ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానాలు
మరియు
పులి సఫారీ మార్గదర్శకాలు

(వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 38 (O) ప్రకారం)

నవంబర్, 2019

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ

భారత ప్రభుత్వం

నవంబర్, 2019

राष्ट्रीय व्याघ्र संरक्षण प्राधिकरण
NATIONAL TIGER CONSERVATION AUTHORITY
(पर्यावरण, वन एवं जलवायु परिवर्तन मंत्रालय, भारत सरकार के अन्तर्गत सांविधिक निकाय)
(Statutory Body under Ministry of Environment, Forest and Climate Change, Govt. of India)

डॉ. अनूप कुमार नायक
DR. ANUP K. NAYAK
अति० वन महानिदेशक (व्याघ्र परियोजना)
सदस्य सचिव (रा.व्या.सं.प्रा.)
Addl. DGF (Project Tiger) &
Member Secretary (NTCA)

B-1 Wing, 7th Floor, Pt. Deendayal Antyodaya Bhawan,
CGO Complex, Lodhi Road, New Delhi - 110003
Tel : 011-2436 7835
Fax : 011-2436 7836
E-mail : ms-ntca@nic.in,
anupnaya@gmail.com

సందేశం

ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానాలు (SOPs)

భారతదేశంలో ప్రాజెక్ట్ టైగర్ పరిధి 18 రాష్ట్రాలలో విస్తరించి ఉన్న 50 టైగర్ రిజర్వ్‌లకు పెరిగింది; ఇవి 72749.02 చ.కి.మీ. విస్తీర్ణంలో ఉన్నాయి, ఇది దేశ భౌగోళిక విస్తీర్ణంలో సుమారు 2.21% కి సమానం. పులుల నిర్వహణకు సంబంధించిన వివిధ అంశాలు/ప్రక్రియలలో స్థిరత్వం, దేశవ్యాప్తంగా ఏకరూపతను సులభతరం చేయడానికి NTCA ఎప్పటికప్పుడు ఈ SOPలను (7 సంఖ్యలో) జారీ చేసింది. నిర్దిష్ట పనులను నిర్వహించడానికి అవసరమైన వివిధ ప్రక్రియలను ఈ SOPలు వివరిస్తాయి, బాధ్యతను నిర్ధారిస్తాయి, పులుల అభయారణ్యాలు మరియు పక్కనే ఉన్న పులి నివాస ప్రాంతాల నిర్వహణ కోసం కొత్తగా వచ్చే అధికారులకు పట్టే సర్దుబాటు సమయాన్ని తగ్గిస్తాయి. అంతేకాకుండా, ఇవి భవిష్యత్ వినియోగానికి, సాంకేతిక అంశాలలో సహాయానికి వీలుగా సమర్థవంతమైన రికార్డుల నిర్వహణను నిర్ధారిస్తాయి. ఇప్పుడు, పులుల నిర్వహణలో క్షేత్ర విభాగాలకు సౌలభ్యం కల్పించేందుకు క్షేత్ర స్థాయి సూచనల ఆధారంగా ఈ SOPలు సవరించబడ్డాయి. వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని నిబంధనలకు అనుగుణంగా పులి సఫారీ మార్గదర్శకాలు కూడా సవరించబడ్డాయి, ఇవి ఈ పుస్తకంలో భాగంగా ఉన్నాయి.

ఈ SOPల సంకలన పుస్తకం, టైగర్ రిజర్వ్‌లలోను, ప్రకృతి దృశ్య స్థాయిలోను పులుల నిర్వహణ సమస్యలలో చట్టబద్ధమైన నిబంధనలను క్షేత్ర అధికారులు వివేకంతో ఉపయోగించుకునేందుకు వీలు కల్పిస్తుందని నేను హృదయపూర్వకంగా విశ్వసిస్తున్నాను.

(Dr. Anup Kumar Nayak)

విషయ సూచిక

క్ర.సం.	శీర్షిక	పేజీ సంఖ్య
1.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం పులి మరణాలను పరిష్కరించడం కోసం	7-36
2.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడం కోసం	37-46
3.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం మానవ ఆధిపత్య ప్రాంతాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం కోసం	47-78
4.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం పశువులపై పులుల దాడులను ఎదుర్కోవడం కోసం	79-85
5.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు, వృద్ధ/గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడం కోసం	87-123
6.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం ప్రకృతి దృశ్య స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణ కోసం	125-148
7.	ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం అంతర్రాష్ట్ర టైగర్ రిజర్వ్‌ల కోసం అంతర్రాష్ట్ర సమన్వయంపై	149-158
8.	టైగర్ రిజర్వ్‌ల బఫర్, అంచు ప్రాంతాలలో పులి సఫారీని ఏర్పాటు చేయడానికి మార్గదర్శకాలు	159-175

పులి మరణాలను పరిష్కరించడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ
భారత ప్రభుత్వం

ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం
పులి మరణాలను పరిష్కరించడం కోసం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ తన
లేఖ సంఖ్య 15-17/2011-NTCA ద్వారా జారీ చేసినది,
తేదీ 17 డిసెంబర్, 2012

1. **శీర్షిక:** పులి మరణాలను పరిష్కరించడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం
2. **విషయం:** పులి మరణం/శరీర భాగాల స్వాధీనం
3. **ప్రస్తావన:** ఈ అంశంపై NTCA/ప్రాజెక్ట్ టైగర్ జారీ చేసిన సూచనలు (అడ్వైజరీలు)
4. **ఉద్దేశ్యం:** పులి సంరక్షణ ప్రయోజనాల దృష్ట్యా, పులి మరణానికి దారితీసిన కారణాలను నిర్ధారించి, వాటిని తార్కిక ముగింపునకు తీసుకెళ్లేలా చూడటం.
5. **సంక్షిప్త సారాంశం:** కళేబరం లభ్యమైన లేదా శరీర భాగాలు స్వాధీనం చేసుకున్న పులి మరణ సంఘటనలను పరిష్కరించడానికి క్షేత్ర స్థాయిలో (టైగర్ రిజర్వ్ లేదా ఇతర చోట్ల) తీసుకోవలసిన ప్రాథమిక, కనీస చర్యలను ఈ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) తెలియజేస్తుంది.

6. **పరిధి:** ఈ SOP, టైగర్ రిజర్వ్‌లతో పాటు సంఘటన జరిగిన ఇతర ప్రాంతాలతో సహా అన్ని అటవీ క్షేత్ర విభాగాలకు వర్తిస్తుంది.

7. **బాధ్యతలు:** టైగర్ రిజర్వ్ అయితే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతం (జాతీయ ఉద్యానవనం/వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) అయితే సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. ఇతర ప్రాంతాలలో (రెవెన్యూ భూమి/ కన్జర్వేషన్ రిజర్వ్/కమ్యూనిటీ రిజర్వ్/గ్రామం/పట్టణం) వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రకారం వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ లేదా డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్

ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో మొత్తం బాధ్యత సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

8. పులి మరణం/శరీర భాగాల స్వాధీనం/సంఘటన నమోదైనప్పటికీ శరీర భాగం/కళేబరం అందుబాటులో లేకుండా కేవలం ధృవీకరణ కోసం క్షేత్ర స్థాయి ఆధారాలు మాత్రమే ఉన్న సందర్భాలలో అనుసరించవలసిన విధానానికి సంబంధించిన వివరణాత్మక సూచనలు.

(i) **సంఘటనా స్థలం (SoC)/సంఘటన వద్ద (బాధ్యత: రేంజ్ ఆఫీసర్, అసిస్టెంట్ డైరెక్టర్/అసిస్టెంట్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, డిప్యూటీ డైరెక్టర్/డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్)**

- అధికార పరిధిలోని ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/కన్జర్వేటర్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్‌కు తెలియజేస్తూ, వీలైనంత త్వరగా సంఘటనా స్థలానికి చేరుకోవాలి
- దర్యాప్తు బృందాన్ని వెంటనే సంఘటనా స్థలానికి పిలిపించాలి. దర్యాప్తు బృందం తప్పనిసరిగా దర్యాప్తు కిట్‌తో సంఘటనా స్థలాన్ని (SoC) సందర్శించాలి.
- ఆధారాలు చెదిరిపోకుండా తాడు/టేపుతో ఆ ప్రాంతాన్ని చుట్టుముట్టి నిషేధిత ప్రాంతంగా (కార్డన్) చేయాలి
- కెమెరా ట్రాప్ రికార్డింగ్‌తో (ఆ ప్రాంతంలో ఉన్నట్లయితే) పోల్చడానికి వీలుగా, చెదరని స్థలాన్ని వివిధ కోణాల నుండి ఫోటోలు తీయాలి/వీడియో రికార్డ్ చేయాలి. ఫోటోలు, వీడియోలలో దగ్గరి దృశ్యాలు, దూరం నుండి తీసిన దృశ్యాలు రెండూ ఉండాలి. సంఘటనా స్థలంలో కనిపించిన వివిధ భౌతిక వస్తువుల మధ్య దూరాలను చూపడానికి టేపులు ఉంచవచ్చు. సంఘటనా స్థలంలోని పరిస్థితులను సంబంధించిన పరిశీలనలను సూక్ష్మంగా నమోదు చేయాలి.
- ఆధారాలను మార్చకూడదు
- దర్యాప్తు, ఆధారాల సేకరణ కోసం మొత్తం ప్రాంతాన్ని గ్రిడ్‌లు/వృత్తాలుగా విభజించాలి

- అన్ని సూక్ష్మ వివరాలను, తేదీ, సమయం, GPS స్థానం, వాతావరణం మొదలైనవి నమోదు చేయాలి. దర్యాప్తు ప్రక్రియలోని ప్రతి అడుగు, ప్రతి చర్యను సక్రమంగా నమోదు చేయాలి. దర్యాప్తు అధికారులు (IOs) Cr PC సెక్షన్ 172 ప్రకారం రోజువారీ కేసు డైరీలు రాసే పద్ధతిని అనుసరించి, వాటిని ప్రతిరోజూ తదుపరి పర్యవేక్షణ అధికారికి సమర్పించాలని గట్టిగా సిఫార్సు చేయబడింది.

- అవసరమైన స్వాధీన/అరెస్టు మెమోను అక్కడికక్కడే సిద్ధం చేయాలి.
- వీలైన చోట్ల, గాలింపు, స్వాధీనాలు, అరెస్టుల సమయంలో ఇద్దరు స్వతంత్ర సాక్షులను భాగస్వాములను చేయాలి.

- మొత్తం ప్రాంతాన్ని సర్వే చేయాలి. జంతువుల మధ్య పోరాటం జరిగి ఉండవచ్చనే అనుమానం ఉన్న సందర్భంలో, గాయపడిన ఇతర జంతువుల జాడల కోసం కూడా వెతకాలి.
- సంఘటనా స్థలాన్ని (SoC) చుట్టి సుమారు 500 మీటర్ల ప్రాంతాన్నైనా ఆధారాల కోసం క్షుణ్ణంగా గాలించాలి. అనేక సందర్భాలలో బుల్లెట్ తగిలిన తర్వాత లేదా విషం తిన్న తర్వాత జంతువు కొంత దూరం వెళ్లడం గమనించబడింది. జంతువు చర్మం ఒలవడానికి సౌకర్యంగా వేటగాళ్లు కళేబరాన్ని సమీపంలోని మరొక చోటికి తరలించడం కూడా సాధారణమే.

- వేటగాళ్లు తమ శరీరాన్ని లేదా చర్మం ఒలవడానికి ఉపయోగించిన పనిముట్లు/ఆయుధాలను సమీపంలోని నదులు లేదా నీటి వనరులలో కడుగుతారు కాబట్టి, ఆధారాల సేకరణ కోసం సంఘటనా స్థలం (SoC) దగ్గరి నదులు, సరస్సులు లేదా ఇతర నీటి వనరులను కూడా తనిఖీ చేయవచ్చు. కొన్ని సందర్భాలలో వేటగాళ్లు నదీ తీరాల వెంబడి నడుస్తూ టైగర్ రిజర్వ్‌లోకి ప్రవేశిస్తున్నట్లు కూడా గమనించబడింది.

- ఏవైనా ఉంటే జంతువుల/మనుషుల పాదముద్రలు/వాహనాల టైర్ల గుర్తులను ప్లాస్టర్ ఆఫ్ పారిస్ ఉపయోగించి నమోదు చేయాలి.
- సాధ్యమైన అన్ని ఆధారాలను వాటి అసలు స్థితిలోనే జాగ్రత్తగా వెతికి సేకరించాలి, అవసరమైతే వాటిని భద్రపరచాలి
- భూమి మట్టం, కంటి మట్టం, కంటి మట్టానికి పైన ఉన్న ఆధారాల కోసం వెతకాలి (ఉదా: దాక్కునే చోటు/మచాన్/చెట్లపై బుల్లెట్ గుర్తులు/తాజాగా నరికిన కొమ్మలు/నేలపై మంట వేసిన జాడలు/కాలిన అగ్గిపుల్లలు మొదలైనవి). ఘటనా స్థలం నుండి సేకరించవలసిన నమూనాలలో ఇవి ఉండవచ్చు: రక్తం, శరీర ద్రవాలు, కణజాలాలు, వెంట్రుకలు/బొచ్చు/దంతాలు/ఎముక ముక్కలు మొదలైనవి, తుపాకీ మందు, బట్ట పోగులు, పెయింట్ చెక్కలు, మట్టి, కాట్రిడ్జ్ కేసులు, బుల్లెట్లు, పాదముద్రలు, టైర్ల గుర్తులు, గుట్కా ప్యాకెట్ కవర్లు, అగ్గిపుల్లలు, ఆహార పదార్థాలు, నీటి గుంట నుండి నీటి నమూనా మొదలైనవి.
- సంఘటనా స్థలం నుండి స్వాధీనం చేసుకున్న పనిముట్లపై వేలిముద్రలు, మరకలు మొదలైనవి చెరిగిపోకుండా తగిన విధంగా భద్రపరచాలి.
- కొన్నిసార్లు రక్తపు మరకలు, ద్రవాలు మొదలైన వాటి విశ్లేషణ కోసం నిందితుడు ధరించిన దుస్తులను స్వాధీనం చేసుకోవాలి. చర్మం ఒలిచినట్లు అనుమానం ఉంటే గోళ్ల ముక్కలను సేకరించవచ్చు.
- ఈ నమూనాలను సేకరించడానికి పారదర్శక పాలిథిన్ సంచులను ఉపయోగించాలి. వేర్వేరు వస్తువులను ఒకే సంచిలో ఉంచకూడదు. ప్రతి వస్తువును వేర్వేరుగా ఒక్కో సంచిలో ఉంచాలి.
- నమూనా ముద్ర (స్పెసిమెన్ సీల్) ను నిపుణునికి, న్యాయస్థానానికి పంపాలి, మూడవ ప్రతిని రికార్డు కోసం అధికారిక ఫైలులో ఉంచాలి.
- సేకరించిన నమూనాలకు సరిగ్గా లేబుల్ వేసి సీల్ చేయాలి. ప్రతి నమూనాకు ఎగ్జిబిట్ నంబర్, సంక్షిప్త వివరణ కేటాయించాలి. ఆధారాలు/జాడలు/తప్పించుకున్న మార్గాలు/నిష్క్రమణ మార్గాల కోసం వెతకాలి. (అందుబాటులో ఉంటే) జాడలు కనుగొనడానికి పోలీసు జాగిలాలను ఉపయోగించాలి

- కళేబరంపై బాహ్య ఆధారాలను నమోదు చేయాలి: గాయాలు, బుల్లెట్ గాయం/గుర్తులు, విషప్రయోగ లక్షణాలు మొదలైనవి, (సాధ్యమైతే) శరీర కొలతలతో పాటు. కళేబరంపై ఉన్న గాయాలను సక్రమంగా కొలిచి, వివరించాలి.
- బృందం అందుబాటులో ఉంటే పోస్టుమార్టం (PM) కు వెళ్లాలి, లేకపోతే కళేబరాన్ని డీప్ ఫ్రీజ్‌లో ఉంచాలి. పోస్టుమార్టంను పగటి వెలుతురులోనే నిర్వహించాలి.
- పోస్టుమార్టం చేసేటప్పుడు – ఉదర భాగపు విషయాల (విసెరా), కణజాలాల నమూనాలను సేకరించాలి. విసెరా నమూనాను ఫోరెన్సిక్ విశ్లేషణ కోసం ప్రతిష్టాత్మక ప్రయోగశాలకు పంపాలి; కణజాల నమూనాను DNA ప్రొఫైలింగ్, హిస్టో-పాథలాజికల్ పరీక్షల కోసం వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియా (WII) కు లేదా ఆ రంగంలో నైపుణ్యం ఉన్న దేశంలోని గుర్తింపు పొందిన సంస్థకు పంపాలి.
- పోస్టుమార్టం నివేదికను ఖరారు చేసి, జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ (NTCA) కు తెలియజేస్తూ చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ (CWLW) కు పంపాలి. పోస్టుమార్టం నివేదిక ప్రక్రియలో ఉంటే, ప్రాథమిక నివేదికను వెంటనే ప్రాధికార సంస్థకు పంపాలి
- సమర్థ అధికారి సమక్షంలో నిబంధనల ప్రకారం కళేబరాన్ని పారవేయాలి. శరీర భాగాలు స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భాలలో, న్యాయస్థానాలలో విచారణ కోసం అవి ఆధారాలుగా అవసరమవుతాయి కాబట్టి, అటువంటి పరిస్థితులలో వాటి పారవేత కోసం సంబంధిత న్యాయస్థానం ఆదేశాలు అందే వరకు వాటిని పారవేయకూడదు.
- శాఖాపరమైన ప్రాథమిక నేర నివేదిక (POR)/FIR మొదలైనవి జారీ చేయాలి.

- నిందితుని (ఉంటే) సంతకం, సాక్షుల సంతకాలు మొదలైన వాటితో కూడిన స్వాధీన మెమో, అరెస్టు మెమోను, సైట్ మ్యాప్‌తో పాటు, అసిస్టెంట్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కంటే తక్కువ కాని హోదా కలిగిన అటవీ అధికారి జారీ చేసిన జాతి గుర్తింపు ధృవపత్రంతో సహా సిద్ధం చేయాలి; తన శిక్షణ, క్షేత్రంలో జాతులను గుర్తించడంలో ఉన్న అనుభవం ఆధారంగా తాను ఆ జాతిని గుర్తించినట్లు ఆ అధికారి ధృవీకరిస్తారు.

(ii) **అనుమానితులను అరెస్టు చేస్తే:**

- అనుమానితుల పేరు, చిరునామా, బయోమెట్రిక్ వివరాలు, ఫోటోలు, ఎత్తు, బరువు మొదలైనవి సేకరించాలి. గాలింపు/అరెస్టు/విచారణ సమయంలో టెలిఫోన్ నంబర్లు, ముఖ్యంగా మొబైల్ ఫోన్లు, కాగితం ముక్కపై రాసిన నంబర్లతో సహా డైరీల వివరాలను స్వాధీనం చేసుకోవడానికి/పొందడానికి ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించాలి. సంబంధాలను కనుగొనడంలో ఇవి కీలకం. అరెస్టయిన వ్యక్తులకు చేసిన నేరం యొక్క పూర్తి వివరాలు, అరెస్టుకు కారణాలను తెలియజేయాలి. (Cr. P.C. సెక్షన్ 50 & భారత రాజ్యాంగం ఆర్టికల్ 22(1))

- అరెస్టుకు కారణాలు/ఆధారాలను పేర్కొంటూ, అరెస్టు ఆధారాలతో కూడిన అరెస్టు మెమోను సిద్ధం చేయాలి
- WPA సెక్షన్ 50(8) ప్రకారం అనుమానితుల మరియు/లేదా సాక్షుల వాంగ్మూలాలను సంతకాలతో సహా నమోదు చేయాలి. ఆదర్శవంతంగా, వాంగ్మూలాన్ని ACF లేదా అంతకంటే పై హోదా కలిగి, ఈ విషయంలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం అధికారం ఇచ్చిన అధికారి నమోదు చేయాలి (ఇది WPA యొక్క అవసరం)

- Cr. P.C. సెక్షన్ 50A, *జోగిందర్ సింగ్* కేసులో సుప్రీంకోర్టు ఆదేశాల ప్రకారం, అరెస్టు గురించి, నిందితుడిని ఉంచిన ప్రదేశం గురించి నిందితుడు నామినేట్ చేసిన వ్యక్తికి తెలియజేయాలి

- అరెస్టయిన అనుమానితులకు వైద్య పరీక్షలు చేయించి, 24 గంటల్లోపు అధికార పరిధి గల మేజిస్ట్రేట్ ముందు హాజరుపరచాలి, లేదా ముందు, వెనుక సంబంధాలను కనుగొనవలసి ఉన్న సందర్భాలలో రిమాండ్ కోసం దరఖాస్తు చేయాలి. అటువంటి దరఖాస్తు చేయాలనుకున్నప్పుడు, సిబ్బంది రిమాండ్ పొందడంలో విజయవంతం కావడానికి ముందుగానే స్థానిక కోర్టులోని పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్‌ను సంప్రదించండి.
- మహిళా నిందితురాలి విషయంలో, వైద్య పరీక్షను కేవలం మహిళా రిజిస్టర్డ్ వైద్యురాలు మాత్రమే నిర్వహించాలి.

- నిందితుడు మీ రిమాండ్‌లో ఉన్న సమయంలో అతని ఆరోగ్యం, భద్రత విషయంలో తగిన జాగ్రత్తలు తీసుకోండి. శాఖ కస్టడీలో నిందితుడు అనారోగ్యానికి గురైతే, అతనికి వైద్య సహాయం అందించాలి లేదా ఆసుపత్రిలో చేర్చి చికిత్స అందించాలి.

- విచారణలు, ఆధారాల ఆధారంగా విషయాన్ని క్షుణ్ణంగా దర్యాప్తు చేసి, వెనుక, ముందు సంబంధాలను నిర్ధారించాలి; నిందితుడు ఇచ్చిన వాంగ్మూలం, నిందితుడు అందించిన సమాచారం ఆధారంగా ఇందులో ఉన్న ఇతర సంబంధిత వ్యక్తులను అరెస్టు చేయాలి.
- అరెస్టయిన వ్యక్తికి తన ఎంపిక ప్రకారం న్యాయవాదిని సంప్రదించే, ఆయన ద్వారా తన తరఫున వాదించుకునే హక్కు ఉంది (భారత రాజ్యాంగం ఆర్టికల్ 22(1)).
- అరెస్టయిన వ్యక్తి పేదవాడైతే, న్యాయ సేవల ప్రాధికార సంస్థ నుండి ఉచిత న్యాయ సహాయం పొందవచ్చు (భారత రాజ్యాంగం ఆర్టికల్ 39 A).
- కేవలం అనుమానంపై అరెస్టు చేయకూడదు (145 Cr. P.C.).
- నిరాధారమైన అరెస్టు/అక్రమ నిర్బంధానికి గురైన వ్యక్తి పరిహారం పొందేందుకు అర్హులు.

- సైకో-అనాలిసిస్ పరీక్షలో నిందితుడు ఇచ్చిన వాంగ్మూలానికి సాక్ష్య విలువ తక్కువే అయినప్పటికీ, దర్యాప్తుకు సహకరించని కరడుగట్టిన నేరస్థుల విషయంలో అటువంటి పరీక్షలను సిఫార్సు చేయవచ్చు.

- తుది నివేదికను, WPA సెక్షన్ 55 ప్రకారం ఫిర్యాదును సిద్ధం చేసి న్యాయస్థానంలో దాఖలు చేయాలి.
- అధికార పరిధి గల ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్/ కన్జర్వేటర్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ ద్వారా, జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థకు తెలియజేస్తూ, మరణానికి కారణంపై నిర్ధారణతో కూడిన తుది నివేదికను చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌కు సమర్పించాలి.

- 'అరెస్టు మరియు వ్యక్తిగత తనిఖీ మెమో' నమూనా **అనుబంధం-1** లో ఉంది.

(iii)**అధికార పరిధి గల ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్/కన్జర్వేటర్/ చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కార్యాలయం/కంట్రోల్ రూమ్‌లో అవసరమైన చర్యలు**

- సంఘటన గురించి NTCA, చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్, WCCB రీజినల్ డిప్యూటీ డైరెక్టర్ (RDD) లకు (SMS/ఈ-మెయిల్/టెలిఫోన్ కాల్/ఫ్యాక్స్ మొదలైన వాటి ద్వారా) వెంటనే ప్రాథమిక సమాచారం పంపాలి.
- క్రింది విధంగా పోస్టుమార్టం బృందాన్ని ఏర్పాటు చేయాలి.

  (a) NTCA యొక్క అధీకృత ప్రతినిధి (b) టైగర్ రిజర్వ్ పశువైద్య అధికారి (c) వన్యప్రాణులతో పని చేసిన అనుభవం ఉన్న పశువైద్య అధికారి

  (d) రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ నామినేట్ చేసిన ప్రభుత్వేతర బయటి నిపుణుడు

(e) టైగర్ రిజర్వ్ ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/సమాన హోదా అధికారి, లేదా అత్యవసర పరిస్థితిలో, ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో ఆ డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కంటే తక్కువ కాని హోదా కలిగిన అధీకృత అధికారి.

- దర్యాప్తు అధికారులను (IO) నియమిస్తూ దర్యాప్తు బృందాన్ని పంపాలి/కార్యాలయ ఉత్తర్వు జారీ చేయాలి.
- సాధ్యమైన ఆధారాల కోసం గత, ప్రస్తుత నిఘా నివేదికలను, హిస్టరీ షీటర్లు/అనుమానితుల సెల్ ఫోన్ రికార్డులను విశ్లేషించాలి, పొరుగు జిల్లాలు/డివిజన్లు/ రాష్ట్రాలతో సరిచూడాలి.
- అవరోధాల (బారియర్ల) వద్ద వాహనాల తనిఖీని ఏర్పాటు చేయాలి, స్థానిక పోలీసులకు తెలియజేసి, అన్ని నిష్క్రమణ మార్గాల వద్ద వాహనాల తనిఖీ కోసం రెడ్ అలర్ట్ జారీ చేయాలి.
- కళేబరం ఫోటోలను పరిశీలించి, గుర్తింపు/మూల ప్రాంతాన్ని నిర్ధారించడానికి NTCA లోని పులుల కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోగ్రాఫ్‌ల జాతీయ భాండాగారం (NRCTPT), లేదా ఫేజ్-IV కెమెరా ట్రాప్ పర్యవేక్షణ డేటాబేస్ లేదా ఇతర పరిశోధన డేటాబేస్‌తో పోల్చాలి.
- చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ ద్వారా సంఘటనపై అధికారిక వివరణను విడుదల చేయాలి.
- ఇతర ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/రాష్ట్రాలు/వైల్డ్ లైఫ్ క్రైమ్ కంట్రోల్ బ్యూరోను అప్రమత్తం చేయడానికి, ఇతర చోట్ల జరిగిన ఇతర నేరాలతో సాధ్యమైన సంబంధాన్ని నిర్ధారించడానికి అనుమానితుల బయోమెట్రిక్ వివరాలను NTCA కు పంపాలి.
- దర్యాప్తును నిశితంగా పర్యవేక్షించాలి/పర్యవేక్షణ చేయాలి; పోలీసు శాఖ, రాష్ట్ర టైగర్ సెల్ (అందుబాటులో ఉంటే), వైల్డ్ లైఫ్ క్రైమ్ కంట్రోల్ బ్యూరో, ఇతర దర్యాప్తు సంస్థలతో సమన్వయం చేసుకోవాలి.

- ***'తుది నివేదిక'*** సిద్ధం చేసి, NTCA కు తెలియజేస్తూ చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌కు సమర్పించాలి. పులి మరణాలన్నింటినీ, వేరే విధంగా నిరూపించబడనంత వరకు, NTCA 'వేట కేసులు'గా పరిగణిస్తుంది కాబట్టి, ఒక పులి మరణాన్ని 'సహజ మరణం'గా వర్గీకరించడానికి గల కారణాన్ని ఆధారాలతో సహా అందించాలి.
- వేట/స్వాధీనానికి సంబంధించిన అన్ని కేసులను అధికార పరిధి గల న్యాయస్థానాలలో విచారించాలి.
- న్యాయస్థానంలో జరుగుతున్న కేసును కోర్టు తుది తీర్పు వెలువరించే వరకు పర్యవేక్షించాలి.
- కోర్టు ఉత్తర్వు వచ్చిన తర్వాత, తదుపరి అప్పీలు కోసం (అవసరమైతే) దిద్దుబాటు చర్యల నిమిత్తం కేసును విశ్లేషించాలి.
- కోర్టు నిర్ణయం సంతృప్తికరంగా ఉంటే, కేసును మూసివేసి, NTCA కు తెలియజేస్తూ చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌కు నివేదించాలి.

అనుబంధం-A

ఫిర్యాదు తయారీకి ముఖ్యమైన అంశాలు

- వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని, ఇతర చట్టాల లోని సంబంధిత సెక్షన్లు, అనగా వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం లోని సెక్షన్ 2, 9, 50 మొదలైనవి ప్రయోగించబడ్డాయో లేదో ఫిర్యాదులో పరిశీలించండి.
- సాక్షుల వాంగ్మూలాలు, అనుమానితుల అంగీకార వాంగ్మూలాలు వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 50 (8) ప్రకారం (ఇతర చట్టాల లోని సంబంధిత సెక్షన్లతో పాటు).

- నేరం జరిగిన ప్రదేశపు సైట్ ప్లాన్. ఈ విషయంలో కంపార్ట్‌మెంట్ మ్యాప్ కూడా ఉపయోగపడుతుంది.
- ఆ నేరం జరిగిన ప్రదేశపు స్థితి – రక్షిత ప్రాంతం/టైగర్ రిజర్వ్/అటవీ డివిజన్/ఇతర ప్రాంతం, దానితో పాటు ప్రభుత్వ నోటిఫికేషన్ ప్రతి (టైగర్ రిజర్వ్/రక్షిత ప్రాంతం/రిజర్వ్ ఫారెస్ట్/ప్రొటెక్టెడ్ ఫారెస్ట్ అయితే)
- పోస్టుమార్టం నివేదిక
- స్వాధీనం చేసుకున్నట్లయితే, కేవలం భాగాలు/ముక్కలు/కణజాలాలకు సంబంధించి, వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియా, డెహ్రాడూన్ లేదా జూలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా వంటి సంస్థల నుండి లేదా ఆ రంగంలో నైపుణ్యం కలిగిన ప్రతిష్టాత్మక సంస్థ నుండి నిపుణుల గుర్తింపు నివేదిక
- సీల్ చేసిన వస్తువులపై వేసిన నమూనా ముద్ర (స్పెసిమెన్ సీల్) ప్రతి
- దర్యాప్తు సమయంలో తీసిన ఫోటోలు/వీడియో రికార్డింగ్ యొక్క CD
- ఇంటి/స్వాధీనం చేసుకున్న వాహనం యాజమాన్య పత్రాలు, గుర్తింపు రుజువులు/కార్డులు మొదలైన వాటి ప్రతులు
- వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని, మరియు/లేదా ఇతర చట్టాల లోని సంబంధిత సెక్షన్ ప్రతి

- పత్రాలు, సాక్షుల జాబితాతో కూడిన అనుబంధం
- ఉదర భాగపు విషయాల (విసెరా) ఫోరెన్సిక్ నివేదిక, బాలిస్టిక్ నివేదిక (వర్తిస్తే)
- ఫిర్యాదు నమూనా **అనుబంధం-2** లో ఉంది
- ఫిర్యాదుకు జతచేయవలసిన పత్రాల జాబితా, వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం 1972 లోని సెక్షన్ 55 ప్రకారం ఫిర్యాదు దాఖలు చేయడానికి మార్గదర్శకాలు **అనుబంధం-3** లో ఉన్నాయి

అనుబంధం-B

వేట నిరోధం/పులి రక్షణ కోసం అవసరమైన చర్యలపై గమనిక

(1) ప్రతి కేసుపై తుది నివేదికతో లోతైన క్షుణ్ణమైన దర్యాప్తు (పరిష్కారం కాకుండా/అసంపూర్తిగా వదిలివేయకూడదు) (2) ముందు/వెనుక సంబంధాలు, సరిహద్దులు దాటిన ప్రభావాలు, వేటగాడు-రవాణాదారు-వ్యాపారి-వినియోగదారుల అనుసంధానం/నెట్‌వర్క్‌ను ఛేదించడాన్ని దర్యాప్తు పరిశీలించాలి.

(3) అనుమానితులు/హిస్టరీ షీటర్లపై సమాచార సాంకేతికత/ సమాచారదారుల నెట్‌వర్క్ సహాయంతో నిశిత పర్యవేక్షణ.

(4) పోస్టుమార్టం (PM), విసెరా నివేదికలను పరిశీలించండి

(5) ఇతర వేట నిరోధక కార్యకలాపాలతో పాటు, సున్నిత ప్రాంతాలలో తీవ్రమైన గస్తీ నిర్వహించాలి

(6) దర్యాప్తు, నిఘా సమాచార పంపిణీ విషయంలో బహుళ-విభాగ విధానం, సహకారాన్ని నిర్ధారించండి. వన్యప్రాణి అధికారులు నిఘా సమాచార పంపిణీ కోసం IB/LIU తో ఒప్పందం (MoU), సున్నిత సరిహద్దు ప్రాంతాలలో ఉమ్మడి గస్తీ కోసం BSF, CRPF, అస్సాం రైఫిల్స్, SSB వంటి పారామిలిటరీ బలగాలతో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం, NTCA ద్వారా ఒప్పందం చేసుకోవాలి

(7) ప్రతి మరణ కేసును తగిన అత్యున్నత స్థాయిలో క్రమం తప్పకుండా సమీక్షించాలి

(8) న్యాయ, పోలీసు, రెవెన్యూ అధికారులతో నెలవారీ ప్రాతిపదికన సమీక్ష, సమన్వయ సమావేశం ఉండేలా చూడాలి

(9) ఫోరెన్సిక్ సైన్స్ యొక్క అన్ని ఆధునిక & శాస్త్రీయ సాధనాలతో పులులకు సంబంధించిన నేరాల దర్యాప్తు కోసం ప్రతి టైగర్ రిజర్వ్‌లో అత్యంత శిక్షణ పొందిన అధికారులు/రేంజర్ల బృందం ఉండాలి. రాష్ట్ర అటవీ శాఖ, జాతీయ

పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ ద్వారా, అవసరమైతే, ఎంపిక చేసిన అటువంటి ప్రత్యేక 'దర్యాప్తు బృందాల'కు శిక్షణ ఏర్పాటు చేయాలి

(10) పూర్తి దర్యాప్తు తర్వాత, పెండింగ్‌లో ఉన్న కేసులను తగిన స్థాయిలో అత్యున్నత అధికారి క్రమం తప్పకుండా పర్యవేక్షించడం ద్వారా, తగిన న్యాయస్థానాలలో కేసులను సరైన రీతిలో విచారించేలా చూడాలి

(11) NTCA కు కాలానుగుణంగా తెలియజేస్తూ, శిక్ష పడిన నేరస్థులు, అనుమానితులందరి రాష్ట్ర/రిజర్వ్ స్థాయి డేటాబేస్/హిస్టరీ షీట్/ డాసియర్‌ను సిద్ధం చేయండి. నిందితులందరి వ్యక్తిగత ప్రొఫైల్స్ (PPs) సిద్ధం చేయాలి. అలవాటు పడిన నేరస్థుల విషయంలో, నిఘా కోసం హిస్టరీ షీట్లు (HSs) సిద్ధం చేయవచ్చు. PPs, HSs ప్రతులను ప్రసారం, నిఘా కోసం NTCA/WCCB కి కూడా పంపవచ్చు. వ్యక్తిగత ప్రొఫైల్ నమూనా అనుబంధం-4 లో ఉంది

(12) ప్రతి పులి వేట కేసులో నేరస్థులు అనుసరించిన పద్ధతి (మోడస్ ఆపరెండి) పై ప్రత్యేక గమనికను నమోదు చేసి NTCA/WCCB మొదలైన వాటికి పంపిణీ చేయవచ్చు; దీనిని నేర నివారణ వ్యూహంలోనూ, అమలు సంస్థల కోసం అవగాహన/శిక్షణ కోర్సులలోనూ ఉపయోగించవచ్చు. (13) NTCA జారీ చేసిన మార్గదర్శకాల ప్రకారం ప్రతి టైగర్ రిజర్వ్‌లో భద్రతా ప్రణాళిక అమలులో ఉండేలా చూడండి

(14) వేట ముప్పులను ఎదుర్కోవడానికి, దర్యాప్తుకు తగిన వనరులు ఉండేలా చూడండి

(15) పులి వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని షెడ్యూల్-I లో ఉన్న అత్యంత అంతరించిపోతున్న జాతి కాబట్టి, న్యాయస్థానాలలో జరుగుతున్న పులి నేరాల కేసుల విచారణను వేగవంతం చేయడానికి అధికార పరిధి గల ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్/కన్జర్వేటర్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ వారానికోసారి పర్యవేక్షించాలి

(16) వివిధ న్యాయస్థానాలలో జరుగుతున్న ప్రతి పులి కేసు పురోగతిని రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ కూడా

ప్రతి పక్షం రోజులకు ఒకసారి సమీక్షించాలి. రాష్ట్ర ప్రిన్సిపల్ చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ (HOFF) కూడా NTCA కు తెలియజేస్తూ నెలవారీ ప్రాతిపదికన దీనిని సమీక్షించాలి

అనుబంధం-1

అరెస్టు మరియు వ్యక్తిగత తనిఖీ మెమో

(వన్యప్రాణి రక్షణ చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 50(3) ప్రకారం)

1.	కార్యాలయం పేరు
2.	కేసు సంఖ్య, తేదీ మరియు చట్టం యొక్క సెక్షన్
3.	అరెస్టయిన నిందితుని పేరు, తండ్రి/సంరక్షకుని పేరు మరియు వయస్సు
4.	అరెస్టయిన నిందితుని ప్రస్తుత మరియు శాశ్వత చిరునామా
5.	అరెస్టయిన నిందితుని గుర్తింపు గుర్తులు
6.	అరెస్టుకు కారణాలు, వారెంట్ లేకుండానా లేదా వారెంట్‌తోనా
7.	అరెస్టు జరిగిన స్థలం, తేదీ మరియు సమయం
8.	నిందితుని వద్ద లభించిన పత్రాలు/వస్తువులు
9.	అరెస్టు సమయంలో హాజరైన స్వతంత్ర సాక్షి పేరు మరియు చిరునామా
10.	అరెస్టు చేసిన అధికారి పేరు మరియు హోదా
11.	అరెస్టు గురించి తెలియజేయబడినట్లు అరెస్టయిన వ్యక్తి ప్రకటించిన బంధువు/స్నేహితుని పేరు
12.	అరెస్టయిన వ్యక్తిని కస్టడీలో ఉంచే స్థానిక పోలీస్ స్టేషన్ పేరు లేదా నిందితుని కస్టడీకి సంబంధించిన ఇతర స్థలం

13. అరెస్టయిన వ్యక్తి శరీరంపై ఏవైనా గాయాలు ఉంటే వాటితో సహా ఇతర వివరాలు
14. అరెస్టయిన నిందితుని సంతకం
15. స్వతంత్ర సాక్షుల సంతకాలు.
16. అరెస్టు చేసిన అధికారి పేరు, హోదా మరియు సంతకం

అనుబంధం-2

వన్యప్రాణి నేరంపై ఫిర్యాదు

(వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 55, Cr.P.C. సెక్షన్ 200 తో కలిపి చదవవలెను)

1.	కార్యాలయం పేరు
2.	నేర నివేదిక సంఖ్య మరియు తేదీ
3.	నేరం జరిగిన స్థలం, తేదీ మరియు సమయం
4.	చట్టం యొక్క సెక్షన్లు
5.	స్వాధీనం చేసుకున్న ఆస్తి వివరాలు
6.	స్వాధీనం చేసుకున్న ఆస్తులు ఎవరి అధీనంలో ఉన్నాయి, కోర్టులో సమర్పించి ఉంటే కోర్టు ఆస్తి సూచిక సంఖ్య
7.	స్వాధీనం చేసుకుని, తదనంతరం కోర్టు ఉత్తర్వు ప్రకారం వాటి సహజ ఆవాసంలో పునరావాసం కల్పించిన సజీవ నమూనాలు (ఏవైనా ఉంటే)
8.	స్వాధీనం చేసుకుని, తదనంతరం కోర్టు ఉత్తర్వు ప్రకారం నాశనం చేసిన పాడైపోయే లేదా ప్రమాదకర పదార్థాల వివరాలు
9.	స్వాధీనం చేసుకుని, దర్యాప్తు కోసం పోలీసులకు అప్పగించిన తుపాకీల వివరాలు (ఏవైనా ఉంటే), పోలీసు FIR సంఖ్య
10.	అభిప్రాయం కోసం నమూనాలను వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియా, జూలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా, బొటానికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా లేదా ఇతర శాస్త్రీయ నిపుణులకు పరీక్ష కోసం పంపారా? పంపి ఉంటే, అందిన అభిప్రాయం వివరాలు

11.	నేర నివేదికను దాఖలు చేసిన అధికారి పేరు, హోదా మరియు కార్యాలయ చిరునామా
12.	ఫిర్యాదును దాఖలు చేస్తున్న అధికారి పేరు, హోదా మరియు కార్యాలయ చిరునామా
13.	ఫిర్యాదు దాఖలు చేస్తున్న నిందితుని పేరు మరియు చిరునామా
(i)	కస్టడీలో ఉన్న నిందితుడు
(ii)	బెయిల్‌పై ఉన్న నిందితుడు
(iii)	అరెస్టు కాని/పరారీలో ఉన్న నిందితుడు
(iv)	అలవాటు పడిన/పదేపదే నేరాలు చేసే నిందితులు, గత కేసుల వివరాలు
13.	సాక్షుల పేరు మరియు చిరునామా, ప్రతి సాక్షి యొక్క సాక్ష్యం ద్వారా నిరూపించవలసిన వాస్తవాలు
14.	ఫిర్యాదుతో పాటు సమర్పించిన పత్రాల జాబితా (ఏవైనా ఉంటే)
15.	నేరాల స్వభావం మరియు కేసు వాస్తవాలు/ప్రతి నిందితునిపై చేసిన ఆరోపణ

కార్యాలయ ముద్రతో ఫిర్యాదిదారు పేరు & హోదా

కార్యాలయ
ముద్రతో

కు

ది చీఫ్ జ్యుడీషియల్ మేజిస్ట్రేట్/JMFC
(చిరునామా)

అనుబంధం-3

ఫిర్యాదుతో జతచేయవలసిన పత్రాలు

1. WL(P) చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 55 ప్రకారం, భారతీయ నేర స్మృతి 1973 లోని సెక్షన్ 200 తో కలిపి, ఫిర్యాదులను స్వీకరించాలని సంబంధిత మేజిస్ట్రేట్‌ను కోరుతూ ఫార్వర్డింగ్/ కవరింగ్ లేఖ. 2. సంఘటనల క్రమం (వీలైతే కాలక్రమానుసారం), ఉల్లంఘించిన సంబంధిత సెక్షన్లు మరియు నిందితునికి శిక్ష విధించవలసిన సెక్షన్ 51 తో సహా.

3. POR/FIR (ఏదైనా ఉంటే), కోర్టుకు పంపిన సమాచారంతో పాటు

4. నిందితుల జాబితా.
5. సాక్షుల జాబితా.
6. సైట్ మెమో
7. అరెస్టు మెమో
8. వైద్య నివేదిక
9. బంధువులకు తెలియజేసిన సమాచారం
10. స్వాధీన మెమో
11. నిందితుని వాంగ్మూలం
12. సాక్షి వాంగ్మూలం (WLPA సెక్షన్ 50(8) ప్రకారం)
13. RF/NP/అభయారణ్యం యొక్క గెజిట్ నోటిఫికేషన్
14. PM నివేదిక/నిపుణుల అభిప్రాయం
15. వన్యప్రాణి గణన నివేదిక (ఏదైనా ఉంటే)
16. I.O. నియామక లేఖ
17. సిబ్బంది పోస్టింగ్ ఉత్తర్వు.
18. వాహనం లాగ్ బుక్ (ఉపయోగించి ఉంటే)

19. సంఘటనకు సంబంధించిన ఇతర సంబంధిత పత్రం ఏదైనా ఉంటే.

వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం 1972 లోని సెక్షన్ 55 ప్రకారం ఫిర్యాదు దాఖలు చేయడానికి మార్గదర్శకాలు:

ఫిర్యాదును దాఖలు చేసే అధికారి, వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం 1972 లోని సెక్షన్ 55 లో పేర్కొన్న విధంగా ఫిర్యాదు దాఖలు చేయడానికి తనకు అధికారం ఉందని నిర్ధారించుకోవాలి.

నిందితుడు న్యాయ కస్టడీలో ఉంటే, నిందితుడిని అరెస్టు చేసిన తేదీ నుండి 60 రోజులలోపు ఫిర్యాదు దాఖలు చేయాలి. ఒకరి కంటే ఎక్కువ నిందితులు ఉన్న సందర్భంలో, 60 రోజుల వ్యవధి మొదటి నిందితుని అరెస్టు తేదీ నుండి ప్రారంభమవుతుంది.

ఫిర్యాదును వీలైనంత వరకు టైప్ చేయాలి, లేదా ఎటువంటి కొట్టివేతలు, మార్పులు మొదలైనవి లేకుండా చక్కగా చేతితో రాయాలి.

నిందితులందరి పూర్తి వివరాలు, వారు వ్యక్తిగతంగా పోషించిన పాత్ర, వారిలో ప్రతి ఒక్కరు చేసిన నేరాలను చట్టం లోని సంబంధిత సెక్షన్లతో సహా ఫిర్యాదులో వివరించాలి. బెయిల్‌పై ఉన్నారా, న్యాయ కస్టడీలో ఉన్నారా, పరారీలో ఉన్నారా వంటి నిందితుల ప్రస్తుత స్థితిని కూడా ఫిర్యాదులో పేర్కొనాలి. న్యాయ కస్టడీలో ఉన్న నిందితుల విషయంలో, వారిని ఉంచిన జైలు పేరు పేర్కొనాలి. పరారీలో ఉన్న నిందితుల విషయంలో, Cr. P.C. సెక్షన్ 82 & 83 కింద చర్యలతో సహా వారిని పట్టుకోవడానికి దర్యాప్తు అధికారి తీసుకున్న ప్రయత్నాలను కూడా ఫిర్యాదులో వివరించాలి. ఫిర్యాదు నిర్దిష్టంగా, ఎటువంటి అస్పష్టత లేకుండా ఉండాలి. ఆధారాల మద్దతు లేని వాస్తవాలను ఫిర్యాదులో పేర్కొనకూడదు. అదేవిధంగా, తగిన ఆధారాలు లేని నిందితులను ఫిర్యాదులో పేర్కొనకూడదు. కేసుకు సంబంధించిన వాస్తవాలు, పరిస్థితులను సరళమైన భాషలో, క్రమానుగతంగా వివరించాలి. సాక్షులు, పత్రాలు మరియు భౌతిక వస్తువుల జాబితాను ఫిర్యాదుతో పాటు సమర్పించాలి.

ఫిర్యాదును దాఖలు చేసే అధికారం గల అధికారి ఫిర్యాదు, అనుబంధం (ఏదైనా ఉంటే) యొక్క అన్ని పేజీలపై సంతకం చేయాలి.

సాక్షుల జాబితా ప్రకారం అధికారిక సాక్షులతో సహా సాక్షులందరి వాంగ్మూలాలు (వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం సెక్షన్ 50(8) ప్రకారం నమోదు చేసినవి), నిందితుల అంగీకార వాంగ్మూలాలు, మేజిస్ట్రేట్ Cr. P.C. సెక్షన్ 164 ప్రకారం నమోదు చేసిన వాంగ్మూలాలు (ఏవైనా ఉంటే) ఫిర్యాదుతో పాటు దాఖలు చేయాలి.

జతచేసిన పత్రాల జాబితా ప్రకారం, అన్ని పత్రాలను అసలు రూపంలో లేదా ధృవీకరించిన ప్రతులుగా ఫిర్యాదుతో పాటు సమర్పించాలి. ఫిర్యాదుతో పాటు తప్పనిసరిగా సమర్పించవలసిన పత్రాల సమగ్ర జాబితా క్రింద ఇవ్వబడింది.

అనుబంధం-4

వ్యక్తిగత ప్రొఫైల్

పేరు, మారుపేర్లు మరియు తండ్రి పేరు:

(1) చిరునామా:

(2) వ్యక్తిగత వివరణ:

పుట్టిన తేదీ/వయస్సు:	జుట్టు:
పుట్టిన ప్రదేశం:	కళ్ళు:
ఎత్తు:	లింగం:
బరువు:	శరీర ఛాయ:
శరీర నిర్మాణం:	భాష:

పౌరసత్వం:

మచ్చలు/గుర్తింపు గుర్తులు: _____

వ్యాఖ్యలు:_____

(3) ముఖ్యమైన వ్యక్తిగత సమాచారం:

(a) టెలిఫోన్/మొబైల్ నంబరు(ళ్లు):

(b) ఈ-మెయిల్ చిరునామా:

(c) పాస్‌పోర్ట్ నంబరు:

(d) బ్యాంకు ఖాతా నంబరు(ళ్లు):

(e) ఆధార్ కార్డు నంబరు:

(f) ఓటరు గుర్తింపు కార్డు నంబరు:

(g) రేషన్ కార్డు నంబరు:

(h) వేలిముద్రల రికార్డులు:

(4) ప్రస్తుత/గత వృత్తి(లు) మరియు కలిగి ఉన్న ఆస్తుల జాబితా:

(5) సహచరులు/బంధువులు/కుటుంబ సభ్యులు మరియు వారి వృత్తి:

(6) అతనిపై ఉన్న వన్యప్రాణి కేసు(ల) నేర చరిత్ర మరియు సంక్షిప్త వాస్తవాలు:

(7) నేర పద్ధతి (మోడస్ ఆపరెండి):

(8) అతని ప్రస్తుత కార్యకలాపాల ప్రాంతాలు/సాధారణ సంచార ప్రదేశాలు: (9) గత నిర్దోషిత్వాలు/శిక్షలు:

(10) పరారీ నిందితునిగా ప్రకటించబడితే, వివరాలు:

(11) ఇతర వ్యాఖ్యలు ఏవైనా ఉంటే:

అనుబంధం-5

తుది నివేదిక

(ప్రతి పులి మరణం/స్వాధీనం కేసుకు CWLW కు మరియు NTCA కు సమర్పించాలి)

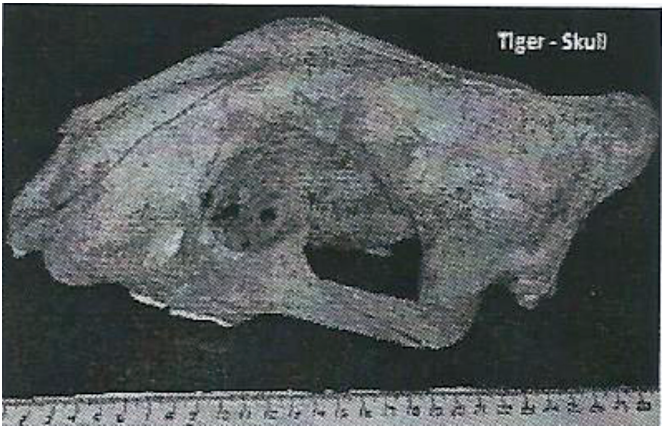
1.	కార్యాలయం పేరు	
2.	మరణం జరిగిన ప్రదేశ వివరాలు: వివరణ, GPS, కంపార్ట్‌మెంట్/బ్లాక్/రేంజ్/సబ్-డివిజన్/అటవీ డివిజన్/టైగర్ రిజర్వ్ లేదా స్థలం/సమయం	
3.	మరణ తేదీ/కళేబరం నివేదిక తేదీ	
4.	శరీర భాగాల స్వాధీనం విషయంలో, కళేబరం లేదా స్వాధీనం చేసుకున్న వస్తువు యొక్క స్థితిని సూచించే వివరాలు	
5.	సంఘటనను మొదట నివేదించిన వ్యక్తి (సిబ్బంది/ఇతరులు) వివరాలు: పేరు/చిరునామా/సంప్రదింపు వివరాలు/టెలిఫోన్ నంబర్లు/ఇ-మెయిల్	
6.	కళేబరం విషయంలో: పోస్టుమార్టం (PM) తేదీ, సమయం మరియు స్థలం	
7.	PM బృందం వివరాలు (పేర్లు/హోదా/చిరునామా/సంప్రదింపు)	
8.	కనిపించకుండా పోయిన శరీర భాగాల వివరాలు (ఏవైనా ఉంటే)	
9.	PM తర్వాత నిర్ధారించిన మరణ కారణం (PM ప్రతిని జతచేయండి)	
10.	కళేబరం యొక్క రంగు ఫోటోలు (గాయాలు ఉంటే, వాటిని సూచించే దగ్గరి చిత్రాలు)	

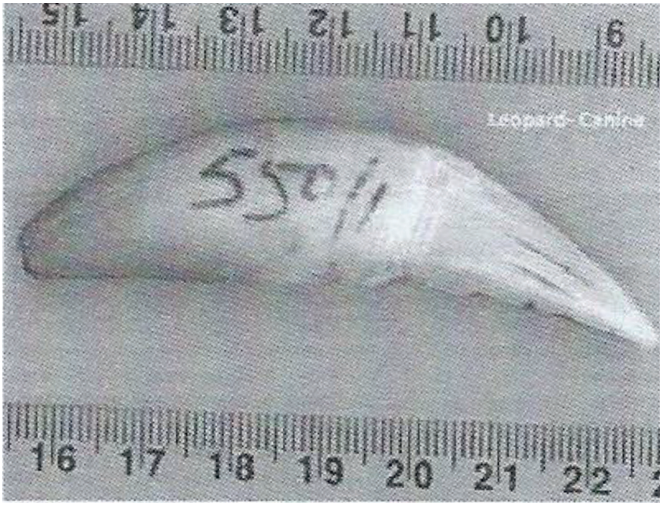
11.	(a) విసెరా నమూనా సేకరించిన తేదీ, ఫోరెన్సిక్ విశ్లేషణ కోసం పంపిన తేదీ (b) ఫోరెన్సిక్ ల్యాబ్ పేరు/చిరునామా/సంప్రదింపు వివరాలు (c) విసెరా విశ్లేషణ నివేదిక ఫలితం (ప్రతిని జతచేయండి)
12.	మరణ కారణం: సహజ/వేట
13.	వేట/శరీర భాగాల స్వాధీనం విషయంలో: i. భవిష్యత్తులో తీసుకున్న/ప్రతిపాదించిన చర్య: ii. స్వాధీనం చేసుకున్న శరీర భాగం/భాగాల రంగు ఫోటోలను జతచేయండి iii. జాతి గుర్తింపు గురించి ధృవీకరణను జతచేయండి (భౌతికంగా గుర్తించలేని ఎముక ముక్కలు/మాంసం/ఇతర శరీర భాగాల కోసం) iv. నేరస్థులు/అనుమానితుల (అరెస్టు చేస్తే) పై తీసుకున్న చర్య v. కేసు/ఫిర్యాదు స్థితి: సంఖ్య, ఫిర్యాదు దాఖలు చేసిన తేదీ, చట్టం యొక్క సెక్షన్లు, దాఖలు చేసిన కోర్టు పేరు
14.	సహజ మరణమైతే మరణ కారణం: ఈ నిర్ధారణకు ఆధారం
15.	వ్యాఖ్యలు (ఏవైనా ఉంటే)
16.	ఇన్-ఛార్జ్ అధికారి సంతకం, పేరు, హోదా, తేదీ మరియు ముద్రతో

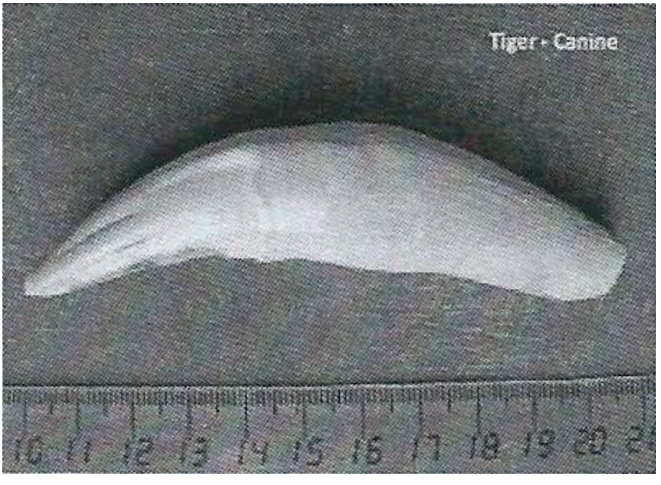
(WCCB, న్యాయ నిపుణులు శ్రీ సౌరభ్ శర్మ, టైగర్ రిజర్వ్‌ల క్షేత్ర అధికారుల సూచనలతో SOP తయారు చేయబడింది)

పులి/చిరుతపులి పుర్రె మరియు కోరల ఫోటోలు.
సౌజన్యం: డాక్టర్ SP గోయల్, WII, డెహ్రాడూన్.

Leopard- Canine
16 17 18 19 20 21 22

Tiger - Canine
10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ
భారత ప్రభుత్వం

సంఖ్య 15-37/2012-NTCA
భారత ప్రభుత్వం
పర్యావరణ & అటవీ మంత్రిత్వ శాఖ
జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ
****

అనెక్స్ నం. V, బీకానేర్ హౌస్, షాజహాన్ రోడ్, న్యూఢిల్లీ-110011.
టెలిఫ్యాక్స్: 2338 9883 ఈ-మెయిల్: jdntca@gmail.com

తేదీ: 18 మార్చి, 2013

కు

1. PCCF/HOFF(లు),
   పులులు ఉన్న రాష్ట్రాలు.
2. చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్(లు),
   పులులు ఉన్న రాష్ట్రాలు.

విషయం: పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) – గురించి.

సర్,

పులుల మరణాలు, పోస్టుమార్టం, నివేదికలు మొదలైన వాటికి సంబంధించిన వివిధ అంశాలపై ప్రాజెక్ట్ టైగర్/జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ ఎప్పటికప్పుడు సూచనలు (అడ్వైజరీలు) జారీ చేసింది. వాటి ఆధారంగా, క్షేత్ర అధికారులు/ నిపుణుల సూచనలతో, ప్రస్తుత సవాళ్లను ఎదుర్కొనేందుకు పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) రూపొందించబడింది.

సమర్థ అధికారి ఆమోదించిన, పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడానికి సంబంధించిన ఆ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) ప్రతిని సమాచారం కోసం మరియు అవసరమైన చర్య కోసం ఇందుతో జతచేసి పంపడమైనది.

క్షేత్ర సిబ్బందికి మార్గదర్శనం కోసం ఈ SOPను స్థానిక భాషలోకి అనువదించి, విస్తృతంగా పంపిణీ చేయవలసిందిగా కోరడమైనది.

భవదీయుడు, జత: పైన పేర్కొన్న విధంగా

___ _____

SD/-

(ఎస్.పి. యాదవ్) డిప్యూటీ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ (NTCA)

ప్రతి సమర్పణ:

1. MEF కు PS.
2. సెక్రటరీ (E&F) కు PPS.
3. DGF & SS, MoEF కు PPS.
4. ADG (WL) కు PPS
5. అదనపు డైరెక్టర్, వైల్డ్ లైఫ్ క్రైమ్ కంట్రోల్ బ్యూరో, న్యూఢిల్లీ.
6. ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, ప్రాంతీయ కార్యాలయం, గౌహతి.
7. అసిస్టెంట్ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ (NTCA), నాగ్పూర్ మరియు బెంగళూరు.

పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

1. **శీర్షిక:** పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం.
2. **విషయం:** పులి మరణం/శరీర భాగాల స్వాధీనం
3. **ప్రస్తావన:** ఈ అంశంపై పర్యావరణ & అటవీ మంత్రిత్వ శాఖ/ప్రాజెక్ట్ టైగర్/NTCA జారీ చేసిన సూచనలు (అడ్వైజరీ సంఖ్య: 1-60/89-WL I, తేదీ 04-11-1994, పర్యావరణ మరియు అటవీ మంత్రిత్వ శాఖ అదనపు IGF (వన్యప్రాణి) జారీ చేసినది)
4. **ఉద్దేశ్యం:** అక్రమ మార్కెట్‌కు ఎలాంటి అపహరణ జరగకుండా నివారించేందుకు పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారదర్శక పద్ధతిలో పారవేసేలా చూడటం.
5. **సంక్షిప్త సారాంశం:** కళేబరం లభ్యమైన లేదా శరీర భాగాలు స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భాలలో పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగాలను పారవేయడానికి క్షేత్ర స్థాయిలో (టైగర్ రిజర్వ్ లేదా ఇతర చోట్ల) తీసుకోవలసిన ప్రాథమిక, కనీస చర్యలను ఈ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) తెలియజేస్తుంది.

6. **పరిధి:** ఈ SOP, టైగర్ రిజర్వ్‌లతో పాటు సంఘటన జరిగిన ఇతర ప్రాంతాలతో సహా అన్ని అటవీ క్షేత్ర విభాగాలకు వర్తిస్తుంది.

7. **బాధ్యతలు:** టైగర్ రిజర్వ్ అయితే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతం (జాతీయ ఉద్యానవనం/వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) అయితే సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. ఇతర ప్రాంతాలలో (రెవెన్యూ భూమి/కన్జర్వేషన్ రిజర్వ్/కమ్యూనిటీ రిజర్వ్/గ్రామం/పట్టణం) వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రకారం వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ లేదా డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు.

రాష్ట్ర స్థాయిలో మొత్తం బాధ్యత సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

8. శరీర భాగం(లు)/కళేబరం అందుబాటులో ఉన్న సందర్భాలలో పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగం(ల)ను పారవేయడానికి అనుసరించవలసిన విధానానికి సంబంధించిన వివరణాత్మక సూచనలు

(i) **సంఘటనా స్థలం (SoC)/సంఘటన వద్ద: కళేబరం లేదా భాగాలు అందుబాటులో ఉన్నప్పుడు:**

- ➤ పులి మరణం/శరీర భాగాల స్వాధీనం విషయంలో NTCA జారీ చేసిన SOPను అనుసరించాలి.
- ➤ ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ సమక్షంలో, లేదా అత్యవసర పరిస్థితిలో డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కంటే తక్కువ కాని హోదా కలిగిన అధీకృత అధికారి సమక్షంలో, పౌర సమాజ సంస్థ ప్రాతినిధ్యం ఉన్న పోస్టుమార్టం (PM) బృందంతో పాటు కళేబరాన్ని దహనం చేయడం ద్వారా పారవేయాలి
- ➤ కళేబరాన్ని దహనం చేసేటప్పుడు, ఆ క్రమాన్ని ఫోటోలు తీసి, వీడియో రికార్డ్ చేయాలి.
- ➤ ఆ ప్రదేశాన్ని వదిలి వెళ్లే ముందు, ఎముకలతో సహా మొత్తం కళేబరం పూర్తిగా కాలిపోయిందని నిర్ధారించుకోవాలి.
- ➤ కళేబరం పూర్తిగా దహనమైందని నిర్ధారించుకున్న తర్వాత, కళేబరం పారవేతపై PM బృందం మరియు ఇన్-ఛార్జ్ అధికారి సంతకాలతో 'పంచనామా (మెమో)' సిద్ధం చేసి, సహాయక ఫోటోలు/పత్రాలతో NTCA కు తెలియజేస్తూ CWLW కు తుది నివేదిక (అనుబంధం-I) పంపాలి.

(ii) **శరీర భాగాలు (చర్మం — పొడి లేదా తాజా/ఎముకలు/మాంసం లేదా ఇతర శరీర భాగాలు) స్వాధీనం చేసుకున్న సందర్భంలో:**

- ➤ పులి మరణం/శరీర భాగాల స్వాధీనం విషయంలో NTCA జారీ చేసిన SOPను అనుసరించాలి.

- శరీర భాగాల స్వాధీనం సందర్భాలలో, న్యాయస్థానాలలో విచారణ కోసం అవి ఆధారాలుగా అవసరమవుతాయి కాబట్టి, అటువంటి పరిస్థితులలో వాటి పారవేత కోసం సంబంధిత న్యాయస్థానం ఆదేశాలు పొందే వరకు వాటిని పారవేయకూడదు.
- సమర్థ అధికారి ద్వారా ఉత్తర్వులు పొందిన తర్వాత, ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ సమక్షంలో, లేదా అత్యవసర పరిస్థితిలో డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కంటే తక్కువ కాని హోదా కలిగిన అధీకృత అధికారి సమక్షంలో, పౌర సమాజ సంస్థ ప్రాతినిధ్యం ఉన్న బృందంతో (పోస్టుమార్టం కోసం నిర్దేశించిన బృందమే) పాటు శరీర భాగం(ల)ను దహనం చేయడం ద్వారా పారవేయాలి
- శరీర భాగాలను దహనం చేసేటప్పుడు, ఆ క్రమాన్ని ఫోటోలు తీసి, వీడియో రికార్డ్ చేయాలి.
- ఆ ప్రదేశాన్ని వదిలి వెళ్లే ముందు, మొత్తం/అన్ని శరీర భాగాలు పూర్తిగా కాలిపోయాయని నిర్ధారించుకోవాలి.
- శరీర భాగం(లు) పూర్తిగా దహనమైందని నిర్ధారించుకున్న తర్వాత, శరీర భాగం(ల) పారవేతపై ఆ బృందం మరియు ఇన్-ఛార్జ్ అధికారి సంతకాలతో 'పంచనామా' (మెమో) సిద్ధం చేసి, సహాయక ఫోటోలు/పత్రాలతో NTCA కు తెలియజేస్తూ CWLW కు తుది నివేదిక (అనుబంధం-I) పంపాలి.

(iii)స్వాధీనం/జప్తు సమయంలో పొందిన వన్యప్రాణి ట్రోఫీల స్వాధీన నిల్వ విషయంలో:

- న్యాయస్థానంలో ఎటువంటి కేసు పెండింగ్‌లో లేని, స్వాధీనం చేసుకున్న వన్యప్రాణి ట్రోఫీల నిల్వ మొత్తాన్ని, ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ సమక్షంలో, లేదా అత్యవసర పరిస్థితిలో డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కంటే తక్కువ కాని హోదా కలిగిన అధీకృత అధికారి సమక్షంలో, ఒక బృందంతో పాటు

(పోస్టుమార్టం కోసం నిర్దేశించిన బృందమే), పౌర సమాజ సంస్థ ప్రాతినిధ్యంతో దహనం చేయడం ద్వారా నాశనం చేయాలి.

- శరీర భాగాలను దహనం చేసేటప్పుడు, ఆ క్రమాన్ని ఫోటోలు తీసి, వీడియో రికార్డ్ చేయాలి.
- ఆ ప్రదేశాన్ని వదిలి వెళ్లే ముందు, మొత్తం/అన్ని శరీర భాగాలు పూర్తిగా కాలిపోయాయని నిర్ధారించుకోవాలి.
- శరీర భాగం(లు) పూర్తిగా దహనమైందని నిర్ధారించుకున్న తర్వాత, శరీర భాగం(ల) పారవేతపై ఆ బృందం మరియు ఇన్-ఛార్జ్ అధికారి సంతకాలతో 'పంచనామా' (మెమో) సిద్ధం చేసి, సహాయక ఫోటోలు/పత్రాలతో NTCA కు తెలియజేస్తూ CWLW కు తుది నివేదిక (అనుబంధం-I) పంపాలి.

- అటువంటి నిల్వను నాశనం చేసే ముందు వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని నిబంధనలను తప్పనిసరిగా పాటించాలి.

***

అనుబంధం-1

తుది నివేదిక

పులి/చిరుతపులి కళేబరం/శరీర భాగం(లు)/ట్రోఫీ ప్రతి కేసు పారవేత కోసం సమర్పించవలసినది

1.	కార్యాలయం పేరు
2.	మరణం జరిగిన ప్రదేశ వివరాలు: వివరణ, GPS, కంపార్ట్‌మెంట్/బ్లాక్/ రేంజ్/సబ్-డివిజన్/అటవీ డివిజన్/టైగర్ రిజర్వ్ లేదా స్థలం/సమయం
3.	మరణ తేదీ/కళేబరం నివేదిక తేదీ
4.	శరీర భాగాల స్వాధీనం విషయంలో, కళేబరం లేదా స్వాధీనం చేసుకున్న వస్తువు యొక్క స్థితిని సూచించే వివరాలు
5.	సంఘటనను మొదట నివేదించిన వ్యక్తి (సిబ్బంది/ఇతరులు) వివరాలు: పేరు/చిరునామా/సంప్రదింపు వివరాలు/టెలిఫోన్ నంబర్లు/ఇ-మెయిల్
6.	కళేబరం విషయంలో: పోస్టుమార్టం (PM) తేదీ, సమయం మరియు స్థలం
7.	PM బృందం వివరాలు (పేర్లు/హోదా/చిరునామా/సంప్రదింపు)
8.	కనిపించకుండా పోయిన శరీర భాగాల వివరాలు (ఏవైనా ఉంటే)
9.	PM తర్వాత నిర్ధారించిన మరణ కారణం
10.	కళేబరం/శరీర భాగం(ల) రంగు ఫోటోలు (గాయాలు ఉంటే, వాటిని సూచించే దగ్గరి చిత్రాలు); కెమెరా ట్రాప్ ఫోటో డేటాబేస్‌తో పోలిక వివరాలు

11.	మరణ కారణం: సహజ/వేట	
12.	వేట/శరీర భాగాల స్వాధీనం విషయంలో: తీసుకున్న/ప్రతిపాదించిన తదుపరి చర్య: స్వాధీనం చేసుకున్న శరీర భాగం/భాగాల రంగు ఫోటోలను జతచేయండి; జాతి గుర్తింపు గురించి ధృవీకరణను జతచేయండి (భౌతికంగా గుర్తించలేని ఎముక ముక్కలు/మాంసం/ఇతర శరీర భాగాల కోసం); నేరస్థులు/అనుమానితుల (అరెస్టు చేస్తే) పై తీసుకున్న చర్య; కేసు/ఫిర్యాదు స్థితి: సంఖ్య, ఫిర్యాదు దాఖలు చేసిన తేదీ, చట్టం యొక్క సెక్షన్లు, దాఖలు చేసిన కోర్టు పేరు	
13.	జతచేయబడింది/ జతచేయబడలేదు	పారవేత పంచనామా
14.	వ్యాఖ్యలు (ఏవైనా ఉంటే)	
15.	ఇన్-ఛార్జ్ అధికారి సంతకం, పేరు, హోదా, తేదీ మరియు ముద్రతో	

(టైగర్ రిజర్వ్‌ల క్షేత్ర అధికారుల సూచనలతో SOP తయారు చేయబడింది)

***

మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ

భారత ప్రభుత్వం

సంఖ్య 15-37/2012-NTCA
భారత ప్రభుత్వం
పర్యావరణ మరియు అటవీ మంత్రిత్వ శాఖ

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ
***

అనెక్స్ నం. 5, బీకానేర్ హౌస్, షాజహాన్ రోడ్, న్యూఢిల్లీ-110011.
టెలిఫ్యాక్స్: 2338 9883 ఈ-మెయిల్: jdntca@gmail.com

తేదీ 30 జనవరి, 2013 కు,

1. PCCF/HOFF(లు), పులులు ఉన్న రాష్ట్రాలు.
2. చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్(లు), పులులు ఉన్న రాష్ట్రాలు.

సర్,

మీకు తెలిసినట్లుగా, మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రాజెక్ట్ టైగర్/జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ పదేపదే సూచనలు (అడ్వైజరీలు) జారీ చేసింది. ఆ సూచనలకు అనుగుణంగా క్షేత్ర అధికారులు, నిపుణుల సూచనల ఆధారంగా, ప్రస్తుత సవాళ్లను ఎదుర్కొనేందుకు చక్కదిద్ది ఒక ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం రూపొందించబడింది.

ఈ సందర్భంలో, సమర్థ అధికారి ఆమోదించిన, మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడానికి సంబంధించిన ఆ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) ప్రతిని అమలు కోసం ఇందుతో జతచేసి పంపవలసిందిగా నన్ను ఆదేశించడమైనది.

క్షేత్ర సిబ్బందికి మార్గదర్శనం కోసం ఈ SOPను స్థానిక భాషలోకి అనువదించి, విస్తృతంగా పంపిణీ చేయవలసిందిగా కోరడమైనది.

భవదీయుడు, జత: పైన పేర్కొన్న విధంగా

_____

(ఎస్.పి. యాదవ్) డిప్యూటీ ఇన్స్పెక్టర్ జనరల్ (NTCA)

సమాచారం కోసం ప్రతి:

1. MEF కు PS.
2. సెక్రటరీ (E&F) కు PPS.
3. DGF & SS, MoEF కు PPS.
4. ADG (WL) కు PPS.

సమాచారం కోసం ప్రతి:

1. అదనపు డైరెక్టర్, WCCB, న్యూఢిల్లీ.
2. IGF, గౌహతి.
3. AIGలు, నాగ్పూర్ మరియు బెంగళూరు.

మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

1. **శీర్షిక:** మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం
2. **విషయం:** మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం
3. **ప్రస్తావన:** ఈ అంశంపై జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ/ ప్రాజెక్ట్ టైగర్ జారీ చేసిన సూచనలు (అడ్వైజరీలు)
4. **ఉద్దేశ్యం:** మానవులకు, పులులకు, పశువులకు, ఆస్తికి ప్రాణనష్టం/ గాయాలు కాకుండా నివారించేందుకు దారి తప్పిన పులులను అత్యంత సముచిత పద్ధతిలో నిర్వహించేలా చూడటం.
5. **సంక్షిప్త సారాంశం**: మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలో పులులు దారి తప్పి వచ్చే సంఘటనలను ఎదుర్కోవడానికి క్షేత్ర స్థాయిలో (టైగర్ రిజర్వ్ లేదా ఇతర చోట్ల) తీసుకోవలసిన ప్రాథమిక, కనీస చర్యలను ఈ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) తెలియజేస్తుంది.
6. **పరిధి:** ఈ SOP, టైగర్ రిజర్వ్‌లతో పాటు ఇటువంటి సంఘటనలు జరిగే ఇతర ప్రాంతాలతో సహా అన్ని అటవీ క్షేత్ర విభాగాలకు వర్తిస్తుంది.
7. **బాధ్యతలు:** టైగర్ రిజర్వ్/అంచు ప్రాంతాలైతే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతం (జాతీయ ఉద్యానవనం/ వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) అయితే సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. ఇతర ప్రాంతాలలో (రెవెన్యూ భూమి/కన్జర్వేషన్ రిజర్వ్/కమ్యూనిటీ రిజర్వ్/గ్రామం/పట్టణం) వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రకారం వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ లేదా డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు. మొత్తం బాధ్యత

రాష్ట్ర స్థాయిలో సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

8. దారి తప్పిన అడవి మాంసాహార జంతువులను (పులి/చిరుతపులి) ఎదుర్కోవడానికి సూచించిన క్షేత్ర చర్యలు

(a) మొదటగా, సాంకేతిక మార్గదర్శనం మరియు రోజువారీ పర్యవేక్షణ కోసం క్రింది విధంగా ఒక కమిటీని వెంటనే ఏర్పాటు చేయాలి:-

i. చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ నామినీ ii. జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ నామినీ

iii. ఒక పశువైద్యుడు

iv. స్థానిక NGO ప్రతినిధి

v. స్థానిక పంచాయతీ ప్రతినిధి

vi. ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు/DFO ఇన్-ఛార్జ్ - ఛైర్మన్

(b) వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియా నిపుణులు ఎల్లప్పుడూ సహాయం అందించడం సాధ్యం కాకపోవచ్చు కాబట్టి, కొనసాగుతున్న పర్యవేక్షణలో కొంతమంది బయటి నిపుణులను భాగస్వాములను చేయాలని సూచించడమైనది.

(c) కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోలను పులుల కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోగ్రాఫ్‌ల జాతీయ భాండాగారం (NRCTPT)/రిజర్వ్ స్థాయి ఫోటో డేటాబేస్‌తో పోల్చి పులి గుర్తింపును నిర్ధారించి, ఆ జంతువు యొక్క మూల ప్రాంతాన్ని కనుగొనాలి.

(d) ఆ ప్రాంతంలో ఇటీవలి పశువులు/జీవాలపై దాడులు లేదా మానవులకు గాయాలు/ప్రాణాంతక సంఘటనల సమాచారాన్ని (ఏదైనా ఉంటే) సేకరించాలి. ఒకవేళ అది చారిత్రకంగా అటువంటి సంఘటనలకు గురయ్యే ప్రాంతమైతే, ఆ ప్రాంతంలో తరచూ పులులతో అత్యవసర పరిస్థితులు తలెత్తడానికి గల కారణాలను అంచనా వేయడానికి వివరణాత్మక పరిశోధన జరపాలి.

(e) పశువులు/జీవాలపై దాడి, మానవులకు గాయాలు/ప్రాణాంతక సంఘటనలు నిర్ధారణ అయిన సందర్భంలో, లేదా మానవ ఆవాసాల సమీపంలో పులి తరచూ దారి తప్పి వస్తున్న సందర్భంలో, ఆ జంతువును బంధించడానికి ఇబ్బంది కలగకుండా తగిన ఎరతో ఆకర్షిస్తూ బోనులు (ఆటోమేటిక్ క్లోజర్) అమర్చాలి.

(f) జంతువు గుర్తింపును నిర్ధారించడానికి/నిర్ధారణ చేయడానికి వేటాడిన చోటు సమీపంలో కెమెరా ట్రాప్‌లు ఏర్పాటు చేయాలి.

(g) (మానవ ఆవాసానికి దగ్గరగా లేకపోతే) కళేబరాన్ని జంతువు తినడానికి అనుమతిస్తూ, ప్రతీకార హత్య కోసం విషప్రయోగం జరగకుండా కాపాడుతూ, ఎర వద్ద అసౌకర్యం కలగని విధంగా కాపలా ఉంచాలి.

(h) జంతువు రోజువారీ కదలికలను నిర్ధారించడానికి, వాటిని మ్యాప్‌పై (4" = 1 మైలు స్కేల్ లేదా 1 : 50,000 స్కేల్) గుర్తిస్తూ ఆ ప్రాంతంలో 'పీడన ముద్ర ప్యాడ్‌లు (PIPs)' ఏర్పాటు చేయాలి.

(i) ఆ ప్రాంతంలో శాంతిభద్రతలను కాపాడటానికి, స్థానిక గుంపులు గుమిగూడకుండా నివారించడానికి జిల్లా కలెక్టర్/DM, SSP/SP లను ముందుగానే భాగస్వాములను చేయాలి. మానవ-పులి సంఘర్షణ అంశాలు, పరిస్థితిని ఎదుర్కోవడానికి NTCA మార్గదర్శకాల గురించి వారికి తెలియజేయాలి. (j) పులి/చిరుతపులి వంటి అడవి మాంసాహార జంతువులు మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యంలోకి దారి తప్పి వచ్చిన అన్ని సందర్భాలలో, జిల్లా అధికారులు Cr.PC సెక్షన్ 144 విధించి శాంతిభద్రతలను కాపాడాలి. ఉద్రేకంతో ఉన్న స్థానికులు జంతువు ఉన్న ప్రదేశాన్ని చుట్టుముట్టి ఆందోళన చేయడం వల్ల పట్టుకునే చర్య అడ్డుపడి, ప్రజలకు, సిబ్బందికి తీవ్ర గాయాలు కాకుండా ఉండటానికి ఇది అవసరం. పోలీసులను, స్థానిక పరిపాలనను ప్రారంభ దశలోనే భాగస్వాములను చేయడం కూడా అవసరం. అనేక సందర్భాలలో చూసినట్లుగా, పరిస్థితిని మరింత దిగజార్చి, నివారించదగిన మరణాలు/విషాదాలకు దారితీసే గుంపులను నియంత్రించడానికి వారితో సమర్థవంతమైన సమన్వయం కీలకం.

(k) పులి ఉనికి ఉన్న ప్రాంతం సమీపంలోని గ్రామాలను అప్రమత్తం చేయడానికి జిల్లా స్థాయి అధికారుల సహాయం తీసుకోవాలి.

(l) వరుస బంధించే ప్రయత్నాలు విఫలమైతే, **అనుబంధం-I** లోని ప్రోటోకాల్ ప్రకారం పశువైద్యుడు ఉన్న నిపుణుల బృందం ఆ అడవి మాంసాహార జంతువుకు రసాయన మత్తు (కెమికల్ ఇమ్మొబిలైజేషన్) ఇవ్వాలి.

(m) మత్తు ఇచ్చిన పులి ఎటువంటి అసమర్థత (కోరపళ్ళు కోల్పోవడం, గాయం, విరిగిన పాదం మొదలైనవి) లేకుండా ఆరోగ్యంగా, యుక్త లేదా యువ వయస్సులో ఉన్నట్లు పేరా (1) ప్రకారం ఏర్పాటు చేసిన కమిటీ నిర్ధారించి/ధృవీకరిస్తే, దానికి రేడియో కాలర్ అమర్చిన తర్వాత, తగినంత ఆహార జంతువుల లభ్యత ఉన్న, స్థిర నివాస మగ పులి భూభాగం (ఏదైనా ఉంటే) లేదా మానవ ఆవాసాలకు దూరంగా ఉన్న తగిన నివాస ప్రాంతంలో, జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థకు తెలియజేస్తూ విడుదల చేయవచ్చు. (ఏ పరిస్థితులలోనూ గాయపడిన/అసమర్థ పులిని తిరిగి అడవిలో విడిచిపెట్టకూడదు, దానిని గుర్తింపు పొందిన జంతుప్రదర్శనశాలకు పంపాలి).

(n) మానవ మరణాలకు అలవాటు పడని పులిని, ఏ పరిస్థితులలోనూ వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రయోగించి హతమార్చకూడదు. 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా మారిన జంతువులను ఎదుర్కోవడానికి మార్గదర్శకాలు ఈ విషయంలో అనుసరణ/మార్గదర్శనం కోసం జతచేయబడ్డాయి **(అనుబంధం-II)**. (o) ఆరోగ్యంగా ఉన్న పులి/గర్భిణీ ఆడపులి చెరకు తోట లేదా అటువంటి ఆవాసంలో తిష్ఠ వేసిన సందర్భంలో, ఇబ్బంది కలిగించకుండా దానిని సమీప అటవీ ప్రాంతం వైపు ఆకర్షించడానికి మొదట ప్రయత్నం చేయాలి. అటువంటి చర్యలు విఫలమైతే, ఆ జంతువుకు మత్తు ఇచ్చి పట్టుకుని, రేడియో కాలర్ అమర్చిన తర్వాత సమీప టైగర్ రిజర్వ్/రక్షిత ప్రాంతంలోని తక్కువ సాంద్రత గల

ప్రాంతంలో విడుదల చేయాలి.

(p) చర్య/సంఘటనలకు సంబంధించి వక్రీకరించిన సమాచారం వ్యాపించకుండా ఉండటానికి, అటవీ శాఖ అధీకృత ప్రతినిధి అవసరమైతే ఎప్పటికప్పుడు మీడియాకు తాజా సమాచారం అందించాలి. సంచలనం లేదా వక్రీకరించిన సమాచారం మరింత నష్టానికి దారితీయవచ్చు.

(q) ఆ ప్రాంతంలో కెమెరా ట్రాప్‌లతో పర్యవేక్షణ (ఫేజ్-IV) కొనసాగుతుంటే, వ్యక్తిగత పులుల చిత్రాల ఆధారంగా లెక్కించిన కనీస పులుల సంఖ్యకు, జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థతో సరిచూసుకోకుండా అనవసర ప్రచారం ఇవ్వకూడదు. (r) పులిని తిరిగి అడవిలో విడుదల చేయాలా లేదా జంతుప్రదర్శనశాలకు తరలించాలా అనే తుది నిర్ణయాన్ని చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ తీసుకోవాలి.

(s) బంధించిన మాంసాహార జంతువుకు అతి తక్కువ ఒత్తిడి కలిగించేలా సక్రమంగా రూపొందించిన తగిన బోనులు, రవాణా వ్యవస్థ కలిగి ఉండటం ముఖ్యం.

9. పులులు దారి తప్పి వచ్చే సంఘటనలు/అవకాశం ఉన్న ప్రాంతాలలో అనుసరించవలసిన **నివారణ/ముందస్తు చర్యలు అనుబంధం-III** లో ఉన్నాయి.

10. పులుల పర్యవేక్షణ కోసం ప్రాంతాలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వడానికి మార్గదర్శకాలు **అనుబంధం-IV** లో ఉన్నాయి.

*****

పులులకు మత్తు ఇవ్వడం (ఇమ్మొబిలైజేషన్) మరియు అదుపు చేయడంపై ప్రోటోకాల్

సాధారణ పరిగణనలు

ప్రవర్తన: సంఘర్షణలో ఉన్న లేదా మానవ ఆవాసాలలోకి దారి తప్పి వచ్చిన పులుల ప్రవర్తన, స్థానిక/సహజ ఆవాసాలలోని పులుల ప్రవర్తనతో పోలిస్తే గణనీయంగా భిన్నంగా ఉంటుంది. ఆ జంతువులు ఒత్తిడిలో, బిడియంగా, తప్పించుకునేవిగా, గోప్యంగా, ఒక్కోసారి ఊహించలేని విధంగా కూడా ఉండవచ్చు, దీనివల్ల వాటిని పట్టుకోవడం సవాలుగా మారుతుంది. ఈ జంతువులు పట్టుకునే చర్యలో పాల్గొనే మానవులకు, అలాగే సాధారణ ప్రజలకు కూడా భద్రతాపరమైన ముప్పును కలిగించవచ్చు. ***పట్టుకునే ప్రయత్నాలు చేసినప్పుడు మానవుల భద్రతను నిర్ధారించడానికి అత్యంత జాగ్రత్త తీసుకోవాలి.***

పట్టుకునే ఎంపికలు: భౌతిక, రసాయన అదుపు పద్ధతులను లేదా రెండింటి కలయికను ఉపయోగించి పులులను పట్టుకోవచ్చు. పద్ధతిని ఎంచుకునే ముందు జంతువు శారీరక, భావోద్వేగ స్థితి; ప్రక్రియ నిడివి; పర్యావరణ పరిస్థితులు; భూభాగం/తప్పించుకునే ఆశ్రయం; పరికరాల లభ్యత; మందుల సముచితత్వం మరియు లభ్యత, ముఖ్యంగా నిర్వాహకుడు/బృందం భద్రతను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. రెండు పద్ధతులకూ వాటి ప్రయోజనాలు, పరిమితులు ఉన్నాయి, అయితే ప్రస్తుత మార్గదర్శకాలు ప్రధానంగా రసాయన అదుపు పద్ధతులపై దృష్టి సారిస్తాయి.

రసాయన అదుపు

గత కొన్ని దశాబ్దాలుగా వన్యప్రాణి నిర్వహణలో రసాయన మత్తు (కెమికల్ ఇమ్మొబిలైజేషన్) ఒక ముఖ్యమైన సాధనంగా మారింది. ఈ రంగంలో వచ్చిన పురోగతి, అభివృద్ధి వల్ల మత్తు కోసం కొత్త, సురక్షితమైన మందుల వినియోగం, సమర్థవంతమైన, నమ్మదగిన

మందు అందించే వ్యవస్థలు సాధ్యమయ్యాయి. రసాయన మత్తు అనేది జంతువును స్పర్శ లేని స్థితిలోకి తీసుకెళ్లి, ఉద్దేశపూర్వక మరియు పొందికైన కదలికలను నిరోధించడం ద్వారా దాని కదలికను పరిమితం చేసే మందుల వినియోగాన్ని కలిగి ఉంటుంది. సంఘర్షణలో ఉన్న పులులకు ఈ పద్ధతి బాగా సరిపోతుంది, ఎందుకంటే ఇది ఎంపిక చేసిన వ్యక్తిగత జంతువును పట్టుకోవడానికి వీలు కల్పిస్తుంది, పట్టుకునే సమయాన్ని ఎంచుకోవడానికి వీలు కల్పిస్తుంది మరియు జంతువుకు కనీస ఒత్తిడిని కలిగిస్తుంది. రసాయన అదుపు మందులు ప్రాణాధార విధులకు భంగం కలిగించకుండా కొన్ని కేంద్ర నాడీ వ్యవస్థ (CNS) విధులను మారుస్తాయి మరియు జంతువును కదలకుండా చేసే మత్తు స్థితిని (అనస్థీషియా) కలిగిస్తాయి, ఇది మానవులకు, జంతువుకు గణనీయమైన భద్రతను అందిస్తుంది.

మత్తు ఇచ్చే పరికరాలు

అడవి జంతువులను నేరుగా సమీపించడం, వాటిని నిర్వహించడం కష్టం కాబట్టి, మందులను అందించగల సురక్షితమైన, సమర్థవంతమైన పద్ధతులు అవసరం. అడవి జంతువులకు మందులు అందించడానికి ప్రయోగించే డార్ట్‌లు (ప్రొజెక్టెడ్ డార్ట్స్) సమర్థవంతమైన, సురక్షితమైన ఎంపికగా నిరూపించబడ్డాయి. డార్ట్‌ను ఒక పరికరం ద్వారా ప్రయోగిస్తారు, అది తగిలినప్పుడు మందును కండరంలోకి విడుదల చేస్తుంది. డార్ట్‌లు వేర్వేరు పరిమాణాలలో లభిస్తాయి, అయితే వాటిని ప్రయోగించడానికి ఉపయోగించే పరికరం రకానికి ప్రత్యేకంగా ఉంటాయి. డార్ట్‌లను ప్రయోగించడానికి వివిధ శక్తి వ్యవస్థలు ఉపయోగించబడ్డాయి, అయితే పులుల కోసం, డార్ట్‌ను ప్రయోగించడానికి సంపీడన వాయువు/CO2 ను ఉపయోగించే వ్యవస్థను ఎంచుకోవాలి. గాలి/CO2 శక్తితో పనిచేసే టెలి-ఇంజెక్షన్ ప్రొజెక్టర్ ద్వారా దూరం నుండి ఇంజెక్షన్ ఇవ్వడానికి 3-5 మి.లీ. సామర్థ్యం గల తేలికైన ప్లాస్టిక్ డార్ట్‌లను ఉపయోగించాలి. పులులకు డార్ట్ వేసేటప్పుడు సూది పొడవు కీలకమైన అంశం. సూది బయటి వ్యాసం 1.5-2.0 మి.మీ., పొడవు 38-40 మి.మీ. ఉండాలి.

మత్తు మందులు

పులులను పట్టుకోవడానికి అనేక రకాల మందులు ఉపయోగించబడినప్పటికీ, ఆల్ఫా-2 అడ్రినెర్జిక్

అగోనిస్ట్‌లు (సెడేటివ్‌లు) మరియు డిసోసియేటివ్‌ల కలయిక పులులకు మత్తు ఇవ్వడానికి సమర్థవంతంగా పనిచేస్తుందని నిరూపించబడింది.

ఆల్ఫా-2 అడ్రినెర్జిక్ అగోనిస్ట్‌లు/సెడేటివ్‌లు: ఈ మందులు మంచి మత్తు, కండరాల సడలింపు మరియు నొప్పి నివారణ లక్షణాలు కలిగిన CNS డిప్రెసెంట్‌లు. ఇవి మొదట అధిక రక్తపోటును, ఆ తర్వాత తీవ్ర అల్ప రక్తపోటును, బ్రాడీకార్డియా, హైపర్గ్లైసీమియా, గ్లూకోసూరియాను కలిగిస్తాయి, శరీర ఉష్ణోగ్రత నియంత్రణను దెబ్బతీస్తాయి మరియు మాంసాహార జంతువులలో వాంతులు/తిరిగి కక్కడానికి దారితీయవచ్చు కాబట్టి, జంతువులలో వీటిని జాగ్రత్తగా ఉపయోగించాలి. అయితే ఈ మందులు నియంత్రిత మందులు కాకపోవడం, చౌకగా ఉండటం మరియు ప్రభావాన్ని తిరగదోడగలగడం వంటి ప్రయోజనాలను కలిగి ఉన్నాయి. ఈ మందులను డిసోసియేటివ్‌లతో కలిపి పిల్లి జాతి జంతువులలో విస్తృతంగా ఉపయోగించారు. Xylazine మరియు Ketamine ను 1.25 : 1 నిష్పత్తిలో కలిపిన మిశ్రమం (హెల్లాబ్రన్ మిశ్రమం) పులులు, ఇతర మాంసాహార జంతువులలో సమర్థవంతంగా ఉపయోగించబడింది.

మరొక కొత్త ఆల్ఫా-2 అగోనిస్ట్ అయిన Medetomidine, ketamine తో కలిపి ఉపయోగిస్తే, పెద్ద మాంసాహార జంతువులలో సమర్థవంతమైన, నిర్దిష్టమైన సెడేటివ్‌గా నిరూపించబడింది, ఎందుకంటే ఇది వేగంగా మత్తును ప్రేరేపిస్తుంది మరియు ప్రభావాన్ని తిరగదోడడానికి నిర్దిష్ట విరుగుడు ఉంది.

ఈ ఆల్ఫా-2 అడ్రినెర్జిక్ అగోనిస్ట్‌ల ప్రభావాన్ని విరుగుడు ద్వారా తొలగించవచ్చు.

ఉదాహరణలు: Xylazine, Detomidine, Medetomidine.

విరుగుడులలో Yohimbine hydrochloride, Atipamezole hydrochloride, Tolazoline hydrochloride ఉన్నాయి.

డిసోసియేటివ్‌లు

వీటిలో సైక్లోహెక్సమైన్ ఉత్పన్నాలైన సైకోటోమిమెటిక్ మందులు ఉన్నాయి. ఈ మందులు మెదడులోని స్పృహ కలిగిన మనసును ఇంద్రియ, చలన లేదా నియంత్రణ యంత్రాంగం నుండి వేరు చేయడం (డిసోసియేటివ్) ద్వారా పనిచేస్తాయి, ఇవి వేగవంతమైన నొప్పి నివారణను, ట్రాన్స్ వంటి స్థితిని (సైకోసిస్) కలిగిస్తాయి, ఇది CNS అతిగా ఉత్తేజితమవడం వల్ల కావచ్చు. జంతువుకు మానవుల ఉనికి తెలియనట్లు కనిపిస్తుంది. ఇవి IM, IV ద్వారా ఇచ్చినప్పుడు వేగంగా శోషించబడతాయి, మంచి భద్రతా పరిధిని కలిగి ఉంటాయి మరియు శ్వాస, రక్త ప్రసరణ వ్యవస్థలను కొద్దిగా మాత్రమే మందగింపజేస్తాయి. స్పష్టమైన కండరాల బిగుతు, అధిక శరీర ఉష్ణోగ్రత, అధిక లాలాజలం, మూర్ఛలు మరియు కఠినమైన కోలుకోవడం సాధారణ దుష్ప్రభావాలు. ఈ మందులను ట్రాంక్విలైజర్ లేదా సెడేటివ్‌లతో కలపడం ద్వారా ఈ ప్రభావాలను గణనీయంగా తగ్గించవచ్చు. వీటి ప్రభావాన్ని తిరగదోడలేము మరియు పూర్తిగా కోలుకునే వరకు జంతువును చాలా సేపు పర్యవేక్షించాలి. ఈ మందులకు నిర్దిష్ట విరుగుడు లేదు. ఉదాహరణలు: Phencyclidine, Ketamine hydrochloride, Tiletamine Hydrochloride

మత్తు కోసం మందు ఎంపికలో తగిన మోతాదులలో హెల్లాబ్రన్ మిశ్రమం (HBM) (Xylazine–Ketamine మిశ్రమం 1.25 : 1 నిష్పత్తిలో) ఉండవచ్చు. జంతువు ఆరోగ్యం, స్థితి, ఉద్రేక స్థాయి, శారీరక స్థితి, లింగం, రోజులోని సమయం, పరిసర ఉష్ణోగ్రతతో పాటు ఇతర ఆవాస అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకుని మోతాదును అక్కడికక్కడే నిర్ణయించవచ్చు. Medetomidine, ketamine తో కలిపి ఉపయోగిస్తే సంఘర్షణలో ఉన్న పులులను పట్టుకోవడానికి సమర్థవంతమైనదిగా నిరూపించబడింది, ఎందుకంటే ఇది తక్కువ సమయంలో వేగంగా మత్తును కలిగిస్తుంది, తద్వారా డార్ట్ వేసిన తర్వాత జంతువు కదలిక కనిష్టంగా ఉంటుంది.

పెద్ద పులికి మత్తు కోసం సిఫార్సు చేసిన మందు*/మోతాదులు**

క్ర. సం.	*మత్తు కోసం మందు(లు)*	*మగ*	*ఆడ*	*విరుగుడు మందులు (యాంటీడోట్)*
1.	హెల్లాబ్రన్ మిశ్రమం (HBM) [Xylazine (XYL) మరియు Ketamine (KET)] 1.25:1 నిష్పత్తిలో మిశ్రమం	3.0 మి.లీ. (375 మి.గ్రా. XYL & 300 మి.గ్రా. KET) నుండి 3.5 మి.లీ. (437.5 మి.గ్రా. XYL & 350 మి.గ్రా. KET)	2.5 మి.లీ. (312.5 మి.గ్రా. XYL & 250 మి.గ్రా. KET) నుండి 3.0 మి.లీ. (375 మి.గ్రా. XYL & 300 మి.గ్రా. KET)	Yohimbine hydrochloride (0.125 mgkg-1 శరీర బరువు)
~~2.~~	Medetomidine (MED) మరియు Ketamine (KET)	50-60 µg kg-1 శరీర బరువు MED మరియు 1-2 mgkg-1 శరీర బరువు KET		25-35 మి.గ్రా. Atipamezole hydrochloride

*/**: ఇచ్చిన ఎంపిక మందుల జాబితా సమగ్రమైనది కాదు, పేర్కొన్న గాఢతలు సూచనాత్మకం మాత్రమే. ఇవ్వవలసిన మోతాదును అక్కడ ఉన్న పశువైద్యుని అంచనాకే వదిలివేయాలి.

లక్ష్య జంతువును సమీపించడం

మానవ భద్రతకు తగిన శ్రద్ధ వహిస్తూ, అత్యధిక సహనంతో జంతువును సమీపించడానికి నాలుగు చక్రాల క్షేత్ర వాహనం లేదా శిక్షణ పొందిన పెంపుడు ఏనుగులను ఉపయోగించవచ్చు. వాహనం ఉపయోగించలేని భూభాగంలో, మచాన్ (ఎత్తైన వేదిక) నుండి జంతువుకు డార్ట్ వేసే అవకాశాన్ని కూడా పరిగణించవచ్చు. సంఘర్షణలో ఉన్న పులులు డార్ట్ వేయడానికి పరిమిత అవకాశాలను మాత్రమే ఇస్తాయి, కాబట్టి సమర్థవంతంగా డార్ట్ వేయడంలో సిబ్బందికి తగిన అనుభవం, శరీర నిర్మాణ ప్రత్యేకతలపై అవగాహన అవసరం. టెలి-ఇంజెక్షన్‌కు వెనుక భాగాలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వాలి, అయితే అవకాశాన్ని బట్టి ఇతర తగిన భాగాలను కూడా ప్రయత్నించవచ్చు.

పెద్ద మాంసాహార జంతువులో డార్ట్ వేయడానికి ప్రాధాన్యత గల ప్రదేశం

మత్తు ప్రేరణ దశ

ఇంజెక్షన్ (డార్ట్ వేయడం) ఇచ్చిన సమయానికి, జంతువు కదలలేని స్థితికి చేరిన సమయానికి మధ్య ఉన్న వ్యవధిని మత్తు ప్రేరణ కాలం (ఇండక్షన్ పీరియడ్) అంటారు.

ప్రేరణ పూర్తి కావడానికి పట్టే మొత్తం సమయం 10-15 నిమిషాల వరకు ఉండవచ్చు. జంతువు ఏదైనా కదలిక చేస్తుందేమో బృందం నిశితంగా గమనిస్తూ ఉండాలి, అయితే ప్రేరణ సమయంలో కనీస అంతరాయం కలిగేలా బృందం చూసుకోవాలి.

మత్తులో ఉన్న జంతువును నిర్వహించడం మరియు సంరక్షణ

జంతువును నిశ్శబ్దంగా సమీపించాలి మరియు క్రింది దశలను అనుసరించాలి:

- డార్ట్‌ను తొలగించడం
- ప్రత్యక్ష సూర్యకాంతి, దుమ్ము, గాయం నుండి కార్నియాను రక్షించడానికి కళ్లకు గంతలు కట్టడం.
- శ్వాసమార్గాలు తెరిచి ఉండేలా, సాధారణ శ్వాస, రక్త ప్రసరణను నిర్ధారించడానికి జంతువును సరైన స్థితిలో (స్టెర్నల్ లేదా పార్శ్వ శయనం) ఉంచడం.
- జంతువు స్థితిని, కండరాల సడలింపు స్థాయిని, శ్వాస రేటు మరియు లోతును అంచనా వేయడం. అనస్థీషియా అంచనాను క్రింది పద్ధతుల ద్వారా చేయాలి:

    - కణజాల రక్తప్రసరణను పర్యవేక్షించండి: అనస్థీషియా మందులు తరచుగా గుండె సంకోచ శక్తిని తగ్గిస్తాయి మరియు రక్తనాళాల వ్యాకోచం వల్ల కణజాల రక్తప్రసరణ తగ్గుతుంది. కణజాల రక్తప్రసరణను పరిశీలన, శ్రవణ పరీక్ష (ఆస్కల్టేషన్), స్పర్శ పరీక్ష మరియు కేశనాళిక పూరణ సమయం ద్వారా మూల్యాంకనం చేయాలి.
    - వాయు మార్పిడిని పర్యవేక్షించండి: అనస్థీషియా సమయంలో శ్వాస రేట్లు చాలా మారుతూ ఉంటాయి.
    - జంతువు ఛాతీ కదలికలను గమనించడం ద్వారా శ్వాస నాణ్యతను మూల్యాంకనం చేయాలి.
    - కండరాల బిగుతు - దవడ బిగుతు మరియు కంటి ప్రతిచర్యలను అంచనా వేయడం ద్వారా CNS మాంద్యం స్థాయిని పర్యవేక్షించండి.

- శ్వాస, గుండె వేగం, శరీర ఉష్ణోగ్రత వంటి ప్రాణాధార సంకేతాలను పర్యవేక్షించండి.
- ఏదైనా గాయాలు (కోరపళ్ళు, గోళ్ల స్థితితో సహా) ఉన్నాయో లేదో జంతువును పరీక్షించండి.
- జంతువు శరీర బరువును అంచనా వేయండి, వీలైతే శరీర కొలతలు తీసుకోండి.

జంతువును స్ట్రెచర్‌పైకి మార్చడం

జంతువును స్ట్రెచర్‌పైకి మార్చి, పార్శ్వ లేదా స్టెర్నల్ శయన స్థితిలో ఉంచాలి. ఆ తర్వాత జంతువును రవాణా కంటైనర్‌లోకి మార్చాలి.

అనస్థీషియా ప్రభావాన్ని తిరగదోడడం

అనస్థీషియా ప్రభావాన్ని తిరగదోడడానికి నిర్దిష్ట ఆల్ఫా-2 యాంటాగనిస్ట్‌లను (Yohimbine HCl, Atipamezole HCl) ఉపయోగించాలి.

అనుబంధ సమాచారం

(a) **సంసిద్ధత:** జంతువుకు డార్ట్ వేసే ముందే, జంతువును బోనులో ఉంచడానికి అవసరమైన అన్ని పరికరాలు, రేడియో కాలర్లు, వాటి ఉపకరణాలు, అత్యవసర మందులు, జీవ నమూనాల సేకరణ ఉపకరణాలు, రవాణా కంటైనర్లు మరియు ఇతర అవసరమైన వస్తువులు సిద్ధంగా ఉండాలి.

(b) **సమాచార నమోదు:** ప్రక్రియ సమయంలో, ముఖ్యంగా ఇచ్చిన ప్రతి మందు, ఇచ్చిన పరిమాణం, ఇచ్చిన సమయం మరియు శారీరక కొలమానాలతో కూడిన సంపూర్ణ మత్తు రికార్డును నిర్వహించాలి. ఈ వివరాలను ఇవ్వబడిన నమూనాలోని డేటా షీట్‌లో నమోదు చేయాలి. ఎటువంటి అనుకోని పరిస్థితినైనా ఎదుర్కోవడానికి అన్ని వేళలా మానవ భద్రతా అంశాలను నిర్ధారించుకోవడం సముచితం.

(c) **అనస్థీషియా లోతును అంచనా వేయడం:** సాధారణంగా డార్ట్ వేసిన జంతువుపై ఏదైనా తదుపరి చర్య తీసుకునే ముందు 10-15 నిమిషాల విరామం ఇవ్వాలి, ఎందుకంటే ప్రేరణ సమయం జంతువు శారీరక స్థితిని బట్టి మారుతుంది; దీనిని బృందంలో ఉన్న పశువైద్యుని విచక్షణకు వదిలివేయాలి. జంతువును సమీపించే ముందు, పొడవైన కర్రతో తోక లేదా చెవులను తట్టడం ద్వారా అనస్థీషియా లోతును అంచనా వేయాలి; జంతువు స్పందించకపోతే సమీపించవచ్చు. దవడలను తెరవగలిగితే, నాలుకను బయటకు లాగగలిగితే (ఏమాత్రం లేదా కొద్దిగా మాత్రమే ప్రతిఘటన ఉంటే), అనస్థీషియా లోతు అనుకూలంగా ఉన్నట్లు. ఇతర సూచికలలో శరీరం, పాదాలు, కార్నియా, చెవులు, నాలుకకు ఉద్దీపన కలిగించినప్పుడు వచ్చే ప్రతిచర్యలు ఉంటాయి. ఉష్ణోగ్రత, శ్వాస, నాడి, శ్లేష్మ పొర రంగు (గొంతు, చిగుళ్ళు మరియు దంతాల స్థితితో సహా) అంచనా వేయడంతో కూడిన శారీరక కొలమానాలను పరీక్షించాలి. అత్యవసర పరిస్థితిలో (శ్వాస మందగించడం లేదా గుండె లయ తప్పడం లేదా మాంద్యం) జంతువును తిరిగి చైతన్యవంతం చేయాలి. గుండె, శ్వాస ఉద్దీపనలతో సహా అత్యవసర మందులను అన్ని వేళలా చేతిలో ఉంచుకోవాలి. (d) **అత్యవసర పరిస్థితులను నిర్వహించడం:** మొత్తం ఆపరేషన్ సమయంలో అత్యవసర మందులు, పరికరాలు అందుబాటులో ఉండాలి. అత్యవసర మందుల తగినంత నిల్వలు అన్ని వేళలా ఉండేలా చూడాలి.

(e) **బృంద ఏర్పాటు:** పెద్ద క్షేత్రాలలో పట్టుకోవడం సవాలుతో కూడుకున్నది, కాబట్టి వన్యప్రాణి నిర్వాహకులు, జీవశాస్త్రవేత్తలు (అందుబాటులో ఉంటే) మరియు జంతు అనస్థీషియాలో నైపుణ్యం కలిగిన పశువైద్యులతో కూడిన నైపుణ్యం గల బృందం అవసరం.

అనుబంధం-1A

మత్తులో ఉన్న జంతువును నమోదు చేయడానికి, పర్యవేక్షించడానికి డేటా షీట్

ప్రాంత వివరాలు

తేదీ _____
ప్రదేశం _____ GPS అక్షాంశం _____ రేఖాంశం
కాలర్ ఫ్రీక్వెన్సీ _____
పట్టుకునే ఉద్దేశ్యం _____
పరిసర ఉష్ణోగ్రత _____
రోజు (మేఘావృతం, ఎండ) _____

జంతు వివరాలు

జాతి _____
శారీరక స్థితి _____
మత్తు ఇచ్చే ముందు భావోద్వేగ స్థితి _____
లింగం _____
సుమారు వయస్సు _____ బరువు (కిలోలు) _____
సంతానోత్పత్తి స్థితి _____

శరీర కొలతలు

ముక్కు కొన నుండి తోక కొన వరకు _____
ముక్కు కొన నుండి తోక మొదలు వరకు _____
ముక్కు కొన నుండి పుర్రె మొదలు (ఆక్సిపిటల్) వరకు _____ తోక పొడవు _____
ఎత్తు (భుజం ఎముక నుండి మడమ వరకు) _____ వెనుక కాలు పొడవు _____
ఎడమ ముందు కాలు లేదా వెనుక కాలు పాదం కొలతలు: పొడవు _____ వెడల్పు _____

మత్తు వివరాలు

మత్తు మందు(ల) పేరు	ఇంజెక్షన్ ఇచ్చిన సమయం	ఇచ్చిన మందు మోతాదు	మార్గం	ప్రదేశం
1.				
2.				
3.				
4.				

డార్ట్ వేసే సమయంలో ప్రవర్తన (పరుగెత్తడం, నడవడం, నిలబడటం, ఉద్రేకం)

_____

జంతువు పడిపోయినప్పుడు/సమీపించినప్పుడు మత్తు ప్రేరణ సమయం

_____

_____

జంతు పర్యవేక్షణ

సమయం	మత్తు తర్వాత కనిపించిన సంకేతాలు	శ్వాస లోతు/లోతు లేనిది/క్రమరహితం & రేటు	ఉష్ణోగ్రత (°F)	నాడి (రేటు)

మందు ప్రభావ తిరుగుడు (విరుగుడు)

విరుగుడు మందు(ల) పేరు	ఇంజెక్షన్ సమయం	మందు మోతాదు & ఇచ్చిన పరిమాణం	మార్గం	ప్రదేశం
1.				
2.				

జంతువు కోలుకునే మొదటి సంకేతం చూపిన సమయం _____

_____

జంతువు స్పృహ తిరిగి పొందే వరకు/కోలుకునే సంకేతాలు చూపే వరకు కోలుకోవడం గురించి వివరాలు _____

_____

ఇతర వ్యాఖ్యలు _____

అదనపు మందులు

ఇచ్చిన సహాయక మందు(లు)/ యాంటీబయాటిక్(లు) మొదలైన వాటి పేరు	వాణిజ్య నామం	ఉపయోగించిన పరిమాణం	మార్గం	ప్రదేశం
1.				
2.				
3.				
4.				

జీవ నమూనా సేకరణ

నమూనా పేరు	ఉపయోగించిన సంరక్షక పదార్థం	అవసరమైన పరీక్ష	అప్పగించిన వారు	వ్యాఖ్యలు

అనుబంధం-II

పెద్ద పిల్లి జాతి జంతువులను 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా ప్రకటించడానికి మార్గదర్శకాలు

(సెక్షన్ 11 (1)(A) కింద)

***

- పులి మరియు చిరుతపులి రెండూ అలవాటుగా మానవ ప్రాణనష్టాన్ని కలిగిస్తాయని తెలుసు (మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరమైన జంతువు). 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా మారినట్లు నిర్ధారణ అయిన అటువంటి జంతువులను వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 11 లో పేర్కొన్న చట్టబద్ధమైన నిబంధనల ప్రకారం హతమార్చాలి.
- పులి మరియు చిరుతపులి రెండూ వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని షెడ్యూల్ I లో వర్గీకరించబడ్డాయి, ఆ చట్టంలోని సెక్షన్ 9 (1) ప్రకారం వేట నుండి అత్యున్నత చట్టబద్ధ రక్షణ కలిగి ఉన్నాయి. కాబట్టి, అటువంటి జాతులు మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరంగా మారితే లేదా కోలుకోలేనంతగా అసమర్థంగా/రోగగ్రస్తంగా ఉంటే వాటిని చంపవచ్చు.
- వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 లోని సెక్షన్ 11 (1) (a) ప్రకారం, మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరంగా మారిన లేదా కోలుకోలేనంతగా అసమర్థంగా లేదా రోగగ్రస్తంగా ఉన్న అటువంటి జంతువులను వేటాడడానికి అనుమతించే అధికారం ఒక రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌కు మాత్రమే ఉంది. అయితే, చట్టబద్ధమైన అవసరం ప్రకారం, రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ వేటకు ముందు హతమార్చడానికి అనుమతిస్తున్న కారణాలను వ్రాతపూర్వకంగా పేర్కొనాలి.
- పులి లేదా చిరుతపులి వంటి పెద్ద అడవి పిల్లి జాతి జంతువు 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా అలవాటు పడటానికి వృద్ధాప్యం వల్ల అసమర్థత, తీవ్ర గాయం లేదా కోరపళ్ళు కోల్పోవడం/విరగడం వంటి అనేక కారణాలు ఉన్నాయి. అయితే అనేక మినహాయింపులు ఉండవచ్చు, కాబట్టి

నిర్దిష్ట కారణాలను ప్రతి కేసు ఆధారంగా నిర్ధారించవలసి ఉంటుంది.

- పులులు ఉన్న అడవులు, పశువులపై దాడులకు గురయ్యే సమీప ప్రాంతాలు, అలాగే అటువంటి ప్రాంతాలలో హక్కులు, రాయితీలతో కూడిన మానవ ఆవాసాలు ఉన్న చోట్ల పులులు సాధారణంగా 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా మారే అవకాశం ఉంటుంది. అంతేకాకుండా, వివిధ భూ వినియోగాల వల్ల పులి మూల ప్రాంతానికి సమీపంలో ఆవాస అనుసంధానం కోల్పోవడం కూడా మానవ ఆవాసాల సమీపంలో పులులు దారి తప్పి రావడానికి దోహదం చేసి, చివరకు 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా ఉన్న జంతువుగా మారుతుంది.

పులి/చిరుతపులి వల్ల మానవ ప్రాణనష్టం జరిగినప్పుడు సూచించిన చర్యలు

- సాంకేతిక మార్గదర్శనం, రోజువారీ పర్యవేక్షణ కోసం క్రింది విధంగా ఒక బృందాన్ని ఏర్పాటు చేయండి:
  - చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ నామినీ
  - జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ నామినీ ఒక పశువైద్యుడు
  - స్థానిక NGO ప్రతినిధి
  - స్థానిక పంచాయతీ ప్రతినిధి
  - ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు/DFO ఇన్-ఛార్జ్-ఛైర్మన్
- అడవి మాంసాహార జంతువు రోజువారీ ప్రాదేశిక కదలికలను పర్యవేక్షించడానికి, వేటాడిన చోట్ల సమీపంలో కెమెరా ట్రాప్‌లు ఏర్పాటు చేయడంతో పాటు పాదముద్ర ప్యాడ్‌లను (పగ్ ఇంప్రెషన్ ప్యాడ్స్) ఏర్పాటు చేయండి.
- మానవ మరణం(లు) నమోదైన ప్రాంతం నుండి స్థానికులు తాత్కాలికంగా దూరంగా ఉండేలా తగిన విధంగా అప్రమత్తం చేయడానికి, అలాగే స్థానికుల గుంపుల నుండి ఆ ప్రాంతంలో ప్రశాంతతను నిర్ధారించడానికి జిల్లా అధికారులకు (కలెక్టర్/DM/SP) తెలియజేయండి.
- ఈ ప్రయోజనం కోసం ఏర్పాటు చేసిన కమిటీ ద్వారా, కెమెరా ట్రాపింగ్ లేదా ప్రత్యక్ష దర్శనాలు లేదా కెమెరా ట్రాపింగ్ సాధ్యం కాకపోతే పాదముద్రల ద్వారా మానవ ప్రాణనష్టానికి కారణమైన అసాధారణ ప్రవర్తన గల జంతువు గుర్తింపును పొందండి/నిర్ధారించండి, అలాగే DNA ప్రొఫైలింగ్ కోసం ఆ మాంసాహార జంతువు వెంట్రుకల ముక్కలు/మలం (అందుబాటులో ఉంటే) సేకరించండి.
- యాదృచ్ఛిక ఎదురుపడటాల వల్ల జరిగే 'మానవ మరణం', 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరంగా మారిన అలవాటు పడిన జంతువులు' మధ్య తేడా చూపాలి. రక్షిత ప్రాంతాల వెలుపల ఉన్న మన అడవులు చాలా వరకు హక్కుల భారంతో ఉన్నందున, యాదృచ్ఛికంగా ఎదురుపడే సంభావ్యత చాలా ఎక్కువ. అంతేకాకుండా, పులులు తరచుగా నదీ మార్గాల వెంబడి వ్యవసాయ/చెరకు పొలాలు, అటువంటి

చాటును ఉపయోగించుకుంటూ పశువులను లేదా నీల్గాయిని తింటాయి, ఇది మానవులతో ప్రాణాంతక ఎదురుపడటాలకు కూడా దారితీయవచ్చు. అటువంటి జంతువులను 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా ప్రకటించకూడదు. అయితే, మానవులను 'వెంబడించి' మృతదేహాన్ని తినే అలవాటు నిర్ధారణ అయిన పులి/చిరుతపులి 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా పరిగణించబడే అవకాశం ఉంది.

- అసాధారణ ప్రవర్తన గల పులి/చిరుతపులిని మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరంగా మారిన జంతువుగా ప్రకటించడానికి క్షేత్ర ఆధారాల ఆధారంగా గణనీయమైన పరిశీలన అవసరం. కొన్నిసార్లు, యాదృచ్ఛిక ఎదురుపడటం వల్ల చనిపోయిన మానవులను ఆ జంతువు (ముఖ్యంగా తక్కువ ఆహార జంతువులు ఉన్న ప్రాంతంలోని గర్భిణీ ఆడపులి) తినవచ్చు. అయితే, అటువంటి సంఘటనలు పులి/చిరుతపులిని 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా వర్గీకరించడానికి సరిపోవు; దాని సహజ ఆహార జంతువులను విడిచి, ఉద్దేశపూర్వకంగా మానవులను వెంబడించే అలవాటు ఆ అసాధారణ జంతువుకు ఉందని నిర్ధారించిన తర్వాత మాత్రమే దీనిని చక్కగా నిర్ధారించవచ్చు.
- మానవ ఆవాసాల సమీపంలోకి వచ్చినప్పటికీ, కేవలం పశువులపై దాడి చేసే జంతువును ఏ పరిస్థితులలోనూ 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా ప్రకటించకూడదు. అటువంటి పరిస్థితులలో అవాంఛనీయ సంఘటనలను నివారించడానికి, జంతువును బంధించే ప్రయత్నాలను (రసాయన మత్తు/బోనుల వినియోగం) మాత్రమే ఆశ్రయించాలి.

- పట్టుకోవడానికి ఆ మాంసాహార జంతువు ఎక్కువగా తిరిగే ప్రాంతాలలో (తగిన ఎరతో ఆకర్షిస్తూ) బోనులు (ఆటోమేటిక్ క్లోజర్) ఏర్పాటు చేయండి.
- వరుస బంధించే ప్రయత్నాలు విఫలమైతే, జతచేసిన ప్రోటోకాల్ ప్రకారం ఆ అసాధారణ జంతువుకు రసాయన మత్తు ఇవ్వడానికి నిపుణుల బృందాన్ని ఏర్పాటు చేయండి.

- బోనుల ద్వారా లేదా రసాయన మత్తు ద్వారా ఆ అసాధారణ జంతువును పట్టుకునే ఎంపికను ఎల్లప్పుడూ మొదటి ఎంపికగా ఆశ్రయించాలి. ఆ విధంగా పట్టుకున్న అడవి మాంసాహార జంతువును సమీపంలోని గుర్తింపు పొందిన జంతుప్రదర్శనశాలకు పంపాలి, అడవిలో విడిచిపెట్టకూడదు.
- SOPలో వివరించిన విధంగా జంతువును సజీవంగా పట్టుకునే ఎంపికను పూర్తిగా ప్రయత్నించిన తర్వాత మాత్రమే, పులి/చిరుతపులిని 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా హతమార్చడం చివరి ఎంపికగా ఉండాలి.
- పై జాగ్రత్తలు తీసుకున్న తర్వాత, పులి/చిరుతపులిని 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా ప్రకటించడానికి గల కారణాలను రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ వ్రాతపూర్వకంగా నమోదు చేయాలి.

- జంతువును 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా 'ప్రకటించిన' తర్వాత, తగిన బోర్ పరిమాణం గల తుపాకీని అందజేస్తూ, అవసరమైన నైపుణ్యం కలిగిన శాఖ సిబ్బంది దానిని హతమార్చాలి. శాఖలో అటువంటి నైపుణ్యం అందుబాటులో లేనట్లయితే, ఇతర సమర్థ ప్రభుత్వ శాఖల నుండి ఒక నిపుణుని సహ-ఎంపిక చేయవచ్చు.

- 'మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం'గా మారిన జంతువులను నాశనం చేసినందుకు ఎటువంటి బహుమతి/పురస్కారాన్ని ప్రకటించకూడదు.

*****

పులులు దారి తప్పి రావడం/అటువంటి సంఘటనలకు అవకాశం ఉన్న ప్రాంతాలలో అనుసరించవలసిన విధానంపై వివరణాత్మక సూచనలు: నివారణ/

ముందస్తు చర్యలు

(a) రాష్ట్రంలోని సంక్షోభ ప్రదేశాలు/జిల్లాలను గుర్తించండి.

(b) అటువంటి ప్రాంతాలలో పులులు తరచూ దారి తప్పి రావడానికి గల కారణాలను తెలుసుకోవడానికి శాస్త్రీయ ఆధారిత పరిశోధన, విశ్లేషణ నిర్వహించండి. (c) అటవీ ప్రాంతపు ముక్కలు, పులుల భూభాగం, సమీప ఆవాసాలు, నడవాలను సూచిస్తూ గూగుల్ మ్యాప్ సిద్ధం చేయండి.

(d) రాపిడ్ రెస్పాన్స్ బృందంతో పాటు, 24×7 వైర్‌లెస్ కమ్యూనికేషన్ గల స్థానికులతో కూడిన పర్యవేక్షణ బృందాలను ఏర్పాటు చేయండి.

(e) ముందస్తు హెచ్చరిక వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయండి.

(f) అత్యంత జాగ్రత్త వహించవలసిందిగా సమీప గ్రామాలన్నింటికీ హెచ్చరిక జారీ చేయండి. (g) పశువులపై దాడులను పర్యవేక్షించండి, ఏదైనా సంఘటన జరిగిన సందర్భంలో వెంటనే ఎక్స్‌గ్రేషియా/ పరిహారం చెల్లించండి.

(h) రాత్రి సమయంలో పులుల కదలికలను పర్యవేక్షించడానికి ఎలక్ట్రానిక్ నిఘాను ఉపయోగించండి.

(i) నీటి గుంటలు, పశువుల మరణాలు, విద్యుత్ సరఫరా లైన్లను క్రమం తప్పకుండా పర్యవేక్షించాలి.

(j) ప్రాణాంతక ఎదురుపడటాన్ని నివారించడానికి జంతువును పట్టుకోవడం కోసం రాపిడ్ రెస్పాన్స్ బృందాన్ని (RRT) ఏర్పాటు చేయండి. RRT కి ఈ క్రింది వాటిని సమకూర్చాలి:-

i. బోనును ఉంచడానికి అంతర్నిర్మిత పట్టాలతో, పరికరాలు, సహాయకులు మరియు సిబ్బందికి స్థలం గల క్షేత్ర వ్యాన్/ మినీ-ట్రక్.

ii. రసాయన మత్తు కోసం మందులతో కూడిన ట్రాంక్విలైజేషన్ కిట్.

iii. జంతువుకు తక్షణ మత్తు కోసం టేజర్ గన్. iv. అధికారులతో నిరంతర సంభాషణ కోసం 2 మొబైల్ ఫోన్లు.

v. 4 వైర్‌లెస్ హ్యాండ్‌సెట్‌లు.

vi. 2 GPS సెట్లు.

vii. చీకటిలో వస్తువులను చూడటానికి 1 దీర్ఘ శ్రేణి నైట్ విజన్.

viii. ఒక డిజిటల్ కెమెరా.

ix. 4 బోనులు (2 పులులకు, 2 చిరుతపులులకు).

x. కఠినమైన భూభాగంలో బోనును తరలించడానికి 1 మినీ-ట్రాక్టర్.

xi. 2 సెర్చ్ లైట్లు.

xii. రిసీవర్, యాంటెన్నాతో 2 రేడియో కాలర్లు.

xiii. 2 పోర్టబుల్ టెంట్లు.

xiv. పోర్టబుల్ హైడ్‌లు – త్వరగా ఏర్పాటు చేయగలవి, ట్రాంక్విలైజర్లు కలిగిన వ్యక్తుల కోసం ఉపయోగించాలి

xv. టేబుల్‌తో 2 మడత కుర్చీలు.

xvi. చేతితో పట్టుకునే ఆడియో వ్యవస్థ.

xvii. తాడు మరియు వల.

xviii. ప్రథమ చికిత్స కిట్లు

(k) జంతువు కదలికలను అనుసరించడానికి, కనీస అంతరాయంతో దానిని ఇబ్బంది కలగని విధంగా దగ్గరగా పర్యవేక్షించడాన్ని రాపిడ్ రెస్క్యూ బృందం నిర్ధారించాలి.

(l) అదనంగా, నీరు నిలవని ప్రదేశాలలో జంతువు గుర్తింపును నిర్ధారించడానికి కెమెరా ట్రాప్‌లను (స్తంభానికి లేదా చెట్టుకు అమర్చి) ఏర్పాటు చేయాలి.

(m) రాపిడ్ రెస్పూ్య బృందానికి అవసరమైతే వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియా మరియు ఇతర సంబంధిత బయటి నిపుణుల భాగస్వామ్యంతో తగిన సామర్థ్య నిర్మాణం, 'ప్రత్యక్ష' క్షేత్ర శిక్షణ కూడా అవసరం.

*****

పులుల పర్యవేక్షణ కోసం ప్రాంతాలకు ప్రాధాన్యత ఇవ్వడం

పులి మూల ప్రాంతాలు, వాటి చుట్టుపక్కల అడవులలో, కొన్ని రక్షిత ప్రాంతాలు, అటవీ ప్రాంతపు ముక్కలతో పాటు, అత్యధిక పులులు ఉంటాయి. మ్యాప్‌లలో సూచించిన విధంగా పులుల ప్రాదేశిక ఉనికి ఉన్న జిల్లాలు/అటవీ డివిజన్లకు రోజువారీ ప్రాతిపదికన నిరంతర పర్యవేక్షణ అవసరం. ఈ సందర్భంలో, ఈ క్రింది చర్యలు సూచించబడ్డాయి:

(a) ఫోటో డేటాబేస్ సృష్టించడానికి ఫోటో ID ని రూపొందించేందుకు కెమెరా ట్రాప్‌లను ఉపయోగించి పులి మూల ప్రాంతాలను పర్యవేక్షించడం (ఫేజ్-IV పర్యవేక్షణ)

(b) మ్యాప్‌లో సూచించిన విధంగా పులుల ఉనికి ఉన్న ప్రాంతాలలో ఫేజ్-IV పర్యవేక్షణను అమలు చేయడం

(c) మూల ప్రదేశం సమీపంలోని అనేక ప్రాంతాలలో నమోదైన పులుల ID ని నిర్ధారించడానికి కెమెరా ట్రాప్ పులుల ఫోటోలను క్రమానుగతంగా పోల్చడం/సమీక్షించడం

(d) ఫేజ్-IV పర్యవేక్షణ ప్రోటోకాల్ ప్రకారం రోజువారీ రికార్డును నిర్వహిస్తూ, అంచు ప్రాంతాలలో సాధారణ కాలినడక గస్తీతో కెమెరా ట్రాప్ పర్యవేక్షణను పూరించడం (e) పులి వల్ల పశువులపై జరిగే దాడులను పర్యవేక్షించడం మరియు పరిహారాన్ని వెంటనే చెల్లించడం

(f) పులుల ఉనికి ఉన్న ప్రాంతాలలో భూ వినియోగంలో ఆకస్మిక మార్పును గమనించడం

(g) వివిధ అటవీ డివిజన్లలో ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌ల వెలుపలి ప్రాంతాలలో సంప్రదాయ పులి/వన్యప్రాణి నడవాల అడ్డంకిని నివారించడం

(h) పులుల ప్రాంతాలలో ఆచ్ఛాదన విలువలలో (పంటల సరళిలో మార్పు మొదలైనవి) ఆకస్మిక మార్పును పర్యవేక్షించడం

(i) నదీ మార్గాల వెంబడి పులుల కదలికలను పర్యవేక్షించడం
(j) పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలో పురుగుమందుల విక్రయ కేంద్రాలను, వాటి వినియోగాన్ని గమనించడం (నీరు విషపూరితం కాకుండా నివారించడానికి)
(k) వన్యప్రాణుల వేటలో సంప్రదాయంగా పాల్గొనే సంచార ముఠాల గురించిన సమాచారాన్ని సేకరించడానికి స్థానిక సిబ్బంది ద్వారా నెట్‌వర్కింగ్
(l) స్థానిక సంత రోజులను గమనించడం
(m) టైగర్ రిజర్వ్‌ల వెలుపలి ప్రాంతాలలో గ్రామసభ స్థాయిలో వన్యప్రాణుల పర్యవేక్షణ రిజిస్టర్ ఏర్పాటు/నిర్వహణను ప్రోత్సహించడం, పులుల ఉనికి గురించి తెలియజేసిన వారికి ప్రోత్సాహకాలతో (n) గ్రామసభ స్థాయిలో నేరాల గుర్తింపులో సహాయం చేసిన వారికి బహుమతి వ్యవస్థతో 'వన్యప్రాణి/పులి నేరాల రిజిస్టర్' ఏర్పాటు/నిర్వహణ
(o) రహదారులు, తెరిచి ఉన్న బావులు, రైలు పట్టాలు, విద్యుత్ సరఫరా లైన్లు, గ్రామ చెరువులు, సహజ నీటి గుంటలు, నీటి పారుదల కాలువల చుట్టూ ప్రత్యేక పర్యవేక్షణ బృందాలను మోహరించడం (p) పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలో అధిక పీడన విద్యుత్ సరఫరా స్తంభాలకు ఇన్సులేషన్ చేయడం, అలాగే తెరిచి ఉన్న బావులు, నీటి పారుదల కాలువలను కప్పి ఉంచడం
(q) పిల్లలను వేరుగా వెళ్ళడాన్ని పర్యవేక్షించడానికి పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలో గర్భిణీ ఆడపులులను గమనిస్తూ ఉండటం
(r) ప్రాణాంతక కలుషితం కోసం నీటి వనరులు/శాశ్వత నీటి వనరుల నుండి నమూనాలను క్రమానుగతంగా తనిఖీ చేయడం (s) ప్రాణాంతక ఎదురుపడటాలను నివారించడానికి హక్కుల భారంతో ఉన్న, పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలోని స్థానికులను అప్రమత్తం చేయడం
(t) పులుల సహజ ఆహార జంతువులకు వ్యాధి వ్యాప్తి కాకుండా నివారించడానికి పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలోని గ్రామ పశువులకు క్రమానుగత వ్యాధి పర్యవేక్షణ
(u) పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలో విషప్రయోగం/వేటను నివారించడానికి సహజ ఉప్పు నీటి గుంటలను (సాల్ట్ లిక్స్) పర్యవేక్షించడం

(v) 'జిన్ ట్రాప్‌లు', ఉచ్చులు మొదలైనవి తయారు చేసే స్థానిక కమ్మరులను గమనించడం

(w) NTCA కు తెలియజేస్తూ, వన్యప్రాణి నేరాల డాసియర్‌ను సృష్టించడం, అటువంటి సమాచారాన్ని పులులు ఉన్న ప్రాంతాలలోని క్షేత్ర విభాగాలతో పంచుకోవడం

(x) చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ ద్వారా పులుల మరణాలను, న్యాయస్థానాలలో జరుగుతున్న పులి నేరాల కేసుల పురోగతిని పక్షం రోజులకోసారి పర్యవేక్షించడం

(y) PCCF/HOFF ద్వారా పులుల మరణాలను, న్యాయస్థానాలలో జరుగుతున్న పులి నేరాల కేసుల పురోగతిని నెలవారీగా పర్యవేక్షించడం

(z) శరీర భాగాలు, తప్పించుకున్న మార్గాలు, ఇతర ఆధారాల గుర్తింపు కోసం పోలీసు జాగిలాలను ఉపయోగించండి

*****

(ఈ SOPను NTCA, శ్రీ పి.కె. సేన్, డాక్టర్ ఉల్లాస్ కారంత్, శ్రీమతి ప్రేర్ణా సింగ్ బింద్రా, డాక్టర్ పి.కె. మాలిక్, డాక్టర్ పరాగ్ నిగమ్ మరియు క్షేత్ర అధికారుల సూచనలతో తయారు చేసింది)

పశువులపై పులుల దాడులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ
భారత ప్రభుత్వం

పశువులపై పులుల దాడులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

1. శీర్షిక: పశువులపై పులుల దాడులను ఎదుర్కోవడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం
2. విషయం: పశువులపై పులుల దాడుల వల్ల తలెత్తే పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం
3. ప్రస్తావన: మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులపై జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ/ప్రాజెక్ట్ టైగర్ SOP
4. ఉద్దేశ్యం: పులులు తింటున్న పశువుల కళేబరాల విషయంలో తగిన చర్య తీసుకోవడం ద్వారా, ఆవాసంలో కొనసాగుతున్న సహజ ప్రక్రియలో అనవసర జోక్యాన్ని నివారిస్తూ, వాటికి ప్రాణనష్టం/ గాయాలు కాకుండా చూస్తూ, సాధారణ ప్రజలను మరియు క్షేత్ర సిబ్బందిని రక్షించడం.
5. సంక్షిప్త సారాంశం: పులులు తింటున్న పశువుల కళేబరాలను ఎదుర్కోవడానికి క్షేత్ర స్థాయిలో (టైగర్ రిజర్వ్ లేదా ఇతర చోట్ల) అవసరమైన ప్రాథమిక చర్య, జాగ్రత్తలను ఈ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) తెలియజేస్తుంది. 6. పరిధి: ఈ SOP పులుల ఉనికి ఉన్న అన్ని టైగర్ రిజర్వ్‌లకు మరియు క్షేత్ర విభాగాలకు వర్తిస్తుంది.
7. బాధ్యతలు: టైగర్ రిజర్వ్‌ల విషయంలో ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతాల (జాతీయ ఉద్యానవనం/వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) విషయంలో సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. ఇతర ప్రాంతాలలో (రెవెన్యూ భూమి/కన్జర్వేషన్ రిజర్వ్/కమ్యూనిటీ రిజర్వ్/గ్రామం/పట్టణం) వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రకారం వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ లేదా డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో మొత్తం బాధ్యత సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

8. పులులు పశువులను తినడానికి దారితీసే కారణాలు/పరిస్థితులు

a. మనుషులు తమ పశువులను మేత కోసం అటవీ ప్రాంతాలలోకి వదలడం
b. ప్రజలు అటవీ భూమిని ఆక్రమించడం వల్ల వారి పశువులు వేటకు గురవుతున్నాయి
c. మూల ప్రాంతపు వహన సామర్థ్యం పూర్తయినప్పుడు పులులు మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి చెదిరిపోతాయి, అప్పుడు అవి పశువులను వేటాడవలసి వస్తుంది
d. యువ, వృద్ధ మరియు బలహీన పులులను, ఎక్కువ శక్తి కలిగిన పులులు అనుకూలమైన ఆవాసాల అంచులకు నెట్టివేస్తాయి
e. సరైన ఆహార అన్వేషణ సూత్రాల కారణంగా పులులు పశువులను తినడానికి అలవాటు పడవచ్చు f. నడవా అనుసంధానం ఉన్నట్లయితే, పులులు మెటా-జనాభాలో తమ భూభాగాన్ని ఏర్పరచుకోవడానికి ఇతర ఆవాసాలకు చెదిరిపోతాయి.

9. పశువులపై పులుల దాడులను ఎదుర్కోవడానికి సూచించిన క్షేత్ర చర్యలు

(a) పశువుల మరణాలన్నింటినీ సమీప అటవీ నిర్వహణ యూనిట్‌కు నివేదించాలి, దీని కోసం క్రమం తప్పకుండా అవగాహన కార్యక్రమాలు నిర్వహించాలి. సంబంధిత అటవీ యూనిట్ అటువంటి మరణాలను గుర్తించడానికి నిఘా ఆధారిత సమాచారదారుల నెట్‌వర్క్‌ను కూడా అభివృద్ధి చేసుకోవాలి. పులుల ఆక్రమిత ప్రాంతాల ఆనుకుని ఉన్న అటవీ యూనిట్లకు కూడా పశువుల మరణాల అంశంపై అవగాహన కల్పించి, వాటిని వెంటనే నివేదించేలా చూడాలి. పశువుల మరణం గురించి తెలియజేసిన గ్రామస్థులు/సమాచారదారులు, పశువులు మేపేవారు/చరవాహాలకు ప్రోత్సాహకాల కోసం ఒక యంత్రాంగాన్ని కూడా అభివృద్ధి చేయవచ్చు.

(b) వేటాడిన చోటును, దాని పరిసరాలను పర్యవేక్షించడానికి క్రింది సభ్యులతో ఒక కమిటీని ఏర్పాటు చేయవచ్చు; a. స్థానిక పంచాయతీ ప్రతినిధి
   b. ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో ఆ FD/DCF నామినేట్ చేసిన స్థానిక NGO ప్రతినిధి c. ఒక పశువైద్యుడు
   d. డిప్యూటీ డైరెక్టర్/రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు/DFO ఇన్-ఛార్జ్-ఛైర్మన్ అధికారేతర సభ్యులకు తగిన సహకారం కోసం ప్రోత్సాహకాలు ఇవ్వాలి, దీని కోసం జిల్లా పరిపాలన మరియు/లేదా సమీప టైగర్ రిజర్వ్‌తో సమన్వయంతో ఒక యంత్రాంగాన్ని రూపొందించాలి

(c) పులి/చిరుతపులి పశువులపై దాడి చేసిన సందర్భంలో, ఆ ప్రాంతంలో అటువంటి దాడులు మళ్లీ జరగకుండా నివారించడానికి కళేబరాన్ని ఆ ప్రదేశం నుండి తొలగించకూడదు, ఆ మాంసాహార జంతువు పూర్తిగా తినడానికి అనుమతించాలి.

(d) పౌరుల చార్టర్ ప్రకారం ప్రభావిత ప్రజలకు వెంటనే పరిహారం చెల్లించాలి, దీని కోసం సంబంధిత జిల్లా పరిపాలన మరియు/లేదా సమీప టైగర్ రిజర్వ్‌తో సమన్వయంతో ఒక యంత్రాంగాన్ని రూపొందించాలి (e) (మానవ ఆవాసానికి దగ్గరగా లేకపోతే) కళేబరాన్ని జంతువు తినడానికి అనుమతిస్తూ, గ్రామస్థుల నుండి విషప్రయోగం (ప్రతీకార హత్య కోసం) జరగకుండా కాపాడుతూ, వేటాడిన చోట ఇబ్బంది కలగని విధంగా కాపలా/పర్యవేక్షణ ఉంచాలి. ఈ ప్రయోజనం కోసం పై కమిటీతో సంప్రదించి ఒక ప్రత్యేక బృందాన్ని ఏర్పాటు చేయవచ్చు, దానికి కూడా ప్రోత్సాహకాలు ఇవ్వాలి.

(f) కళేబరాన్ని గుర్తించిన తర్వాత మొదటి 24 గంటల పరిశీలన, పులి తాను వేటాడిన చోటుకు తిరిగి వచ్చి తినడం పూర్తి చేసే సందర్భంలో కీలకమైనది.

అయితే, ఇది జరగకపోతే, మానవులకు, ఇతర జంతువులకు అంటువ్యాధులు వ్యాపించకుండా నివారించడానికి పశువుల అవశేషాలు/వదిలివేసిన భాగాలను పూర్తిగా కాల్చి భస్మం చేయాలి. వ్యాధి కారక బీజాలను నాశనం చేయడానికి ఆ ప్రాంతాన్ని రసాయనాలతో/మంటతో పరిశుభ్రపరచాలి.

(g) జంతువు గుర్తింపును నిర్ధారించడానికి/నిర్ధారణ చేయడానికి వేటాడిన చోటు సమీపంలో కెమెరా ట్రాప్‌లు ఏర్పాటు చేయాలి.

(h) కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోలను పులుల కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోగ్రాఫ్‌ల జాతీయ భాండాగారం (NRCTPT)/రిజర్వ్ స్థాయి ఫోటో డేటాబేస్‌తో పోల్చి పులి గుర్తింపును నిర్ధారించి, ఆ జంతువు యొక్క మూల ప్రాంతాన్ని కనుగొనాలి.

(i) ఆ ప్రాంతంలో ఇటీవలి పశువులు/జీవాలపై దాడులు లేదా మానవులకు గాయాలు/ప్రాణాంతక సంఘటనల సమాచారాన్ని (ఏదైనా ఉంటే) సేకరించాలి. ఒకవేళ అది చారిత్రకంగా అటువంటి సంఘటనలకు గురయ్యే ప్రాంతమైతే, ఆ ప్రాంతంలో తరచూ పులులతో అత్యవసర పరిస్థితులు తలెత్తడానికి గల కారణాలను అంచనా వేయడానికి వివరణాత్మక పరిశోధన జరపాలి

(j) జంతువు రోజువారీ కదలికలను నిర్ధారించడానికి, వాటిని మ్యాప్‌పై (4" = 1 మైలు స్కేల్ లేదా 1 : 50,000 స్కేల్) గుర్తిస్తూ ఆ ప్రాంతంలో పీడన ముద్ర ప్యాడ్‌లు (PIPs) ఏర్పాటు చేయాలి.

(k) మానవ ఆవాసానికి దగ్గరగా ఉంటే, ఆ ప్రాంతంలో శాంతిభద్రతలను కాపాడటానికి, స్థానిక గుంపులు గుమిగూడకుండా నివారించడానికి జిల్లా కలెక్టర్/DM, SSP/SP లను ముందుగానే భాగస్వాములను చేయాలి. మానవ-పులి సంఘర్షణ అంశాలు, పరిస్థితిని ఎదుర్కోవడానికి NTCA మార్గదర్శకాల గురించి వారికి తెలియజేయాలి. పరిస్థితి డిమాండ్ చేస్తే, జిల్లా అధికారులు Cr.PC సెక్షన్ 144 విధించి శాంతిభద్రతలను కాపాడాలి.

ఉద్రేకంతో ఉన్న స్థానికులు జంతువు ఉన్న ప్రదేశాన్ని చుట్టుముట్టి ఆందోళన చేయడం వల్ల జంతువు తిరిగి అడవిలోకి వెళ్లడానికి, అలాగే (అవసరమైతే) పట్టుకునే చర్యకు ఆటంకం కలిగి, ప్రజలకు, సిబ్బందికి తీవ్ర గాయాలు కాకుండా ఉండటానికి ఇది అవసరం.

(l) పులి ప్రాదేశిక ఉనికి ఉన్న ప్రాంతం సమీపంలోని గ్రామాలను అప్రమత్తం చేయడానికి జిల్లా స్థాయి అధికారుల సహాయం తీసుకోవాలి. అటువంటి ప్రాంతాలను సందర్శించకుండా ఉండటానికి పులి ఉనికి గురించి స్థానిక సమాచారాన్ని ముణాది లేదా ఇతర ప్రచలిత స్థానిక వ్యవస్థల ద్వారా కూడా ప్రచారం చేయవచ్చు.

(m) గాయం/వృద్ధాప్యం వల్ల అసమర్థతను ప్రదర్శిస్తున్న లేదా పునరావృతంగా పశువులపై దాడి చేస్తూ అసాధారణ ప్రవర్తనను ప్రదర్శిస్తున్న పులి/చిరుతపులి విషయంలో, ఈ ప్రాధికార సంస్థ జారీ చేసిన క్రింది SOPల ప్రకారం అటువంటి జంతువులతో వ్యవహరించాలి:

a. మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి పులులు దారి తప్పి రావడం వల్ల తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం కోసం SOP

b. అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు, వృద్ధ/గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడం కోసం SOP.

అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/
గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడం కోసం

ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ
భారత ప్రభుత్వం

అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

1. **శీర్షిక:** అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం.
2. **విషయం:** అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/గాయపడిన పులుల వల్ల తలెత్తే పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడం. 3. **ప్రస్తావన:** ఈ అంశంపై జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ/ప్రాజెక్ట్ టైగర్ సలహా పత్రాలు.
4. **ఉద్దేశ్యం:** ఆవాసంలో కొనసాగుతున్న సహజ ప్రక్రియలో అనవసర జోక్యాన్ని నివారిస్తూ, వాటికి ప్రాణనష్టం/గాయాలు కాకుండా చూస్తూ, ఆపరేషన్‌లో పాల్గొనే క్షేత్ర సిబ్బందికి రక్షణ కల్పిస్తూ, అడవిలోని తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/గాయపడిన పులుల విషయంలో సరైన ఎంపిక/పెంపకాన్ని నిర్ధారించడం.
5. **సంక్షిప్త సారాంశం:** అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/అనారోగ్య/గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడానికి క్షేత్ర స్థాయిలో (టైగర్ రిజర్వ్ లేదా ఇతర చోట్ల) అవసరమైన ప్రాథమిక ప్రమాణాలు, చర్యలు, జాగ్రత్తలను ఈ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) తెలియజేస్తుంది.
6. **పరిధి:** ఈ SOP పులుల ఉనికి ఉన్న అన్ని టైగర్ రిజర్వ్‌లకు మరియు క్షేత్ర విభాగాలకు వర్తిస్తుంది.
7. **బాధ్యతలు:** టైగర్ రిజర్వ్‌ల విషయంలో ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతాల (జాతీయ ఉద్యానవనం/వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) విషయంలో సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. ఇతర ప్రాంతాలలో (రెవెన్యూ భూమి/కన్జర్వేషన్ రిజర్వ్/కమ్యూనిటీ రిజర్వ్/గ్రామం/పట్టణం) వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రకారం వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ లేదా డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్

ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో మొత్తం బాధ్యత సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

8. అడవిలో తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/గాయపడిన పులులు ఏర్పడటానికి గల కారణాలు/పరిస్థితులు:

A. తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు a. తల్లి మరణం వల్ల

తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు (వేట/అంతర్గత పోరాటం/ఇతర సహజ కారణాలు)

b. పుట్టుకతోనే అసమర్థత ఉన్న పులి పిల్లలు

c. బలహీనమైన పులి పిల్లలు/అల్పకాయ పిల్ల

d. గాయపడిన/అనారోగ్యంతో ఉన్న పులి పిల్లలు

B. వృద్ధ/గాయపడిన/అనారోగ్య పులులు

a. వృద్ధాప్యం మరియు ప్రకృతిలో వేటాడటానికి సాధారణ బలహీనత b. గాయం వల్ల అసమర్థత (సహజ/అంతర్గత పోరాటం

లేదా ఇతర కారణాలు)

c. కోరలు కోల్పోవడం వల్ల అసమర్థత

d. ముళ్ల పంది ముళ్ల గాయం మొదలైన వాటి వల్ల ఆహారం తినలేకపోవడం

e. వ్యాధి వల్ల అనారోగ్యం

9. తల్లి లేని/విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలు మరియు వృద్ధ/గాయపడిన పులులతో వ్యవహరించడానికి సూచించిన క్షేత్ర చర్యలు:

(a) మొదట, రోజువారీ సాంకేతిక మార్గదర్శకత్వం మరియు పర్యవేక్షణ కోసం క్రింది విధంగా ఒక కమిటీని (ఇకపై "కమిటీ" అని సూచిస్తాం) ఏర్పాటు చేయాలి:- i. చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ నామినీ ii. జాతీయ పులుల సంరక్షణ

ప్రాధికార సంస్థ నామినీ

iii. ఒక పశువైద్యుడు

iv. స్థానిక NGO ప్రతినిధి

v. స్థానిక పంచాయతీ ప్రతినిధి

vi. ఫీల్డ్ డైరెక్టర్/రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు/DFO ఇన్-ఛార్జ్–చైర్మన్

(b) కొనసాగుతున్న పర్యవేక్షణ కోసం వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియా నిపుణులు ఎల్లప్పుడూ సహాయం అందించడం సాధ్యం కాకపోవచ్చు కాబట్టి, కొందరు స్థానిక బయటి నిపుణులను కూడా భాగస్వాములను చేయాలని సూచించడమైనది.

(c) కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోలను పులుల కెమెరా ట్రాప్ ఫోటోగ్రాఫ్‌ల జాతీయ భాండాగారం (NRCTPT)/రిజర్వ్ స్థాయి ఫోటో డేటాబేస్‌తో పోల్చడం ద్వారా ఆడపులి/పిల్ల(లు)/వృద్ధ/గాయపడిన/అనారోగ్య పులి గుర్తింపును నిర్ధారించి, ఆ జంతువు మూల ప్రాంతాన్ని కనుగొనాలి.

(d) ఆ ప్రాంతంలో ఇటీవలి పశువులు/జీవాలపై దాడులు లేదా మానవులకు గాయాలు/ప్రాణాంతక సంఘటనల సమాచారాన్ని (ఏదైనా ఉంటే) సేకరించాలి. (e) జంతువు రోజువారీ కదలికలను నిర్ధారించడానికి, వాటిని మ్యాప్‌పై (4" = 1 మైలు స్కేల్ లేదా 1 : 50,000 స్కేల్) గుర్తిస్తూ ఆ ప్రాంతంలో 'పీడన ముద్ర ప్యాడ్‌లు' (PIPs) ఏర్పాటు చేయాలి.

(f) వదిలివేయబడిన/తల్లి లేని పిల్ల(లు)/వృద్ధ/గాయపడిన/అనారోగ్య పులిని బోనును ఉపయోగించి, లేదా 30 రోజుల కంటే ఎక్కువ వయసున్న పులి పిల్లల విషయంలో రసాయన మత్తు ద్వారా నిలువరించాలి.

(g) పైన పేరా 9 (a)లో సూచించిన విధంగా ఏర్పాటు చేసిన కమిటీ ఆ పిల్ల(లు)ను పరిశీలించి, ఈ క్రింది లక్ష్యాలకు సంబంధించి సిఫార్సులు చేయాలి:

i. తరువాత అడవిలో విడిచిపెట్టడానికి వీలుగా, అడవి లక్షణాలు అలవరచడం/పునఃఅలవరచడం కోసం పులి పిల్లలను 'ఇన్-సిటు' ఎన్‌క్లోజర్‌లో పెంచడం

ii. పులి పిల్లలను అడవిలో 'హార్డ్' విడుదల చేయడం
iii. జూలో పెంపకం కోసం పులి పిల్లలకు చికిత్స iv. గాయపడిన/వృద్ధ పులికి జూలో పునరావాసం

(h) ఆపరేషన్/సంఘటనలకు సంబంధించిన వక్రీకృత సమాచారం వ్యాపించకుండా నివారించడానికి, అటవీ శాఖ అధీకృత ప్రతినిధి (అవసరమైతే) మీడియాకు క్రమానుగతంగా సమాచారం అందించాలి. సంచలనం చేయడం లేదా వక్రీకృత సమాచారం మరింత నష్టానికి దారితీయవచ్చు.

(i) పిల్లను తిరిగి అడవిలో విడిచిపెట్టాలా లేదా జూకు బదిలీ చేయాలా అనే తుది నిర్ణయం చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ తీసుకోవాలి.

(j) జంతువుకు ఒత్తిడి కలగకుండా తగిన బోన్ల రూపకల్పన మరియు రవాణా ప్రోటోకాల్ కలిగి ఉండటం ముఖ్యం. ఈ విషయంలో వివరాలు **అనుబంధం-Aలో** ఉన్నాయి.

10. పైన పేరా 9లోని లక్ష్యాలకు సంబంధించిన పరిగణనలు

i. తరువాత అడవిలో విడిచిపెట్టడానికి వీలుగా, అడవి లక్షణాలు అలవరచడం/పునఃఅలవరచడం కోసం పులి పిల్లలను 'ఇన్-సిటు' ఎన్‌క్లోజర్‌లో పెంచడం

(a) పులి పిల్లలు ఎటువంటి అసమర్థత లేకుండా ఆరోగ్యంగా ఉండాలి (పశువైద్య పరీక్ష ద్వారా నిర్ధారించాలి).

(b) ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ రూపకల్పన మరియు సంబంధిత వివరాలు **అనుబంధం-Bలో** ఉన్నాయి.

(c) పులి పిల్లలు శైశవ దశలో ఉంటే, అవి సహజ వేటను వెంబడించి పట్టుకునేంత సామర్థ్యం వచ్చే వరకు, ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లో ప్రత్యేకంగా రూపొందించిన గృహ నిర్వహణ సదుపాయంలో **అనుబంధం-Cలో** ఇచ్చిన ప్రోటోకాల్ ప్రకారం చేతితో పెంచాలి. పిల్లలు

ఆ స్థితికి చేరుకున్న తర్వాత, వాటిని ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లోని పెద్ద భాగానికి బదిలీ చేయాలి.

(d) తల్లితో కలిసి వేటను తినడం తెలిసిన తల్లి లేని/ విడిచిపెట్టబడిన పులి పిల్లలను, సహజ వేట జంతువులు ఉన్న ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ పెద్ద భాగంలో విడుదల చేయాలి. (e) రెండు పులి పిల్లలను మొదట రెండు నెలల పాటు సహజ ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ పెద్ద భాగంలో ఉంచవచ్చు, ఆ తర్వాత సహజ వేట జంతువులు, ఆచ్ఛాదన ఉన్న ఆ ఎన్‌క్లోజర్ వేర్వేరు భాగాలలో ఉంచాలి. (f) ఏ పరిస్థితిలోనూ వ్యతిరేక లింగ పులి పిల్లలను కలిపి పెంచకూడదు.

(g) గృహ నిర్వహణ/రోజువారీ కాపలా & పర్యవేక్షణ/వేట రిజిస్టర్ నిర్వహణను, అడవి లక్షణాలు అలవడే వరకు ఆ పనిని నిర్వర్తించడానికి నిలుపుకోవలసిన ఒక అంకితమైన చిన్న క్షేత్ర సిబ్బంది బృందానికి అప్పగించాలి.

(h) ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ 'ప్రదర్శనేతర' ప్రాంతంగా ఉండాలి మరియు ఏ పరిస్థితిలోనూ సందర్శకులు తరచూ వెళ్లకూడదు (రిజర్వ్ సీనియర్ అధికారుల పర్యవేక్షణ తనిఖీలు తప్ప). మానవ ముద్ర పడకుండా ఉండటానికి ఇది ముఖ్యం.

(i) ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ లోపల సహజ ఆచ్ఛాదన, మేత, నీరు ఉండేలా చూడాలి.

(j) ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ లోపల అడవి గిట్టల జంతువులకు సహజ మేత/ఆకు జాతులు అందుబాటులో ఉండేందుకు కలుపు నిర్మూలనకు ఏర్పాటు చేయాలి.

(k) ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లో కొంత భాగాన్ని, ఆవాసంలో పరస్పర వైరం లేకుండా సహజీవనం చేసే

సహజ వేట జంతువులను ఇన్-సిటుగా పెంచడం కోసం ప్రత్యేకంగా నిర్వహించాలి.

(l) మాంసాహార జంతువులున్న ఎన్‌క్లోజర్లలో సహజ అడవి వేట జంతువుల సంఖ్య పెరుగుతుంది కాబట్టి, ఆహారం, ఆచ్ఛాదన కోసం పోటీ వల్ల ఎన్‌క్లోజర్ లోపల ఒత్తిడి పరిస్థితులు తలెత్తకుండా తగిన సంఖ్యను తిరిగి అడవిలో విడిచిపెట్టడానికి వాటి సంఖ్యను క్రమానుగతంగా అంచనా వేయాలి. (m) ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లోని పులి పిల్లలకు 'పాప్లోవియన్' అనుకూలత ఏర్పడకుండా ఉండటానికి, పులి ఎన్‌క్లోజర్‌లో సహజ వేట జంతువులను అతి తక్కువ శబ్దంతో (షట్టర్లు/గేట్లు తెరవడం, నిర్వాహకుడి పిలుపు మొదలైనవి నివారిస్తూ) విడుదల చేయాలి.

(n) పులి పిల్ల చేసిన వేటల రోజువారీ రికార్డును, వారానికోసారి పర్యవేక్షణ తనిఖీలతో, ఇబ్బంది కలిగించని పర్యవేక్షణ ద్వారా నిర్వహించాలి. (o) అడవి లక్షణాలు అలవడటానికి సమయం పడుతుంది కాబట్టి, పులి పిల్లలను ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లో కనీసం రెండు సంవత్సరాలు పెంచాలి, ప్రతి పిల్ల కనీసం 50 వేట జంతువులను విజయవంతంగా వేటాడిన రికార్డు కలిగి ఉండాలి.

(p) శైశవ దశలోని పిల్లలకు **అనుబంధం-Cలోని** ప్రోటోకాల్‌ను అనుసరించే సందర్భం తప్ప, బయటి వనరుల నుండి మాంసం అందించడం ఎట్టి పరిస్థితిలోనూ నివారించాలి. (q) విజయవంతమైన వేట రికార్డు ఉన్న పులి పిల్లలను, పులుల భూ-అధికార గతిశీలత/కొత్త ప్రాంతంలో మానవ ఆవాసాల ఉనికిని పరిగణనలోకి తీసుకుంటూ, NTCAతో సంప్రదించి, రేడియో కాలర్ అమర్చిన తర్వాత అదే ప్రకృతి దృశ్యంలోని తగిన, ఉత్పాదక ఆవాసంలో అడవిలో విడిచిపెట్టవచ్చు

(r) వీలైనంత వరకు ముద్ర పడటాన్ని తగ్గించడానికి, పిల్లలను నిర్వహించే వ్యక్తులు పులి మూత్రం, విసర్జితాలు పూసిన పులి చారల నమూనా పని దుస్తులతో పాటు పులి ముసుగు ధరించి వాటిని సమీపించాలి

ii. పులి పిల్లలను అడవిలో 'హార్డ్' విడుదల చేయడం

(i) పులి పిల్లలు పూర్తి ఆరోగ్యంతో ఉండి, చెదిరిపోయే వయస్సులో (మూడు/నాలుగు సంవత్సరాలు) ఉండాలి.

(ii) ఎటువంటి అసాధారణత/అసమర్థత ఉండకూడదు. (iii) మత్తు ఇచ్చే సమయంలో, తదుపరి విశ్లేషణ కోసం రక్తం మరియు సీరం

నమూనాలు సేకరించవచ్చు (iv) కొత్త ప్రదేశంలో విడుదల చేయడానికి ముందు పులి పిల్లలకు రేడియో కాలర్ అమర్చాలి.

(v) ఇటువంటి విడుదలకు ముందు NTCAతో సంప్రదించాలి, విడుదల ప్రతిపాదించిన ఆవాసం/రక్షిత ప్రాంతం వివరాలను (వేట జంతువుల లభ్యత, నివాస పులుల భూ-అధికార గతిశీలత, మానవ ఆవాసాలకు సమీపత, రక్షణ స్థితి మొదలైనవి) అందించాలి.

iii. జూలో పెంపకం కోసం పులి పిల్లలకు చికిత్స

(i) అసమర్థత/గాయం ఉన్న పులి పిల్లలన్నీ.

(ii) ప్రదేశంలో ప్రాథమిక చికిత్స తర్వాత గుర్తింపు పొందిన జూలో పునరావాసం.

iv. అనారోగ్య/గాయపడిన/వృద్ధ పులికి జూలో పునరావాసం (i) పులి వంటి నివాస అడవి మాంసాహార జంతువులున్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు/రక్షిత ప్రాంతాలు/అటవీ

ఆవాసాలను, సహజ వేట-వేటాడే జంతు సమతుల్యత, అంతర్ మరియు అంతర్జాతి పరస్పర చర్యలు పనిచేయడానికి ఆవాసంలో సంక్షేమ అంశాలను పెంపొందించే రక్షణే ప్రధాన లక్ష్యంగా, అతి తక్కువ మానవ జోక్యంతో నిర్వహించాలి. ఈ

సహజ ప్రక్రియ, జనాభాలోని వృద్ధ/బలహీన జంతువులను సహజంగా తొలగించే 'బలవంతుడే నిలుస్తాడు' సూత్రం ద్వారా సాగుతుంది. కాబట్టి, వృద్ధ/అసమర్థ/గాయపడిన అడవి పులులకు కృత్రిమంగా ఆహారం అందించడం ద్వారా ఈ సహజ ప్రక్రియలో జోక్యం చేసుకోవడం మంచిది కాదు, అది వాటి సామాజిక భూ-అధికార గతిశీలత మరియు అంతర్జాతి పరస్పర చర్యలలో జోక్యం చేసుకోవడమే అవుతుంది. అంతేకాక, ఇటువంటి పద్ధతులు అడవి పులులు మనుషులకు అలవాటు పడటానికి దారితీసి, పశువులపై లేదా మనుషులపై దాడుల వంటి మానవ-వన్యప్రాణి సంఘర్షణ సమస్యలకు కారణం కావచ్చు.

(ii) వృద్ధ/అసమర్థ అడవి పులుల దీర్ఘాయుష్షు కోసం కృత్రిమంగా ఆహారం అందించడం 'ఇన్-సిటు' వన్యప్రాణి సంరక్షణ మూల సూత్రాలకు విరుద్ధం, కాబట్టి దానిని చేయకూడదు.

(iii) వృద్ధ/గాయపడిన పులి మానవ-పులి సంఘర్షణ సమస్యలను సృష్టించి పశువులపై/మనుషులపై దాడులకు దారితీసే అత్యంత తీవ్ర పరిస్థితులలో మాత్రమే, అటువంటి పులులను గుర్తింపు పొందిన జూలో పునరావాసం కల్పించాలి.

*****

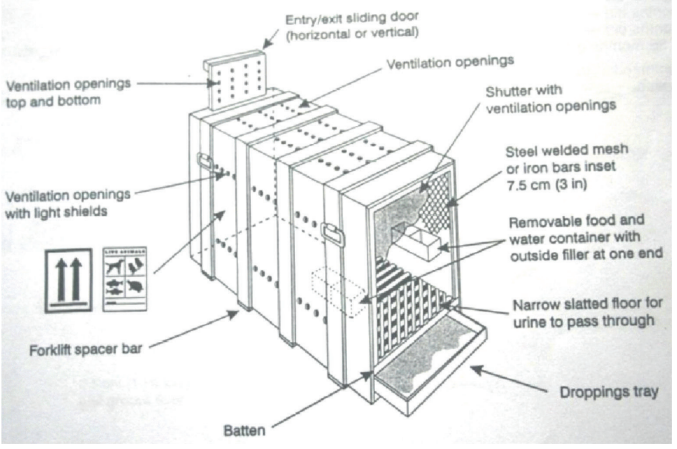
బోన్ల రూపకల్పన/రవాణా ప్రోటోకాల్

పులుల రవాణా బోన్లు

సాధారణ పరిగణనలు:

- అన్ని పులులకు సౌకర్యంగా పడుకోవడానికి స్థలం ఉండాలి కానీ తిరగడానికి వీలుండకూడదు
- జంతువు సాధారణ స్థితిలో నిలబడినప్పుడు దాని చుట్టూ 10 సెం.మీ. ఖాళీ ఉండాలి
- కంటైనర్ ఎత్తు, జంతువు తల చాపి నిటారుగా నిలబడటానికి వీలుగా ఉండాలి, పొడవు అది బోర్లా పడుకోవడానికి అనుమతించాలి
- ప్లైవుడ్/ఫైబర్ గ్లాస్ లేదా సమానమైన పదార్థాన్ని ఘన కలప లేదా లోహపు బోల్ట్/స్క్రూ ఫ్రేమ్‌పై అమర్చాలి. ప్లైవుడ్ బలమైన, నునుపైన లోపలి భాగాన్ని ఇస్తుంది • విసర్జితాలను సేకరించడానికి ద్రవం చొరని (చిమ్మకుండా ఉండే) ట్రే పై నేలను పలకలుగా వేయాలి
- పైకప్పు గాలి కోసం రంధ్రాలతో ఘనంగా ఉండాలి
- తలుపును ఉక్కు వెల్డెడ్ మెష్ లేదా బలమైన ఇనుప కడ్డీలతో చేయాలి, కడ్డీల మధ్య జంతువు కాలు దూరకుండా అంతరం ఉండాలి. ముందు భాగంలో గాలి రంధ్రాలతో కూడిన జారే చెక్క షట్టర్ లేదా పలకలు కూడా ఉండాలి

- గాలి రంధ్రాలను చిత్రంలో చూపిన విధంగా ఉంచాలి

IATA సూచించిన పథకం

ఆ పథకం ప్రకారం ఒక బోను

నిర్దిష్ట పరిగణనలు

- పులి సగటు కొలతలు
  - o పొడవు : 140 నుండి 250 సెం.మీ. (తోక పొడవు 30 నుండి 100 సెం.మీ.) o ఎత్తు : 60 సెం.మీ.
  - o బరువు : 100 నుండి 300 కిలోలు
- రవాణా బోను లోపలి కొలతలు
  - o పొడవు : 195 సెం.మీ.
  - o ఎత్తు : 105 సెం.మీ.
  - o వెడల్పు : 75 సెం.మీ.
- బోను వివరణ
  - o రెండు వైపులా జారే తలుపులు ఉండాలి
  - o ఫ్రేమ్- MS యాంగిల్ 40 × 40 × 6 మి.మీ.
  - o వైపులు- 12 మి.మీ. మందం ప్లైవుడ్, బయటి నుండి 600 మి.మీ. దూరంలో 35 మి.మీ., 4 మి.మీ. మందం MS ప్లాట్‌తో బలపరచి, లోపలి వైపు 3 మి.మీ. మందం ఇనుప రేకుతో కప్పాలి
  - o పైకప్పు- 12 మి.మీ. నీరు చొరని ప్లైవుడ్, లోపల 3 మి.మీ. ఇనుప రేకుతో కప్పాలి
  - o తలుపులు- 12 మి.మీ. వ్యాసం MS సాదా కడ్డీలు, 50 మి.మీ. అంతరంతో ఫ్రేమ్‌కు వెల్డ్ చేసి 5 మి.మీ. మందం ప్లైవుడ్‌తో కప్పాలి. తలుపు తెరవడానికి/మూయడానికి బోల్ట్ మరియు గొలుసు వ్యవస్థ
  - o గాలి రంధ్రాలు - పై పథకంలో చూపిన విధంగా రంధ్రాలు o నేల- 35 × 4 మి.మీ. MS ప్లాట్‌పై 19 మి.మీ. మందం ప్లైవుడ్, 350 మి.మీ. అంతరంలో ఉంచాలి.

    మి.మీ. నేలను 2 మి.మీ. ఇనుప రేకుతో కూడా కప్పాలి. నేలలో 20 మి.మీ. వ్యాసం రంధ్రాలు కోయాలి. మొత్తం బోను 50 × 50 మి.మీ. ఇనుప కీళ్లపై ఉండాలి.
  - o విసర్జితాల ట్రేలు - మలమూత్రాలను తొలగించడానికి ఇనుప కీళ్ల మధ్య నేల కింద 25 మి.మీ. లోతు గల రెండు ట్రేలు ఉంచాలి. వాటిని ఇరువైపుల నుండి తీయడానికి వీలుగా ఉండాలి

మరియు వీలైతే చెక్క విభజనతో వేరు చేయాలి

- o ఆహారం మరియు నీరు - ఆహారం పెట్టడానికి, నీరు పోయడానికి ఒక వైపు 100 మి.మీ. × 100 మి.మీ. పరిమాణం గల చిన్న తలుపు ఉండాలి
- o పక్క పిడులు- 12 మి.మీ. వ్యాసం MS కడ్డీతో చేసిన 150 మి.మీ. వ్యాసం గల నాలుగు ఉక్కు ఉంగరాలను (ప్రతి వైపు 2) నాలుగు నిలువు భాగాలకు మధ్య బిందువు కొంచెం పైన బిగించాలి. ఇవి రెండు ప్రయోజనాలకు ఉపయోగపడతాయి - క్రేన్‌తో ఎత్తడానికి, తరలించేటప్పుడు మరొక బోనుతో కట్టడానికి

పులుల రవాణా కోసం ప్రోటోకాల్

సాధారణ పరిగణనలు

- రవాణా ప్రక్రియ మొత్తం, పులి శరీరధర్మశాస్త్రంపై అవగాహన ఉన్న, రాష్ట్ర పశువైద్య మండలి లేదా వెటర్నరీ కౌన్సిల్ ఆఫ్ ఇండియాలో రీత్యా నమోదైన పశువైద్యుని పర్యవేక్షణలో జరగాలి.

పులులను నిర్వహించిన ముందస్తు అనుభవం ఉన్న పశువైద్యుడిని ఈ పనికి నియమించడం మంచిది

- ప్రయాణ సమయంలో పులులను పరిసరాల నుండి వేరు చేయడానికి, తగినంత గాలి ఉండే మూసివున్న క్రేట్లు/బోన్లలో రవాణా చేయాలి. ఇది ప్రశాంత స్థితిని కాపాడుతుంది

- ప్రతి ప్రయాణానికి ముందు రవాణా వాహనాన్ని, బోను/క్రేట్‌ను శుభ్రపరచాలి
- ఉష్ణోగ్రత తక్కువగా, తేమ కనిష్ఠంగా ఉండే చలికాలం రవాణాకు అనువైనది. అయితే, అనారోగ్య మరియు గాయపడిన జంతువుల విషయంలో అవసరమైనప్పుడల్లా రవాణా చేయాలి

- ప్రయాణం కోసం పులికి మత్తు/శాంతింపజేయవలసి వస్తే, పులి శరీరధర్మశాస్త్రం మరియు మందు జంతువుపై చూపే ప్రభావంపై అవగాహన ఉన్న పశువైద్యుని ప్రత్యక్ష పర్యవేక్షణలో చేయాలి

- రవాణా సమయంలో పులి అనారోగ్యానికి గురైనా లేదా గాయపడినా, పశువైద్యుడు వెంటనే చికిత్స చేయాలి

- పులులు ఉష్ణోగ్రత హెచ్చుతగ్గులను తట్టుకోగలిగినప్పటికీ, ప్రయాణం ప్రారంభించే ముందు బయలుదేరే ప్రదేశం, గమ్యస్థానం మధ్య పర్యావరణ, వాతావరణ అంశాల తేడాలను దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి

- రవాణా సమయంలో పులితో భౌతిక సంపర్కాన్ని ఖచ్చితంగా నివారించాలి
- కాలుష్యం, వ్యాధి వ్యాప్తి నివారించడానికి పులి విసర్జితాలను, పాత్రలు, గడ్డి వంటి వస్తువులను జాగ్రత్తగా నిర్వహించాలి

- రవాణా సమయంలో పులికి ఆహారం కంటే తాగునీరు ముఖ్యం. ప్రారంభంలో (బయలుదేరడానికి 2 గంటల ముందు) మరియు చేరుకున్నప్పుడు నీరు ఇవ్వాలి. జంతువుకు ఎక్కువ ఆహారం ఇవ్వకుండా జాగ్రత్త తీసుకోవాలి
- జంతువుకు ప్రతి 12 గంటలకు నీరు ఇవ్వాలి, ఆ తర్వాత నీరు జీర్ణమయ్యేలా ప్రయాణంలో 30 నిమిషాల విరామం తీసుకోవాలి

- పెద్ద పులులకు ప్రతి 24 గంటలకు, చిన్న పులులకు ప్రతి 12 గంటలకు ఆహారం ఇవ్వాలి. ప్రయాణం ప్రారంభించే ముందు ఆహారం ఇవ్వడానికి వీలుగా, మొదట పులి ఆహారాన్ని తగ్గించడం మంచిది. గమ్యం చేరిన 4 గంటల్లోపు మళ్లీ ఆహారం ఇవ్వాలి

- పులిని రవాణా చేసేటప్పుడు ఆహారం, నీరు అందించడంపై నిర్దిష్ట సూచనలు దానితో పాటు ఉండాలి
- ఒత్తిడిని తగ్గించడానికి పులి ముఖం ప్రయాణ దిశలో ఉండాలి

- రవాణా అత్యంత ప్రత్యక్ష మార్గంలో, వీలైతే చీకటిలో జరగాలి, ఇది పులి విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి తోడ్పడుతుంది

- ప్రయాణం ప్రారంభించే ముందు సంబంధిత అధికారుల నుండి అన్ని పత్రాలు, ప్రయాణ పత్రాలు, అనుమతులు సిద్ధంగా ఉండాలి

నిర్దిష్ట పరిగణనలు

- జంతువు ఎంపిక:
    - రవాణా చేయవలసిన పులులు ఆరోగ్యంగా ఉండాలి
    - గర్భిణీ/పాలిచ్చే/ఎస్ట్రస్‌లో ఉన్న ఆడపులులు మరియు వృద్ధ జంతువులను రవాణా నుండి తప్పనిసరిగా మినహాయించాలి

- ఆదర్శంగా, పెద్ద మరియు ఉప-వయోజన పులులను మాత్రమే రవాణా చేయాలి. పెద్ద పులులను సంతానోత్పత్తి కాలం ముగిసిన తర్వాతే రవాణా చేయాలి
- తమను తాము చూసుకోలేని పిల్లలను నిర్వాహకుడి తోడుగా రవాణా చేయాలి
- అనారోగ్య మరియు గాయపడిన పులుల విషయంలో, వాటి ఆరోగ్య స్థితి మరియు అవసరాల ఆధారంగా నిర్ణయం తీసుకోవాలి

• గుర్తింపు:

- రవాణా చేయవలసిన పులుల సహజ చారలను నమోదు చేయడానికి ఫోటోల ద్వారా తగిన విధంగా గుర్తించాలి
- వనరులు ఉంటే మైక్రో చిప్పింగ్ కూడా చేయవచ్చు

• పట్టుకోవడం మరియు ఆరోగ్య పరీక్ష: భౌతిక/రసాయన మార్గాల ద్వారా పట్టుకున్న పులికి, గమ్యస్థానంలో విదేశీ స్వభావం కలిగిన, అక్కడి నివాస జంతువులకు సంక్రమించే మరియు జంతువుల నుండి మనుషులకు సోకే వ్యాధులకు సంబంధించి, సాధారణ రక్త మరియు సీరం పరీక్షలు చేయాలి

• రవాణా సమయంలో బోనును ఎప్పుడూ టార్పాలిన్/ప్లాస్టిక్ షీట్‌తో కప్పకూడదు, సరైన గాలి ఉండేలా చూడాలి
• అనవసరంగా వంగకుండా లేదా నిర్వాహకులు జంతువుకు దగ్గరగా రాకుండా ఉండేందుకు, రవాణా సమయంలో ఎత్తడానికి/నిర్వహించడానికి తగిన పట్టులతో బోన్లు/క్రేట్లు నిర్మించాలి

• ప్రయాణంలో నింపడానికి, శుభ్రం చేయడానికి ఆహారం, నీటి తొట్టికి చేరే మార్గం ఉండాలి • పులిని ఎక్కించడం, దించడం వీలైతే పగటి వెలుతురులో చేయాలి

- చిన్న పులులను ఒంటరిగా రవాణా చేయకూడదు, అదే జాతికి చెందిన మరొక దానికి దగ్గరగా ఉంచాలి • మార్గ పరిచయం: రవాణా చేపట్టే బృందం మార్గంతో పరిచయం పెంచుకొని, ప్రయాణంలో ఆగే అన్ని చోట్ల ముందే ప్రణాళిక వేసుకోవాలి

- రికార్డుల నిర్వహణ: పులికి సంబంధించిన అన్ని రికార్డులను సమీకరించి, వివిధ అధికారుల వద్ద పలు కాపీలుగా నిర్వహించాలి

- ఎటువంటి అత్యవసర పరిస్థితినైనా ఎదుర్కోవడానికి, వెంట ఉండే పశువైద్యుడు అన్ని అత్యవసర పశువైద్య మందులను, పరికరాలను తీసుకువెళ్లాలి
- రవాణా చేపట్టడానికి ముందే ఆర్థిక అవసరాలు, పర్యవసానాలను దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి

- సంబంధిత అధికారులతో సంప్రదింపులు నిర్ణీత విధానం ప్రకారం జరపాలి

ఉపయుక్త గ్రంథాలు

1. 2012. అడవి జంతువుల రవాణా ప్రోటోకాల్స్. సెంట్రల్ జూ అథారిటీ, భారతదేశం
2. 1998. అంతర్జాతీయ వాయు రవాణా సంఘం, జీవ జంతు నిబంధనలు, 25వ ఎడిషన్
3. రవాణా బోన్లు మరియు గూడు పెట్టెల మాన్యువల్. సింగ్, D.N., మల్హోత్రా, A.K., నేషనల్ జూలాజికల్ పార్క్, న్యూ ఢిల్లీ

అనుబంధం-B

ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ రూపకల్పన మరియు సంబంధిత వివరాలు

1. **స్థానం:** ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ స్థానాన్ని ఈ క్రింది పరిగణనలను దృష్టిలో ఉంచుకొని ఎంచుకోవాలి
   a. ఇది మానవ కార్యకలాపాలు/అంతరాయాలకు దూరంగా, ముఖ్యంగా టైగర్ రిజర్వ్ పర్యాటక జోన్‌కు దూరంగా ఉండాలి. ఎంచుకున్న ఎన్‌క్లోజర్ పరిధి సమీపంలో ఏ పరిస్థితిలోనూ పర్యాటక మార్గాలు వెళ్లకూడదు

   b. ఎన్‌క్లోజర్ లోపల కృత్రిమ నీటి వనరులను క్రమానుగతంగా శుభ్రం చేసి నింపడానికి, విశ్రాంతి గది పరిశుభ్రతను కాపాడటానికి వీలుగా ఎన్‌క్లోజర్ నీటి వనరుకు సమీపంలో ఉండటం మంచిది

   c. ఆ ప్రదేశం భూభాగం, స్థలాకృతి, ఆవాస రకాలు వంటి వాటిలో అది ఉన్న ప్రకృతి దృశ్యానికి సమానమైన లక్షణాలు కలిగి ఉండాలి. ఆవాసం ముఖ్యంగా వేట జంతువులు వృద్ధి చెందడానికి అనుకూలంగా ఉండాలి d. ప్రదేశాన్ని ఏకాంతంగా ఏర్పాటు చేసినా, అత్యవసర పరిస్థితుల్లో మోటారు వాహనంతో చేరుకోగలిగేలా ఉండాలి e. ఎన్‌క్లోజర్‌ను పర్యవేక్షించడానికి వీక్షణ స్థానాలుగా పనికొచ్చే ఎత్తైన చెట్లు వీలైనంత వరకు దాని పరిధిలో పడేలా ఎంచుకోవాలి. దీనివల్ల వాచ్ టవర్లు నిర్మించాల్సిన అవసరం తగ్గి ఖర్చు, శ్రమ ఆదా అవుతాయి, పులి అలవాటు పడటానికి మరింత సహజ వాతావరణం లభిస్తుంది. వాచ్ టవర్ నిర్మించవలసి వచ్చినా, పరిసరాలతో కలిసిపోయేలా చెట్ల కర్రలు/వెదురు వంటి సహజంగా లభించే పదార్థాలతో నిర్మించడం మంచిది

2. **పరిమాణం:** తల్లి లేని పిల్లలు తరచుగా ఒకే ఈతలోనివి అయ్యే అవకాశం ఉన్నందున, ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ కనీసం రెండు పులులకు చోటు కల్పించేలా ఉండాలి. పై ప్రమాణాల ఆధారంగా ప్రదేశాన్ని ఎంచుకున్న తర్వాత, క్రింద వివరించిన 50 హెక్టార్ల పరిమాణం, వయోజన దశకు చేరుతున్న 2 ఉప-వయోజన పులులకు తగినదని ఆచరణాత్మక అనుభవం చూపింది. 3. **రూపకల్పన:** ఎన్‌క్లోజర్‌ను వీలైనంత వరకు లేదా భూ స్వరూపం అనుమతించిన మేరకు వృత్తాకారంలో నిర్మించాలి. అసహజమైన పదునైన అంచులను వీలైనంత వరకు నివారించాలి.

   a. రెండు కేంద్రీయ వృత్తాకార ప్లాట్లు ఉండాలి, లోపలి వృత్తం 10-15 హెక్టార్లు, బయటిది 35-40 హెక్టార్లు ఉండాలి. లోపలి ప్లాట్‌లో పులి, బయటి ప్లాట్‌లో వేట జంతువులు ఉంటాయి

   b. స్వేచ్ఛగా తిరిగే మాంసాహార జంతువులు ప్రవేశించకుండా లోపలి ప్లాట్‌ను మాంసాహార జంతువులు చొరబడలేనిదిగా చేయాలి. లోపలి నుండి, బయటి నుండి కనిపించకుండా ఈ ఎన్‌క్లోజర్ లోపలి వైపు చుట్టూ 6 అడుగుల ఎత్తు వరకు స్థానికంగా లభించే పొడవైన గడ్డి/ఆకులతో "తెర" వేయాలి

   c. లోపలి ప్లాట్ కోసం, పులులు బయటకు పోకుండా నేల నుండి 15 అడుగుల ఎత్తులో, లోపలి వైపుకు పొడుచుకు వచ్చేలా యాంగిల్ ఐరన్‌ను 10 అడుగుల దూరంలో ఉంచాలి. బయటి ప్లాట్‌కు, స్వేచ్ఛగా తిరిగే మాంసాహారులు శాకాహారులను వేటాడకుండా యాంగిల్ బయటికి పొడుచుకు వచ్చేలా ఉండాలి d. పైన వివరించిన యాంగిల్ స్తంభాలతో పరిధిని చైన్ లింక్ మెష్‌తో భద్రపరచాలి. స్తంభాల యాంగిల్ భాగాన్ని 4 పోగుల ముళ్ల తీగతో భద్రపరచాలి

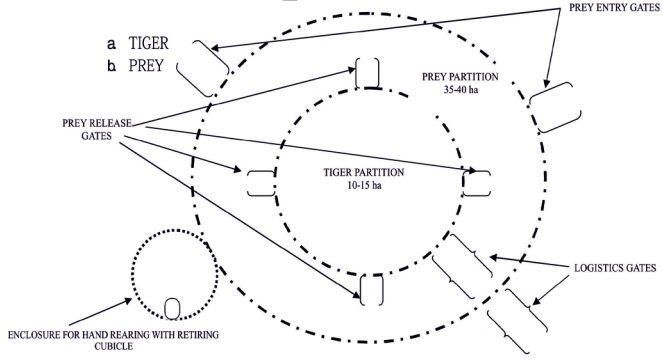
   e. నిర్ణీత ప్రోటోకాల్ ప్రకారం వేట జంతువులను విడుదల చేయడానికి, పులి/లోపలి ప్లాట్‌కు ఎదురెదురుగా 15 అడుగుల వెడల్పు గల నాలుగు గేట్లు ఏర్పాటు చేయాలి

ఈ గేట్లు రెండు చివర్లా జారే తలుపులతో కూడిన తీగ మెష్ సొరంగం రూపంలో ఉండి, స్థానికంగా లభించే వృక్షసంపదతో తగినంతగా మభ్యపెట్టాలి. వాటి యంత్రాంగం తరువాత వివరించబడింది.

f. లాజిస్టిక్స్ కోసం బయటి మరియు లోపలి ప్లాట్లు రెండింటిలోనూ ఏనుగు/ట్రక్ వెళ్లగలిగేంత పెద్ద గేటు ఒకటి ఏర్పాటు చేయాలి

g. వేట జంతువులను నియంత్రించడానికి బయటి ప్లాట్‌లో రెండు గేట్లు ఉండాలి. తగినన్ని వేట జంతువులు లోపలికి వచ్చిన తర్వాత గేట్లను మూసివేయాలి

4. **విభజన:** దీనిని జతచేసిన పథకం (కొలతల ప్రకారం కాదు) సహాయంతో వివరించడమైనది

5. **వేట జంతువుల విడుదల:** వేట జంతువుల విడుదలను, వీలైనంత వరకు సహజ పరిస్థితులను పోలి ఉండేలా, పులి చేసిన చివరి వేట ఆధారంగా క్రమరహిత పద్ధతిలో చేయాలి.

a. ఎన్‌క్లోజర్‌లోని వేట జంతువుల ఆరోగ్య స్థితిని పర్యవేక్షించాలి మరియు

ఒత్తిడి/ఆకలిని నివారించడానికి ఆవాస స్థితికి అనుగుణంగా క్రమానుగతంగా అడవిలో తిరిగి విడిచిపెట్టాలి

b. అంతేకాక, పెద్ద, మాంసాహార రహిత విభాగం నుండి వాటి రాకపోకలను సులభతరం చేయడం ద్వారా, ఎన్‌క్లోజర్‌లోని మాంసాహార భాగంలోకి వాటి విడుదలను తగిన విధంగా సర్దుబాటు చేయాలి c. పులులలో పాప్లోవియన్ స్పందన ఏర్పడకుండా నివారించడానికి, ఈ మొత్తం ప్రక్రియను నిర్ణీత షెడ్యూల్ లేకుండా, క్రమరహితంగా, బాహ్య శబ్దం కనిష్ఠంగా ఉండేలా చేయాలి. అటవీ వాతావరణపు రికార్డు చేసిన శబ్దాలతో ఈ శబ్దాలను అణచివేయడానికి ఏర్పాటు చేయవచ్చు. అయితే, ఇక్కడ కూడా ఆహారం ఇవ్వనప్పుడు కూడా ఈ శబ్దాలను వినిపించడం ద్వారా పులిలో అనుకూల స్పందనలు ఏర్పడకుండా జాగ్రత్త తీసుకోవాలి

6. **గృహ నిర్వహణ**

a. గృహ నిర్వహణ లక్ష్యం పులిపై మానవ ముద్రను కనిష్ఠం చేయడం

b. పరిధులను క్రమం తప్పకుండా పర్యవేక్షించడం ద్వారా రెండు విభజనల సమగ్రతకు ఎప్పుడూ భంగం కలగకుండా సిబ్బంది చూసుకోవాలి

c. ఏ ఎన్‌క్లోజర్‌లోకి కూడా బయటి పదార్థాలు చేరకూడదు

d. వీలైనంత సహజ వాతావరణాన్ని కల్పించడానికి ఎన్‌క్లోజర్లలో గృహ నిర్వహణను కనిష్ఠంగా ఉంచాలి

e. ముందు వివరించిన సొరంగ గేట్ల జారే యంత్రాంగాన్ని, ఉపయోగించేటప్పుడు శబ్దాన్ని తగ్గించి, పాప్లోవియన్ స్పందన ఏర్పడే అవకాశాన్ని తగ్గించడానికి క్రమం తప్పకుండా నిర్వహించాలి

7. **ఆవాస నిర్వహణ**

a. అగ్నిప్రమాదాల కాలానికి ముందే బయటి మరియు లోపలి ఎన్‌క్లోజర్లు రెండింటి నుండి అధిక ఆకుల పొర మరియు ఇతర మంటకు ఆస్కారమిచ్చే పదార్థాలను తొలగించాలి b. శాకాహార విభాగంలో, దున్నడం, ఆ తర్వాత స్థానిక గడ్డి మొక్కలు నాటడం రూపంలో గడ్డి భూమి నిర్వహణ చేయాలి

c. లాంటానా, యుపటోరియం, మైకానియా వంటి విదేశీ కలుపు మొక్కలను క్రమానుగతంగా తొలగించాలి

d. నీటి వనరులను, ముఖ్యంగా కృత్రిమ వనరులను, కొరత కాలంలో శుభ్రం చేసి నింపాలి

e. మొత్తం ప్రాంతం ఒకేసారి మేతకు గురి కాకుండా ఉండటానికి బయటి ప్లాట్‌లో క్రమానుగత మేత పద్ధతిని అవలంబించవచ్చు

8. **రక్షణ/కాపలా & పర్యవేక్షణ**

a. ప్రదేశ ఎంపికలో వివరించినట్లు, జంతువుల (పులి మరియు వేట జంతువులు) ప్రవర్తనను గమనించడానికి, కాలక్రమేణా ఆవాస పరిస్థితులను పర్యవేక్షించడానికి చెట్ల పైభాగంలో వీక్షణ స్థానాలలో మచాన్లు ఏర్పాటు చేయవచ్చు

b. ఏదైనా తేడాను గమనించడానికి పరిశీలకులకు జంతువుల సాధారణ ప్రవర్తనపై మంచి అవగాహన ఉండాలి. ముఖ్యంగా జంతువుల రూపం, నడక, ఆహారం తీసుకోవడం విషయంలో

c. పశువులు, వీధి కుక్కలతో సహా పెంపుడు జంతువులు సమీపంలో లేకుండా సిబ్బంది చూసుకోవాలి d. ప్రవర్తనా అంశాలకు సంబంధించి సిబ్బంది పరిశీలనలను చక్కగా నిర్వచించిన నమూనాలలో నమోదు చేయాలి e. ఏదైనా అత్యవసర పరిస్థితిని/దినచర్యలో మార్పును తెలియజేయడానికి సిబ్బందికి వైర్‌లెస్ సెట్లు ఉండాలి

f. జంతువులు ఎన్‌క్లోజర్‌లో ఉంటాయి కాబట్టి అగ్ని/వరద ప్రమాద ప్రాంతాలలో ప్రత్యేక శ్రద్ధ అవసరం, ఇటువంటి ఒక్క సంఘటన కూడా విపత్తుకు దారితీయవచ్చు

g. దారి తప్పిన పర్యాటకులు/పర్యాటక వాహనాలను ఎన్‌క్లోజర్ దగ్గరకు రానివ్వకూడదు

h. పర్యవేక్షణ కోసం వీక్షణ స్థానాలలో CCTVలు ఏర్పాటు చేయవచ్చు

9. **రోజువారీ పర్యవేక్షణ**

a. జంతువుల సాధారణ రూపం (శరీర స్థితి, నడక మొదలైనవి) మరియు ఆహారం తీసుకోవడానికి సంబంధించి చక్కగా నిర్వచించిన నమూనాలను రూపొందించాలి

b. ఆవాసంలో ఏదైనా అనవసర ఆటంకాన్ని నమోదు చేయాలి

c. వేట జంతువులను విడుదల చేసిన సమయం, ఆవాస జోక్యం, ఏదైనా పని నిర్వహించిన సమయం అన్నింటినీ రోజువారీ పట్టికలో నిర్వహించాలి.

10. **ఆరోగ్య సంరక్షణ**

a. ఎన్‌క్లోజర్లలోని జంతువుల ఆరోగ్య స్థితిని ఒక్క చూపులో తెలిపేలా, స్థానిక వేట జాతులకు సంబంధించిన శరీర స్థితి స్కోరు/ఆరోగ్య కార్డులను అనుభవజ్ఞుడైన పశువైద్యుడు/వైల్డ్ లైఫ్ ఇన్‌స్టిట్యూట్ ఆఫ్ ఇండియాతో సంప్రదించి రూపొందించాలి

b. ఏదైనా తేడా సంక్రమణకు మూలం కావచ్చు కాబట్టి, జంతువుల విసర్జితాల స్థిరత్వంపై ప్రత్యేక నిఘా ఉంచి రోజూ నమోదు చేయాలి. విరేచనాలు గమనిస్తే, గుర్తించిన వెంటనే విసర్జితాలను తొలగించి, ఆ ప్రాంతాన్ని బ్లీచింగ్ పౌడర్‌తో కప్పి, జంతువులు రసాయనాన్ని పొరపాటున తినకుండా దానిపై మట్టిని చల్లాలి

c. ఎన్‌క్లోజర్‌లో పరాన్నజీవుల భారాన్ని నిర్ధారించడానికి పులులు మరియు వేట జంతువులు రెండింటికీ క్రమానుగతంగా మల పరీక్షలు చేయాలి

d. శ్వాసకోశ, జీర్ణాశయ ఇబ్బందులను గుర్తించడానికి జంతువుల సహజ రంధ్రాలను రోజూ పరిశీలించాలి

e. బలహీనపడిన జంతువులను గుర్తించి, స్థానిక అంటువ్యాధులు ప్రబలకుండా వాటిని ఎన్‌క్లోజర్ నుండి తొలగించడానికి ప్రయత్నించాలి

11. **రికార్డుల నిర్వహణ:** కింది రికార్డులను నిర్వహించాలి, వీటిని రేంజ్ ఆఫీసర్ పూర్తిగా పర్యవేక్షిస్తారు. ACF, డిప్యూటీ డైరెక్టర్ మరియు ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ ప్రతి నెలా క్షేత్ర సందర్శనలు/ఆకస్మిక తనిఖీల సమయంలో రికార్డులను నమూనా తనిఖీ చేయాలి

a. సాధారణ రూపం
b. జోక్యాలతో సహా ఆరోగ్య రికార్డు
c. ఆవాస జోక్యాలు
d. ఆ రోజు కార్యకలాపాల షెడ్యూల్
e. ఆహార పద్ధతి/వేట జంతువుల విడుదల
f. నిర్వహణ కార్యకలాపాలు
g. నివేదన/వైర్‌లెస్ రిజిస్టర్

విడిచిపెట్టబడిన/తల్లి లేని నవజాత పులి పిల్లల పెంపకం కోసం గృహ నిర్వహణ వివరాలు

1. **నివాస స్థానం**

a. పులి తన పరిసరాలకు అలవాటు పడటానికి వీలుగా, నివాస స్థానం తుది ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ మరియు విడుదల ప్రదేశానికి వీలైనంత దగ్గరగా ఉండాలి b. పిల్లలు పెరిగే కొద్దీ నిర్వాహకుల భద్రతకు జారే/గిలెటిన్ తలుపుల వంటి తగిన భద్రతా ఏర్పాట్లతో కూడిన విశ్రాంతి గది రూపంలో ఇది ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లో భాగంగా ఉండటం మంచిది. పిల్లలను ఎన్‌క్లోజర్ పెద్ద భాగంలోకి విడుదల చేయడానికి సిద్ధమైనప్పుడు తొలగించగల విధంగా, విశ్రాంతి గదికి ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ అతి చిన్న విభాగంలోకి ప్రవేశ మార్గం ఉండాలి

c. పిల్లలను దాదాపు 4 నెలల పాటు చేతితో పెంచుతారు కాబట్టి, విశ్రాంతి గది పరిమాణం CZA నిర్దేశాల కంటే రెట్టింపు ఉండాలి: 5.5 × 3.6 × 3 మీ. (పొ×వె×ఎ). పిల్లలను ఇక నిర్వహించడం సాధ్యం కానప్పుడు మందులు ఇవ్వడానికి విశ్రాంతి గదిలో స్క్వీజ్ ఛాంబర్ ఏర్పాటు ఉండాలి

d. పిల్లను అడవి లక్షణాల పునరుద్ధరణ కోసం ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌లో శాశ్వతంగా విడుదల చేసిన తర్వాత సులభంగా తొలగించగల ముందే తయారుచేసిన పదార్థాన్ని పరిశీలించవచ్చు e. ఆవరణ నిర్వహణకు గణనీయమైన నీరు అవసరమవుతుంది కాబట్టి, ప్రదేశంలో తగినంత భూగర్భజలం ఉండాలి లేదా నీటి వనరుకు దగ్గరగా ఉండాలి

2. **ఆహారం**

a. ఆహారం ఇవ్వడం ప్రారంభించే ముందు పిల్ల శరీర బరువును నమోదు చేయాలి. శరీర బరువులో పదో వంతు పాలను మొత్తంగా ఇవ్వాలి. ఈ పరిమాణాన్ని ఐదు సమాన భాగాలుగా చేసి, రోజుకు ఐదు సమాన వ్యవధులలో ఇవ్వాలి

b. తాజా ఆవు పాలు మరియు పాల పొడులను సాధారణంగా నివారించాలి. పాల పొడులు చర్మ సమస్యలు, విరేచనాలకు దారితీస్తాయి. మేక పాలు లేదా (లభిస్తే) కుక్క పాలు అనుకూలమని తేలింది

c. పిల్లులు అధిక గ్లూకోజ్‌ను జీర్ణించుకోలేవు కాబట్టి చక్కెర ద్రావణాలను నివారించండి

d. సీసాతో తాగించేటప్పుడు, ద్రవం ఊపిరితిత్తులలోకి వెళ్లకుండా పిల్లను నాలుగు కాళ్లపై నిలబెట్టి, తలను పైకి వంచి ఉంచాలి. ఈ ప్రయోజనం కోసం క్రిమిరహితం చేసిన చనుమొనతో కూడిన పిల్లల సీసాను ఉపయోగించవచ్చు. తాగించేటప్పుడు చనుమొన నాలుక పైన ఉండేలా చూడాలి

e. పాల ప్రత్యామ్నాయాలు పిల్లి పాలను దగ్గరగా పోలి ఉండాలి మరియు క్రింది విధంగా తయారుచేయాలి

   i. 20 గ్రా. వెన్న తీసిన పాల పొడి

   ii. 90 మి.లీ. వెచ్చని నీటిలో కరిగించాలి

   iii. దీనికి 30 గ్రా. గుడ్డు సొన కలపాలి

f. పై పాల ప్రత్యామ్నాయం/మేక పాలకు ఆహార క్రమం ఈ క్రింది విధంగా ఉంటుంది; ఇన్ఫెక్షన్ నివారించడానికి సెప్ట్రాన్ యాంటీబయాటిక్ సిరప్ కలపవచ్చు. అయితే, ఈ యాంటీబయాటిక్ అధికంగా వాడకూడదు, ఎందుకంటే అది జీర్ణానికి తోడ్పడే మేలు చేసే సూక్ష్మజీవులను చంపవచ్చు. జీర్ణానికి తోడ్పడేందుకు పాలలో మల్టీ విటమిన్ సిరప్‌తో పాటు గ్రైప్ వాటర్ కలపవచ్చు.

కాల వ్యవధి	ఇవ్వవలసిన ఆహారం
45 రోజుల వరకు	పైన పేర్కొన్న సప్లిమెంట్లతో మేక పాలు
45 నుండి 60 రోజులు	రోజుకు రెండుసార్లు మేక పాలకు బదులుగా చికెన్ సూప్ ఇవ్వాలి. ఈ విధానం విఫలమైతే, చికెన్ సూప్‌ను మేక పాలతో కలిపి ఇచ్చి చూడవచ్చు
60 రోజుల వరకు	క్రమంగా పాలను పూర్తిగా చికెన్ సూప్‌తో భర్తీ చేయాలి
61వ రోజు నుండి	ఆహారంలో పూర్తిగా ఉడికించిన చికెన్ ముక్కలను ప్రవేశపెట్టాలి
75వ రోజు వరకు	క్రమంగా చికెన్ సూప్‌ను ఎముకతో కూడిన పూర్తిగా ఉడికించిన చికెన్ ముక్కలతో భర్తీ చేయాలి
75 నుండి 90 రోజులు	ఎముకతో కూడిన పూర్తిగా ఉడికించిన చికెన్ ఇవ్వాలి
90 నుండి 105 రోజులు	క్రమంగా పూర్తిగా ఉడికించిన చికెన్‌ను సగం ఉడికించిన చికెన్‌తో భర్తీ చేయాలి
105-120 రోజులు	పచ్చి చికెన్‌ను ప్రవేశపెట్టి, క్రమంగా సగం ఉడికించిన చికెన్‌ను పచ్చిదానితో భర్తీ చేయాలి
120-150 రోజులు	పచ్చి చికెన్‌తో పాటు ఉడికించిన బీఫ్ సూప్‌ను ప్రవేశపెట్టాలి. దీనిని క్రమంగా పూర్తిగా ఉడికించిన బీఫ్ ముక్కలు, తర్వాత సగం ఉడికించిన బీఫ్ ముక్కలు, ఆ తర్వాత పచ్చి బీఫ్‌తో భర్తీ చేయాలి
6వ నెల నుండి	పచ్చి బీఫ్ మరియు పచ్చి చికెన్‌ను ఆహారంలో కొనసాగించాలి

g. పిల్ల వెంబడించి వేటాడటం ప్రారంభించేలా ప్రోత్సహించడానికి, ఎన్‌క్లోజర్‌లోని విభజిత ప్రాంతంలో ఎరలను క్రమంగా ఉంచవచ్చు

3. **ఆరోగ్య సంరక్షణ:**

a. ఆహారం ఇచ్చిన తర్వాత, నీటిలో తడిపిన దూదితో గుదం-జననేంద్రియ ప్రాంతాన్ని మసాజ్ చేయడం ద్వారా పిల్లలు మూత్ర, మల విసర్జన చేసేలా ప్రేరేపించాలి. పిల్లలు తమంతట తాము విసర్జించడం ప్రారంభించే 12-14 వారాల వరకు ఈ పద్ధతి కొనసాగించాలి

b. విరేచనాలు సంభవిస్తే, పాలు/పాల ప్రత్యామ్నాయాన్ని ORSతో పలుచన చేసి, 8 నుండి 12 గంటల పాటు మొత్తం పరిమాణాన్ని 30% తగ్గించాలి. వ్యాధికారక బాక్టీరియా అనుమానం ఉంటే మలం కల్చర్ చేయవచ్చు

c. విరేచనాలు తీవ్రంగా, నిరంతరంగా ఉంటే, 12 నుండి 18 గంటల పాటు నోటి ద్వారా తీసుకోవడం పూర్తిగా ఆపి, పిల్లకు చర్మం క్రింద ద్రవాలు ఇవ్వాలి. క్రమంగా నోటి ద్వారా ఎలక్ట్రోలైట్లు, ఆ తర్వాత పలుచని ఫార్ములా ఇచ్చి, తదుపరి 12-24 గంటలలో సాధారణ ఆహారానికి తీసుకురావాలి

d. టీకాలను క్రింది విధంగా వేయాలి

i. 75 రోజులు/10 వారాలు/2 నెలలు: కానైన్ పార్వోవైరస్, కానైన్ డిస్టెంపర్, హెపటైటిస్, 3 నెలల తర్వాత బూస్టర్

ii. 3 నెలలు: రేబీస్

iii. 5 నెలలు: ఫెలివాక్స్ (ఫెలైన్ పాన్‌ల్యూకోపీనియా మరియు ఫెలైన్ ఇన్ఫెక్షియస్ రైనోట్రాకైటిస్)

e. జ్వరంతో పాటు నీరసం, కాళ్ల వాపు వంటి ఆకస్మిక తీవ్ర లక్షణాలపై నిఘా ఉంచాలి; ఇవి ట్రిపనోసోమియాసిస్‌కు సూచన, తక్షణమే చికిత్స చేయాలి. ఒక సంవత్సరం వయసులో ట్రైవాక్స్ అనే నివారణ మందు ఇవ్వవచ్చు, కానీ కండరంలోకి ఇస్తే ఇంజెక్షన్ చేసిన చోట చీము పట్టవచ్చు కాబట్టి చర్మం క్రింద మాత్రమే ఇవ్వడానికి జాగ్రత్త తీసుకోవాలి

f. పులి పిల్లకు ప్రతి 3 నెలలకు నులిపురుగుల నివారణ మందు ఇవ్వాలి

g. గుండె వేగం, శ్వాస, నోరు మరియు ముక్కు శ్లేష్మ పొరల స్థితి, ముట్టె తడిగా ఉండటం

మూత్ర, మల విసర్జన వంటి అంశాలను రోజూ గమనించాలి

h. జంతువు ప్రవర్తనను, ముఖ్యంగా రూపం, నడక, పడుకునే విధానాన్ని నిశితంగా పర్యవేక్షించాలి

4. ఎన్‌క్లోజర్‌లోని సహజ భాగానికి బదిలీ చేసే సమయం

a. సాధారణ పరిస్థితులలో, పులి పిల్ల అడవిలో బ్రతకడానికి నైపుణ్యాలు నేర్చుకుంటూ తల్లితో 2 నుండి రెండున్నర సంవత్సరాల వరకు గడపవచ్చు.

b. అయితే, చేతితో పెంచబడి, 12 నుండి 16 వారాల వయసుకు సీసా పాలు మాన్పించబడిన తల్లి లేని పిల్లను, దాని స్పందనను బట్టి 24 నుండి 36 వారాలకు పైన పేర్కొన్న పరిమిత విభజనలోకి విడుదల చేయవచ్చు

c. పిల్ల అడవికి అలవాటు పడటం ప్రారంభించడానికి, 2 నుండి రెండున్నర సంవత్సరాల వయసుకు దానిని చివరికి మొత్తం సహజ భాగంలోకి విడుదల చేయవచ్చు

5. రక్షణ/కాపలా మరియు పర్యవేక్షణ

a. ఏదైనా తేడా సంకేతాలను గమనించడానికి జంతు సంరక్షకుడికి పులి ప్రాథమిక ప్రవర్తనలో శిక్షణ ఇవ్వాలి. ఆహార క్రమాలను, తయారీ విధానాన్ని సంరక్షకులకు తగినంతగా వివరించాలి b. ప్రాంత సున్నితత్వాన్ని బట్టి, తగిన సంఖ్యలో అటవీ సిబ్బందితో పాటు 2 జంతు సంరక్షకులను మార్చి మార్చి చౌకీదార్ ఎన్‌క్లోజర్‌లో నియమించాలి

c. పైన పేర్కొన్న ప్రధాన ఆరోగ్య సంకేతాలను వారు గమనించాలి

d. వారు మొత్తం ఆవరణను శుభ్రంగా ఉంచి, రోజులో నిర్ణీత వ్యవధులలో జంతువును గమనించాలి

e. వారు పోషకాహార పట్టిక, ఆరోగ్య పట్టిక, సాధారణ పరిశీలన పట్టికను కాలక్రమానుసారంగా కచ్చితంగా నిర్వహించాలి

f. విషపూరిత సరీసృపాలు పులి పిల్లకు హాని చేయకుండా భవన నిర్మాణం చెదరకుండా చూసుకోవాలి

g. ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్‌ను మానవ కార్యకలాపాలకు దూరంగా అడవి లోపల నిర్మించినప్పటికీ, సిబ్బంది దారితప్పిన పశువులు, వీధి కుక్కలపై కఠినమైన నిఘా ఉంచాలి

h. పర్యవేక్షణ కోసం వీక్షణ స్థానాలలో CCTVలు ఏర్పాటు చేయవచ్చు

6. **పారిశుద్ధ్యం మరియు సాధారణ గృహ నిర్వహణ** a. పిల్లలు రాకముందే ఆ ప్రాంతాన్ని 50% బ్లీచింగ్ పౌడర్ ద్రావణంతో శుభ్రం చేయాలి

b. ఆ ప్రాంతాన్ని రోజూ 50% బ్లీచ్ ద్రావణంతో శుభ్రం చేయాలి, ఆ తర్వాత బ్లీచ్ వల్ల చర్మ ప్రతిచర్యలు రాకుండా ఆ ప్రాంతాన్ని నీటితో కడగాలి

c. ప్రవేశద్వారం వద్ద బ్లీచ్ లేదా పొటాషియం పర్మాంగనేట్ ద్రావణంతో పాద స్నానం (ఫుట్‌బాత్) ఉంచాలి

d. గేట్లు, గడియలపై క్రమం తప్పకుండా క్రిమిసంహారక స్ప్రే వాడాలి

e. పిల్లను నిర్వహించే ముందు చేతులను పూర్తిగా కడిగి, శుభ్రపరచుకునే ఒకే ఒక నిర్వాహకుడు ఉండాలి

f. కోలిఫాం ఇన్ఫెక్షన్లు, ఈగలు/వాహక జీవులతో వ్యాపించే వ్యాధులను నివారించడానికి ఎన్‌క్లోజర్‌లోని మలాన్ని తొలగించాలి

g. పులి పిల్లతో పాటు నిర్వాహకుడితో కూడా తాకిన అన్ని పాత్రలు/పరికరాలు/గడ్డి, పరుపు వంటి వస్తువులను

రోజూ కడిగి శుభ్రం చేయాలి, క్రమానుగతంగా క్రిమిసంహారక ద్రావణంలో ముంచి, రసాయన అవశేషాలు తొలగించడానికి మళ్లీ సాదా నీటితో కడగాలి

h. ఎన్‌క్లోజర్ లోపల కార్యకలాపాలకు (పులి చారల నమూనా, రంగుతో) ప్రత్యేక దుస్తుల అనేక సెట్లు అందించాలి, వీటిని వీలైతే ఆటోక్లేవ్ ఉపయోగించి క్రిమిరహితం చేయాలి. పిల్లను నిర్వహించేటప్పుడు నిర్వాహకులు బయట ధరించే దుస్తులను ఏ పరిస్థితిలోనూ లోపలికి అనుమతించకూడదు

అనుబంధం-D

క్షేత్ర సిబ్బందికి రక్షణ చర్యలు

తగిన రక్షణ చర్యలను ఎంచుకోవడానికి రెండు సూత్రాలు ఆధారంగా ఉంటాయి:

1. అలెర్జీ కారకాలు, అంటు/జంతువుల నుండి మనుషులకు సోకే వ్యాధులు, భౌతిక ప్రమాదాలు (ఉదా. కాట్లు, శబ్దం, కాలిన గాయాలు, రసాయన ప్రమాదాలు మొదలైనవి) నుండి సిబ్బందికి రక్షణ మరియు

2. జంతువులకు వ్యాధులు సోకకుండా రక్షణ పై సూత్రాలలోని సారాన్ని సాధించడానికి అవలంబించవలసిన చర్యలు ఇవి • వ్యక్తిగత రక్షణ పరికరాల (PPE) వినియోగం: ఇందులో

కింది వాటి వినియోగం ఉంటుంది:

- o తేమ చొరని చేతి తొడుగులు. చేతి తొడుగులు ధరించడంలో చేతులు కడగడం ముఖ్యమైన అదనపు చర్య, దీనికి ఔషధ సబ్బు మరియు పుష్కలంగా ప్రవహించే నీటిని ఉపయోగించాలి

- o క్రిమిరహితం చేసిన గమ్ బూట్లను పని ప్రదేశం బయటకు తీసుకెళ్లకూడదు. వాస్తవానికి, ఎన్‌క్లోజర్ లోపల ఉన్నప్పుడు కూడా, జంతు గదిని సమీపించేటప్పుడు వాటిని ఎల్లప్పుడూ ఫుట్‌బాత్‌లో ముంచాలి. లేదా, బయటి పరిసరాల బూట్లను ఉపయోగిస్తుంటే, వాటిని క్రిమిరహితం చేసిన ప్లాస్టిక్ కవర్‌తో కప్పాలి

- o మందులు ఇచ్చేటప్పుడు లేదా శస్త్రచికిత్స చేసేటప్పుడు కళ్ల ద్వారా ఇన్ఫెక్షన్ రాకుండా, లభిస్తే పారదర్శక ప్లాస్టిక్ కళ్లద్దాలు ఉపయోగించాలి o జంతువుకు ఆహారం సిద్ధం చేసేటప్పుడు ప్లాస్టిక్ లేదా కాగితపు తలకవచం ఉపయోగించాలి

- o జంతు సంరక్షకుడికి 2-3 సెట్ల ప్రత్యేక సదుపాయ యూనిఫాం (వీలైతే పులి చారల నమూనా, రంగులో రూపొందించిన డంగ్రీ) ఇవ్వాలి, దీనిని సదుపాయం బయటకు తీసుకెళ్లకూడదు మరియు క్రమానుగతంగా ఆటోక్లేవ్‌తో క్రిమిరహితం చేయాలి

- o పిల్లలతో వ్యవహరించేటప్పుడు కాటును తట్టుకునే చేతి తొడుగులు ఉపయోగించవచ్చు

• వ్యక్తిగత పరిశుభ్రత

- o పులుల పెంపకంలో నిమగ్నమైన సిబ్బంది అందరూ రోజువారీ విసర్జన తర్వాత చేతులను సబ్బు, నీటితో పూర్తిగా కడుక్కోవాలి
- o పులి ఎన్‌క్లోజర్ సమీపంలో ఏ సిబ్బందినీ బహిరంగంగా మల విసర్జనకు అనుమతించకూడదు. మరుగుదొడ్డి సౌకర్యం లేకపోతే గుంత తవ్వి, వాడిన తర్వాత కప్పి, దానిపై బ్లీచింగ్ పౌడర్ చల్లాలి o జంతు నిర్వాహకుల గోళ్లను ఎల్లప్పుడూ కత్తిరించి ఉంచాలి

- o జంతు నిర్వాహకులు లక్షణాలతో సంబంధం లేకుండా ప్రతి 6 నెలలకు ఒకసారి నులిపురుగుల నివారణ మందు వేసుకోవాలి

• ఎన్‌క్లోజర్ నుండి వచ్చే అన్ని వ్యర్థాలను సరిగ్గా కాల్చివేయాలి లేదా పాతిపెట్టి బ్లీచింగ్ పౌడర్‌తో కప్పాలి

• నివారణ చర్యలు

- o సిబ్బంది ప్రతి 6 నెలలకు ఈ క్రింది జంతుజన్య వ్యాధుల కోసం పరీక్షలు చేయించుకోవాలి
  - ➢ క్షయ (ట్యూబర్క్యులోసిస్)
  - ➢ ఆంత్రాక్స్
  - ➢ బ్రూసెల్లోసిస్
  - ➢ టాక్సోప్లాస్మోసిస్
  - ➢ లెప్టోస్పిరోసిస్
  - ➢ ఫంగల్ ఇన్ఫెక్షన్లు, ముఖ్యంగా చర్మానికి సంబంధించినవి

- ఎన్‌క్లోజర్ నిర్వహణలో నిమగ్నమైన ప్రతి సిబ్బంది పేరిట ఆరోగ్య కార్డు తయారు చేసి, అందులో పైన పేర్కొన్న పరీక్షలతో పాటు సాధారణ రక్త మరియు సీరం పరీక్షల ఫలితాలను నమోదు చేయాలి

• పులి పిల్లలు బయటకు తప్పించుకోకుండా సిబ్బంది అన్ని గిలెటిన్ తలుపులు, అడ్డంకులను తనిఖీ చేస్తూ ఉండాలి • తమ భద్రత కోసం, పులి పిల్లల భద్రత కోసం వివిధ ప్రోటోకాల్స్‌లో ఉన్న కార్యకలాపాల చెక్‌లిస్ట్‌ను సిబ్బంది ఉంచుకొని శ్రద్ధగా పాటించాలి

మార్గదర్శక గమనికలు

1. **అలవాటు పడటం (హ్యాబిచువేషన్)**

   హ్యాబిచువేషన్ అనేది ఒక అభ్యాస ప్రక్రియ, ఇందులో జంతువులు 'హానిరహితం' లేదా 'ప్రాముఖ్యం లేనివి'గా తేలిన కొన్ని ప్రేరకాలకు స్పందించకూడదని 'నేర్చుకుంటాయి'. ఇది సాధారణ దృగ్విషయం, ఆవాసాల ఎంపికలో మరియు అడవి జంతువుల మధ్య అంతర్జాతి సంబంధాలలో ముఖ్య పాత్ర పోషిస్తుంది. కాబట్టి, కొత్త పరిసరాలలో ఉంచిన అడవి జంతువు మొదట భయాన్ని ప్రదర్శించవచ్చు, కానీ అలవాటు పడటం వల్ల తరువాత ఆ భయాన్ని కోల్పోతుంది. అంతేకాక, అనుకూలమైన అలవాటు వల్ల అటువంటి జంతువులలో సానుకూల స్పందన కూడా రావచ్చు. అందువల్ల, పులి పిల్లలను ఇన్-సిటు పెంచేటప్పుడు మానవులు లేదా వస్తువులతో పదేపదే పరిచయం పెరిగితే బలమైన అలవాటు ఏర్పడి, 'అడవి లక్షణాలు అలవరచడం' కష్టతరం కావచ్చు.

2. **అనుకూలనం (కండిషనింగ్)**

   ఇది ఒక జీవి అనుభవం ద్వారా, సాధారణంగా ఒక ప్రేరకాన్ని బహుమతితో ముడిపెట్టడం ద్వారా పొందే ప్రవర్తనా స్పందన. ఆ ప్రేరకం బహుమతి అనుభవంతో ముడిపడితే 'సానుకూల బలపరచడం' జరుగుతుంది. మరోవైపు, ప్రేరకం జంతువుకు 'బాధాకరమైన' అనుభవాన్ని కలిగిస్తే 'ప్రతికూల బలపరచడం' జరుగుతుంది. కాబట్టి, ఇన్-సిటు పెంపకం ప్రక్రియలో శబ్దాలను (ఎన్‌క్లోజర్ గేట్లు తెరవడం, వాహనాల కదలిక శబ్దం మొదలైనవి) ఆహారం లభ్యతతో ముడిపెడితే, అటువంటి ప్రేరకాలకు అనుకూలనం ఏర్పడి అడవి లక్షణాలు అలవడటానికి ఆటంకమవుతుంది.

3. **క్లిష్ట దూరం (అడవి లక్షణాలు అలవరచడం/పునఃఅలవరచడం)**

   'క్లిష్ట దూరం' అంటే ఒక అడవి జంతువు అపరిచిత/వింత వస్తువు నుండి సహించే కనీస దూరం అని అర్థం చేసుకోవచ్చు.

ఈ దూరాన్ని ఉల్లంఘిస్తే అడవి జంతువు ఆ ప్రదేశం నుండి పారిపోవడం లేదా ఆ వస్తువుపై దాడి చేయడం వంటి స్పందన కలగవచ్చు. మానవుల విషయంలో ఇటువంటి క్లిష్ట దూరం పెంపుడు జంతువులలో ఉండదు. ఇన్-సిటు పరిస్థితులలో పెంచిన పులి పిల్లల అడవి లక్షణాల పునరుద్ధరణ ప్రక్రియలో, మానవులు మరియు వారి సహచరుల నుండి పూర్తి ఏకాంతాన్ని (ఇబ్బంది కలిగించని పర్యవేక్షణ) నిర్ధారించడం ద్వారా క్లిష్ట దూరానికి సంబంధించిన ప్రవర్తనను పునరుద్ధరించడం అత్యంత ముఖ్యం.

4. **ముద్ర పడటం (ఇంప్రింటింగ్)**

ఇది జంతువు తన తొలి జీవితంలో (క్లిష్ట సమయం) ఒక నిర్దిష్ట వస్తువును గుర్తించి, దానితో అనుబంధం పెంచుకునే అభ్యాస ప్రక్రియ. జాతిని బట్టి పుట్టిన వెంటనే కొన్ని గంటల నుండి అనేక రోజుల వరకు ఇంప్రింటింగ్ క్లిష్ట సమయం మారవచ్చు. పులి పిల్లల అడవి లక్షణాల పునరుద్ధరణ ప్రక్రియలో ఈ సామాజిక అనుబంధం ఏర్పడకుండా జాగ్రత్తగా నివారించాలి.

***

ల్యాండ్‌స్కేప్ స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణ కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ

భారత ప్రభుత్వం

ల్యాండ్‌స్కేప్ స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణ కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

1. **శీర్షిక**: ల్యాండ్‌స్కేప్ స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణ కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం.
2. **విషయం**: ల్యాండ్‌స్కేప్ స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణ.
3. **ప్రస్తావన**: మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలో దారి తప్పిన పులులతో వ్యవహరించడం కోసం జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ/ప్రాజెక్ట్ టైగర్ SOP మరియు ఈ అంశంపై సంబంధిత సలహా పత్రాలు.
4. **ఉద్దేశ్యం**: భారతదేశంలో పులుల సంఖ్య పెరుగుతున్న కొద్దీ, చెదిరిపోయే పులులు మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాల గుండా కదిలే ప్రాంతాలు అనేకం ఏర్పడతాయి, అప్పుడప్పుడు మానవ-పులి సంఘర్షణకు దారితీస్తాయి. అటువంటి ప్రాంతాలలో సంరక్షణ ఇకపై ఈ సంఘర్షణ పరిస్థితులను త్వరితంగా, సకాలంలో, తగిన విధంగా తగ్గించడంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. సంఘర్షణలో పాల్గొన్న పులులు లేదా మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి వచ్చిన పులులను తరచుగా పట్టుకోవలసి రావచ్చు. అటువంటి పులులు మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరం కాకపోతే, వాటిని తిరిగి అడవిలో విడిచిపెట్టే అవకాశం ఉంది. అయితే, పులులను పట్టుకుని వాటి మూల ప్రాంతంలోనే విడిచిపెట్టడం ఎల్లప్పుడూ సమస్యను పరిష్కరించదు. తరచుగా, పులులు చెదిరిపోవడానికి ప్రధాన కారణం మూల జనాభా అధిక సాంద్రత. మంచి ఆవాసం, వేట జంతు జనాభా ఉన్న తక్కువ పులి సాంద్రత ఉన్న ప్రాంతాలకు (లేదా పులులు లేకపోయినా చారిత్రక పరిధిలో పులుల ఉనికి నమోదైన ప్రాంతాలకు) అటువంటి పులులను తరలించడం ముఖ్యం. అయితే, ఇటువంటి తరలింపులు ఇటీవలి ఉమ్మడి జన్యు సమూహాన్ని పంచుకునే జనాభా సమూహాల లోపల జరిగేలా జాగ్రత్త తీసుకోవాలి. ప్రస్తుత జన్యు పరిజ్ఞానం మరియు

ఉన్న నడవా అనుసంధానం ఆధారంగా, ప్రతి ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో అటువంటి జనాభా సమూహాలను ఇక్కడ గుర్తించాము మరియు మిగులు పులులను తరలించడానికి అనువైన ప్రాంతాలను సూచిస్తున్నాము.

5. **సంక్షిప్త సారాంశం**: ల్యాండ్‌స్కేప్ స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణకు ప్రాథమిక ప్రమాణాలను ఈ ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం (SOP) అందిస్తుంది.
6. **పరిధి**: ఈ SOP అన్ని పులుల ల్యాండ్‌స్కేప్‌లు/టైగర్ రిజర్వ్‌లు మరియు పులులు ఉన్న అడవులకు వర్తిస్తుంది.
7. **బాధ్యతలు**: టైగర్ రిజర్వ్‌ల విషయంలో ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతాల (జాతీయ ఉద్యానవనం/వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) విషయంలో సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. ఇతర ప్రాంతాలలో (రెవెన్యూ భూమి/కన్జర్వేషన్ రిజర్వ్/కమ్యూనిటీ రిజర్వ్/గ్రామం/పట్టణం) వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 ప్రకారం వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ లేదా డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో మొత్తం బాధ్యత సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

ల్యాండ్‌స్కేప్ స్థాయిలో మూల ప్రాంతాల నుండి పులుల పునరావాసం దిశగా క్రియాశీల నిర్వహణను ఎదుర్కోవడానికి సూచించిన క్షేత్ర చర్యలు:

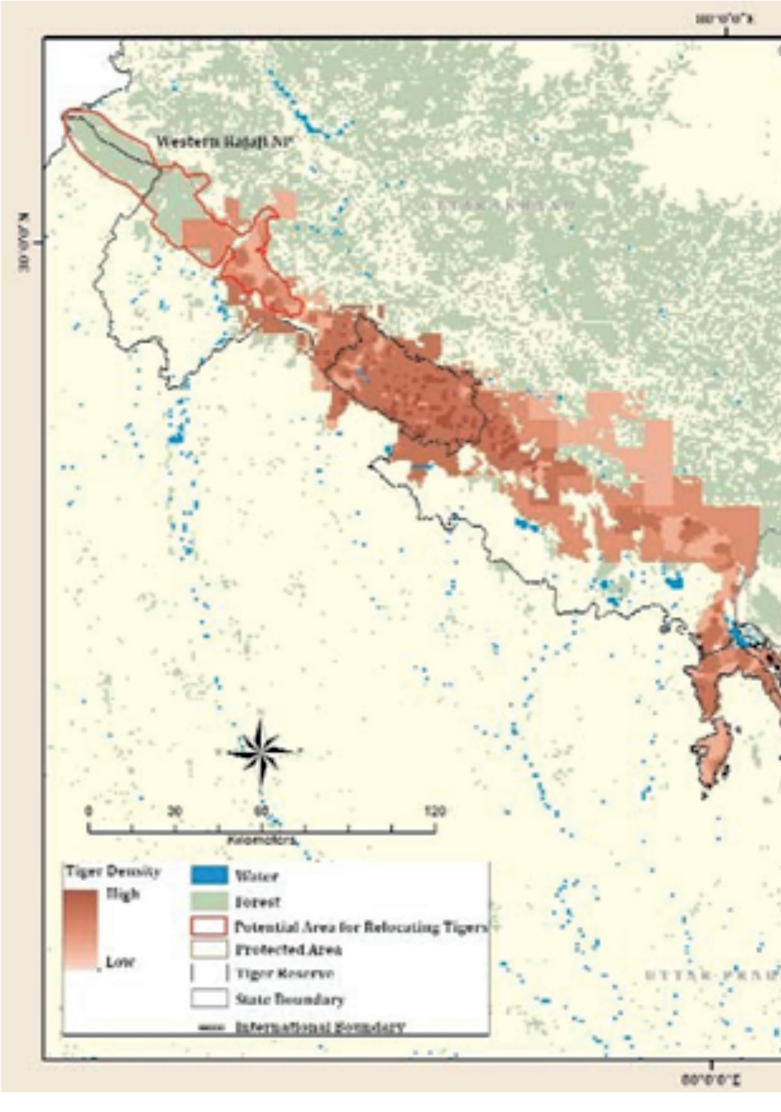
1. **శివాలిక్ కొండలు మరియు గంగా మైదానాల ల్యాండ్‌స్కేప్**

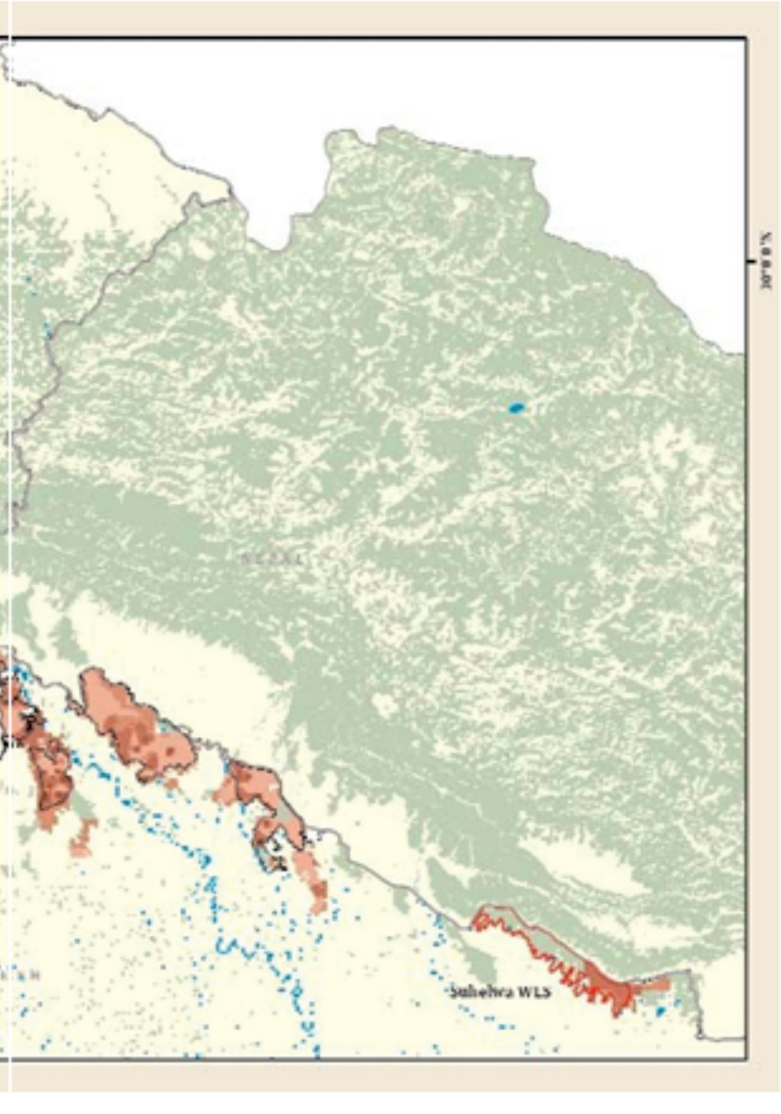
   ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో కార్బెట్ TR వంటి అధిక సాంద్రత గల మూల పులుల జనాభా, అలాగే దుధ్వా NP, కిషన్‌పూర్ WLS, కతర్నియాఘాట్ WLS మరియు పిలిభిత్ TR వంటి ఇతర మూలాలు ఉన్నాయి. ఇప్పుడు పులుల ఉనికి గంగా నది నుండి తూర్పున నేపాల్ వరకు దాదాపు నిరంతరంగా ఉంది.

అదనపు పులులకు తగిన వేట జంతు సాంద్రతతో ఆశ్రయమివ్వగల ఏకైక తక్కువ సాంద్రత పులి ఆవాసం రాజాజీ NP పశ్చిమ భాగం, ఇందులో ధోల్‌ఖండ్ (తూర్పు & పశ్చిమ), కన్సావ్, హరిద్వార్, మోతిచూర్, రామ్‌గఢ్ మరియు చిల్లావాలీ రేంజ్‌లు ఉన్నాయి. పులులను ఇక్కడికి తరలిస్తే, అవి సంతానోత్పత్తి చేసి చివరికి ఉత్తర ప్రదేశ్ శివాలిక్ ఫారెస్ట్ డివిజన్‌లోకి, హర్యానా కలేసర్ నేషనల్ పార్క్‌లోకి విస్తరించే అవకాశం ఉంది. రెండవ ఎంపిక సుహేల్వా WLS అడవులు, వీటికి వేట జంతు జనాభాను పెంచడానికి పునరుద్ధరణ చర్యలు, ప్రవేశపెట్టిన పులులు వేటకు గురికాకుండా రక్షణ చర్యలు ప్రస్తుతం అవసరం.

వాల్మీకి TR నేపాల్‌లోని చిత్వాన్ NPతో మంచి అనుసంధానాన్ని కలిగి ఉంది. వాల్మీకి TR నుండి చెదిరిపోయే పులులను, నేపాల్ వైపు చెదిరిపోవడానికి పెద్ద ల్యాండ్‌స్కేప్ ఉన్నందున, తిరిగి వాల్మీకిలోనే ఉంచాలి. చిత్వాన్ NP మరియు పర్సా వన్యప్రాణి రిజర్వ్ భాగాలలో పులుల సాంద్రత తక్కువగా ఉంది, వాల్మీకి TR నుండి చెదిరిన పులులకు ఆశ్రయం ఇవ్వగలవు. వాల్మీకి పులులను సోహగీబర్వా WLSకు కూడా (తగిన రక్షణ చర్యలు నిర్ధారించిన తర్వాత) తరలించవచ్చు.

శివాలిక్ కొండలు మరియు గంగా మైదానాల ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో (2013-14) పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు, వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్ కోసం పేజీ తిప్పండి. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

Western Rajaji NP
0
30
60
120
Kilometers
Tiger Density
High
Low
Water
Forest
Potential Area for Relocating Tigers
Protected Area
Tiger Reserve
State Boundary
International Boundary

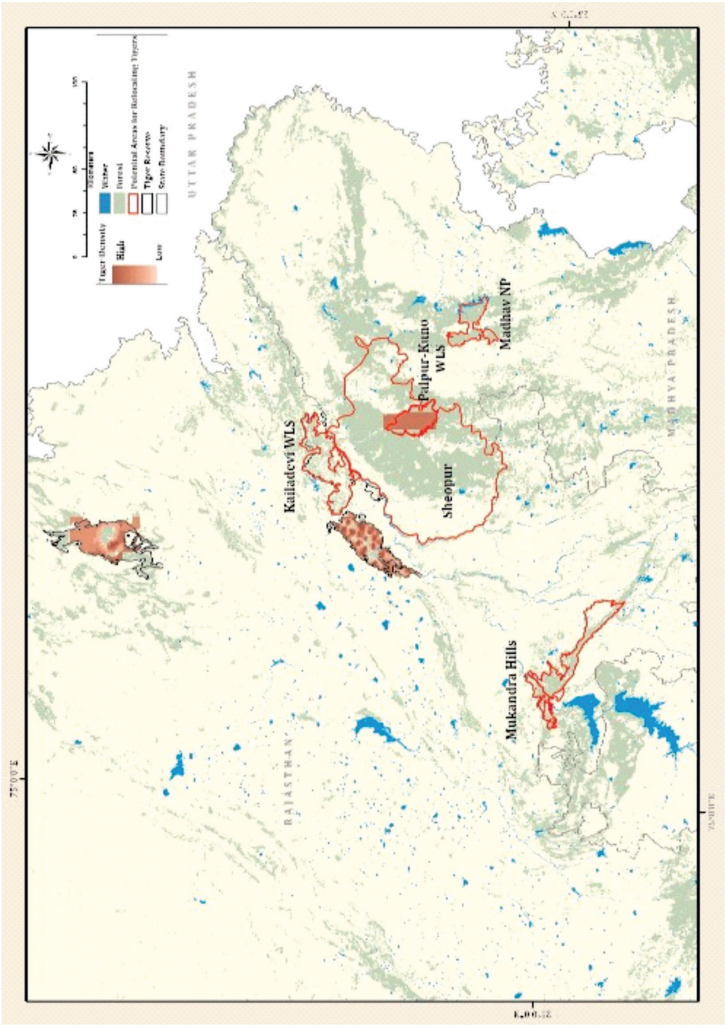

Sohelwa WLS

2. మధ్య భారత ల్యాండ్‌స్కేప్

2.1 CI-క్లస్టర్ I: సరిస్కా TR, రణథంబోర్ NP, కైలాదేవి WLS, ముకుందర హిల్స్ TR, పాల్పూర్-కునో WLS, మాధవ్ NP

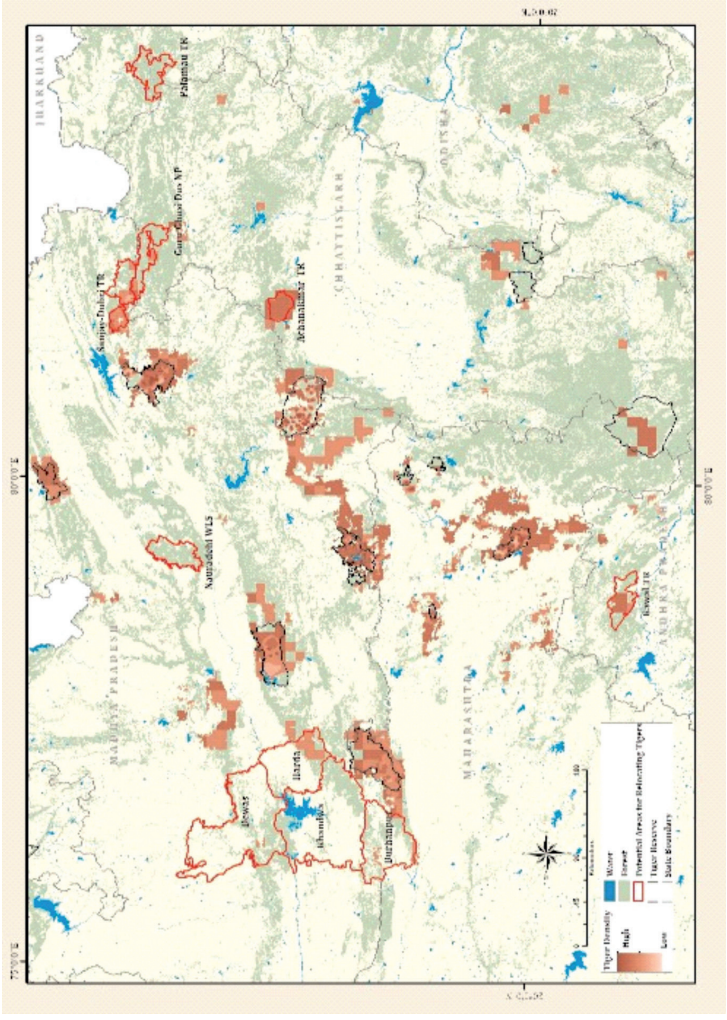
మధ్య భారత ల్యాండ్‌స్కేప్ వాయవ్య క్లస్టర్‌కు, రణథంబోర్ NP ఏకైక అధిక సాంద్రత మూల జనాభా. ఇది కైలాదేవి WLS, పాల్పూర్-కునో WLS మరియు ముకుందర హిల్స్ TR వంటి తక్కువ పులి సాంద్రత గల ప్రాంతాలతో బాగా అనుసంధానమై ఉంది, ఇవి రణథంబోర్ NP నుండి చెదిరిపోయే పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రదేశాలు. పులులను ఇక్కడికి తరలిస్తే, ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో ఆరోగ్యకరమైన మెటా-జనాభా కొనసాగడానికి ఇది దోహదపడుతుంది.

CG-క్లస్టర్ I (2013-14)లో పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు మరియు వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

Kailadevi WLS
Palpur-Kuno WLS
Madhav NP
Sheopur
Mukandra Hills
RAJASTHAN
MADHYA PRADESH
UTTAR PRADESH
Water
Forest
Tiger Reserve
State Boundary
High
Low

2.2 CI-క్లస్టర్ II: బాంధవ్‌గఢ్ TR, సంజయ్ దుబ్రి TR, గురు ఘాసిదాస్ NP, అచనక్‌మార్ TR, కన్హా TR, పెంచ్ TR, మేల్‌ఘాట్ TR, సత్పురా TR, తడోబా-అంధారి TR, నవేగావ్-నాగ్‌జిరా TR, బోర్ TR, కవ్వాల్ TR, ఇంద్రావతి TR, ఉదంతి-సీతానది TR, పలామౌ TR, నౌరాదేహి WLS, పన్నా TR (మ్యాప్ పేజీ 13లో) ఈ క్లస్టర్‌లో కన్హా TR, పెంచ్ TR, తడోబా-అంధారి TR మరియు బాంధవ్‌గఢ్ TR వంటి అనేక అధిక సాంద్రత మూల జనాభాలు ఉన్నాయి. అయితే, మధ్య ప్రాంతాలలో అనుసంధానం చాలా బలహీనంగా ఉంది. ఈ జనాభాల నుండి చెదిరిపోయే పులులను సంజయ్ దుబ్రి TR, గురు ఘాసిదాస్ NP, అచనక్‌మార్ TR, ఉదంతి-సీతానది TR, కవ్వాల్ TR, ఇంద్రావతి TR, పలామౌ TR మరియు నౌరాదేహి WLS తక్కువ పులి సాంద్రత గల ప్రాంతాలకు తరలించవచ్చు. అయితే, ఈ ప్రదేశాలలో తగిన రక్షణ చర్యలు మరియు వేట జంతు స్థావరం పునరుద్ధరణపై దృష్టి పెట్టాలి. ఈ మధ్య భారత క్లస్టర్ నుండి పులులను తరలించగల ఇతర అదనపు ప్రదేశాలు ఖండ్వా, దేవాస్, హర్దా, బేతుల్ మరియు బుర్హాన్‌పూర్ అడవులు.

CG-క్లస్టర్ II (2013-14)లో పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు మరియు వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

JHARKHAND
CHHATTISGARH
ODISHA
MADHYA PRADESH
MAHARASHTRA
ANDHRA PRADESH
Palamau TR
Guru Ghasi Das NP
Achanakmar TR
Kanha-Pench TR
Nagzira-Navegaon TR
Tadoba
Indravati
Kawal TR
Tiger Density
High
Low
Water
Forest
Potential Areas for Relocating Tigers
Tiger Reserve
State Boundary
0
25
50
100
Kilometers

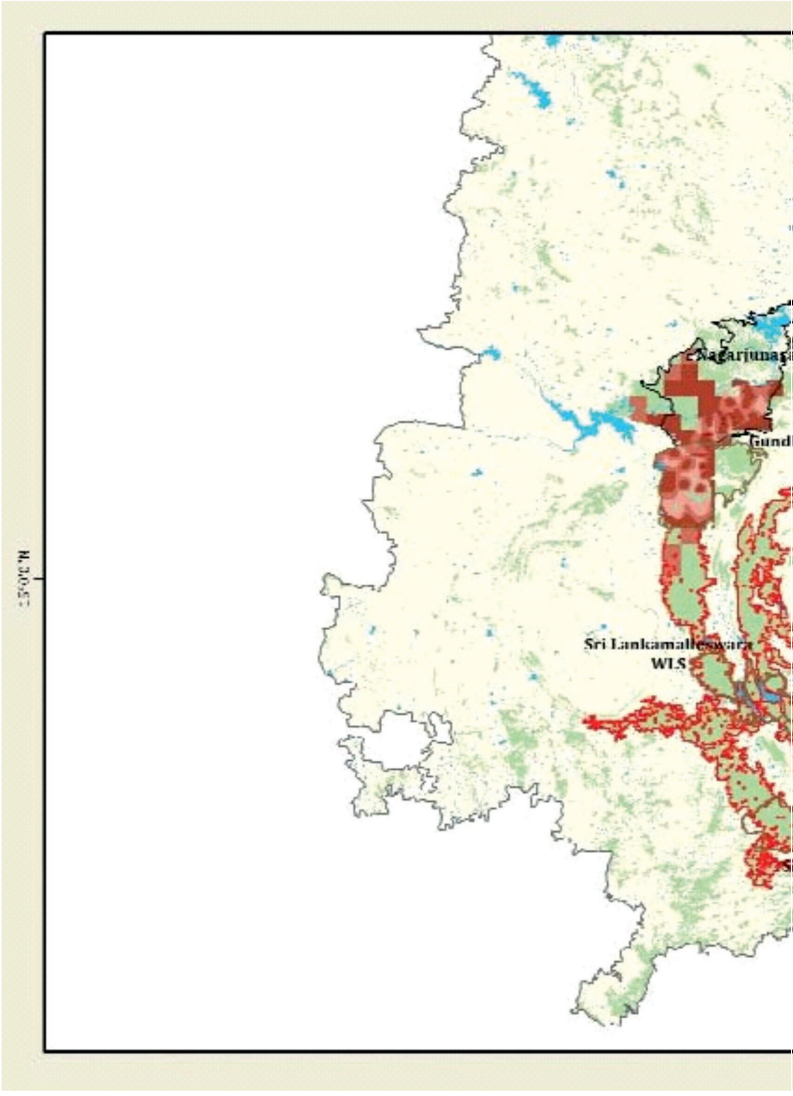
2.3 CG-క్లస్టర్ III: సిమిలిపాల్ TR మరియు సత్కోసియా TR సిమిలిపాల్, సత్కోసియా TRలు నల్ల (మెలనిస్టిక్) పులులను ఉత్పత్తి చేసే వంశాన్ని సూచిస్తాయి మరియు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో ప్రత్యేక జన్యు సమూహానికి చెందినవి కావచ్చు. కాబట్టి, మధ్య భారతదేశంలోని ఇతర ప్రాంతాల నుండి పులులను ఈ క్లస్టర్‌లోకి తరలించకుండా ఉండటం ద్వారా ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్ జన్యు సమగ్రతను కాపాడాలి. ఈ ప్రాంతాలలో ప్రస్తుతం చాలా తక్కువ పులి సాంద్రత ఉన్న విస్తారమైన అనువైన ఆవాసం ఉంది. ఈ ప్రాంతాల నుండి చెదిరిపోయే ఏ పులినైనా తిరిగి సిమిలిపాల్, సత్కోసియా TRలలోనే ఉంచాలి. అయితే, వేట జంతు స్థావరం, ఆవాసం మరియు రక్షణ చర్యలను మెరుగుపరచాలి, పులుల కదలికకు గల కారణాలను పరిశీలించాలి. ఈ క్లస్టర్ పులుల సంఖ్య వేగంగా తగ్గుతున్నందున, ఈ ప్రత్యేక రూప లక్షణం భవిష్యత్తులో అంతరించిపోవచ్చు కాబట్టి, వీటి కోసం సంరక్షణ సంతానోత్పత్తి కార్యక్రమాన్ని ప్రారంభించడం సముచితం కావచ్చు.

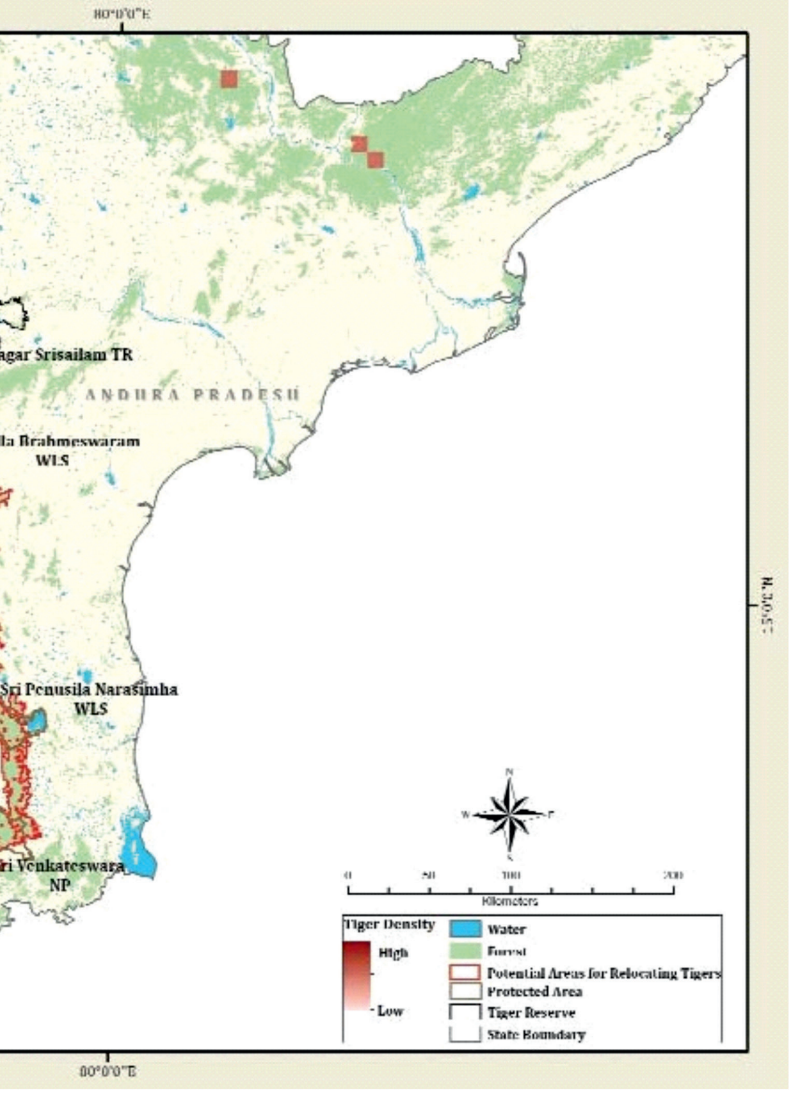
2.4 **EG-క్లస్టర్ I: నాగార్జునసాగర్-శ్రీశైలం TR, గుండ్ల బ్రహ్మేశ్వరం WLS**

ఈ క్లస్టర్‌లో ఏకైక మూల జనాభా నాగార్జునసాగర్-శ్రీశైలం TR, కాగా తూర్పు కనుమలలో శ్రీ లంకమల్లేశ్వర WLS, శ్రీ పెనుశిల నరసింహ WLS మరియు శ్రీ వెంకటేశ్వర NP వంటి అనేక రక్షిత ప్రాంతాలు తగిన వేట జంతు స్థావరం, ఆవాసంతో ఉన్నా ప్రస్తుతం పులుల జనాభా లేదు. శ్రీశైలం అడవులను సిద్ధవటం మరియు శ్రీ వెంకటేశ్వర NP అడవులతో అటవీ నడవాలు కలుపుతున్నాయి, శ్రీ వెంకటేశ్వర NPలోకి పులులను తరలించడం పులులు ఆక్రమించిన ప్రాంతాలను విస్తరించడానికి, కొత్త మూల జనాభాలను సృష్టించడానికి సహాయపడుతుంది. పై అడవుల నుండి పులులు చెదిరిపోయి ఆక్రమించే అవకాశం ఉంది

సిద్ధవటం, కర్నూలు, ప్రకాశం మరియు కడప అడవులను కూడా. ఈ ప్రాంతాలలో పరిష్కరించవలసిన/అధ్యయనం చేయవలసిన ఒక ప్రధాన ఆందోళన తగిన వేట జంతు స్థావరం మరియు సంబంధిత రక్షణ ఉనికి.

EG-క్లస్టర్ I (2013-14)లో పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు మరియు వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

Nagarjuna
Gund
Sri Lankamalleswara
WLS

agar Srisailam TR
ANDHRA PRADESH
la Brahmeswaram WLS
Sri Penusila Narasimha WLS
ri Venkateswara NP
N
W
E
S
0
50
100
200
Kilometers
Tiger Density
High
Low
Water
Forest
Potential Areas for Relocating Tigers
Protected Area
Tiger Reserve
State Boundary

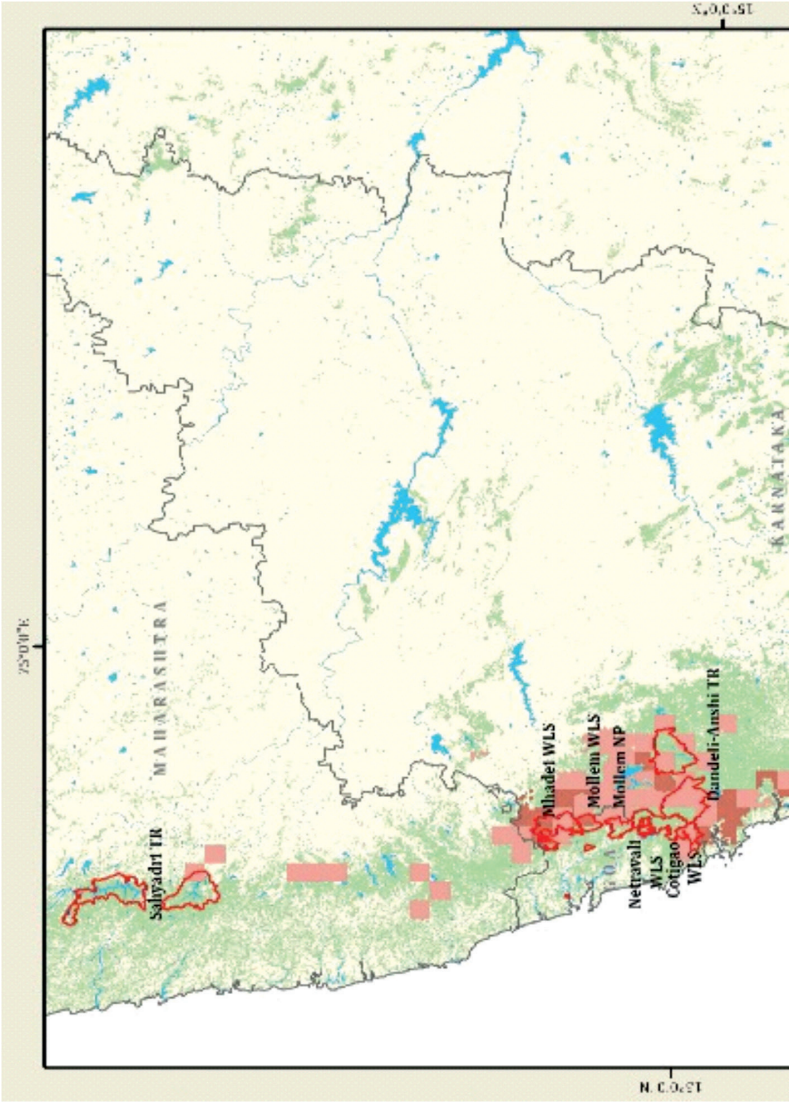
3. పశ్చిమ కనుమల ల్యాండ్‌స్కేప్ కాంప్లెక్స్

3.1 WG-క్లస్టర్ I: సహ్యాద్రి TR, గోవా రక్షిత ప్రాంతాలు (మాదేయి WLS, భగవాన్ మహావీర్ (మోల్లెం) NP, నేత్రావళి WLS, కోటిగావ్ WLS), దాండేలి-అన్షి TR, భద్ర TR, బందీపూర్ TR, నాగరహోళె TR, బిలిగిరి రంగనాథ స్వామి ఆలయం TR (BRT), సత్యమంగళం TR మరియు ముదుమలై TR

పశ్చిమ కనుమల ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో బందీపూర్ TR, నాగరహోళె TR మరియు BRT TR వంటి అనేక అధిక సాంద్రత మూల జనాభాలు ఉన్నాయి, ఇక్కడి జనాభాలు సమీప భవిష్యత్తులో చెదిరిపోయే అవకాశం ఉంది. ఈ చెదిరిపోయే పులులను భద్ర TR మరియు దాండేలి-అన్షి TR వంటి మధ్యస్థ తక్కువ పులి సాంద్రత గల ప్రాంతాలలో తిరిగి నివసింపజేయడం, ఈ జనాభాలను విస్తారమైన పులి ఆవాసం ఉన్నప్పటికీ తక్కువ సాంద్రతలో పులులు ఉన్న సహ్యాద్రి మరియు గోవా వంటి ఇతర తక్కువ సాంద్రత ప్రాంతాలతో అనుసంధానిస్తుంది. ఇది ఈ జనాభాల దీర్ఘకాలిక మనుగడకు ముఖ్యమైన, తగినంత అనుసంధానంతో కూడిన నిరంతర పులుల జనాభాను కూడా సృష్టిస్తుంది. భద్ర TR మరియు దాండేలి-అన్షి TR తర్వాత, గోవా రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు సహ్యాద్రి TR ఈ క్లస్టర్‌లో చెదిరిపోయే పులులను తరలించడానికి ఆచరణీయమైన ఎంపిక.

3.2 WG-క్లస్టర్ II: పరంబికులం TR, అనైమలై TR, పెరియార్ TR, కళక్కాడ్-ముండంతురై TR (KMTR) పశ్చిమ కనుమల ల్యాండ్‌స్కేప్ కాంప్లెక్స్ రెండవ క్లస్టర్‌లో ప్రస్తుతం పులుల సాంద్రత తక్కువగా ఉంది, ఈ క్లస్టర్‌లో చెదిరిపోయే ఏ పులులనైనా వాటి సంబంధిత టైగర్ రిజర్వ్‌లలోనే తిరిగి ఉంచవచ్చు, మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలోకి వాటి కదలికకు గల కారణాన్ని పరిశీలించాలి.

WG-క్లస్టర్ I (2013-14)లో పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు మరియు వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

MAHARASHTRA
KARNATAKA
Sahyadri TR
Bhadeli WLS
Mollem WLS
Mollem NP
Netravali WLS
Cotigao WLS
Dandeli-Anshi TR

Bhadra TR
TAMIL NADU
KERALA
Tiger Density
High
Low
Water
Forest
Potential Areas for Relocating Tigers
Protected Area
Tiger Reserve
State Boundary
0
45
90
180
Kilometers
75°0'0"E

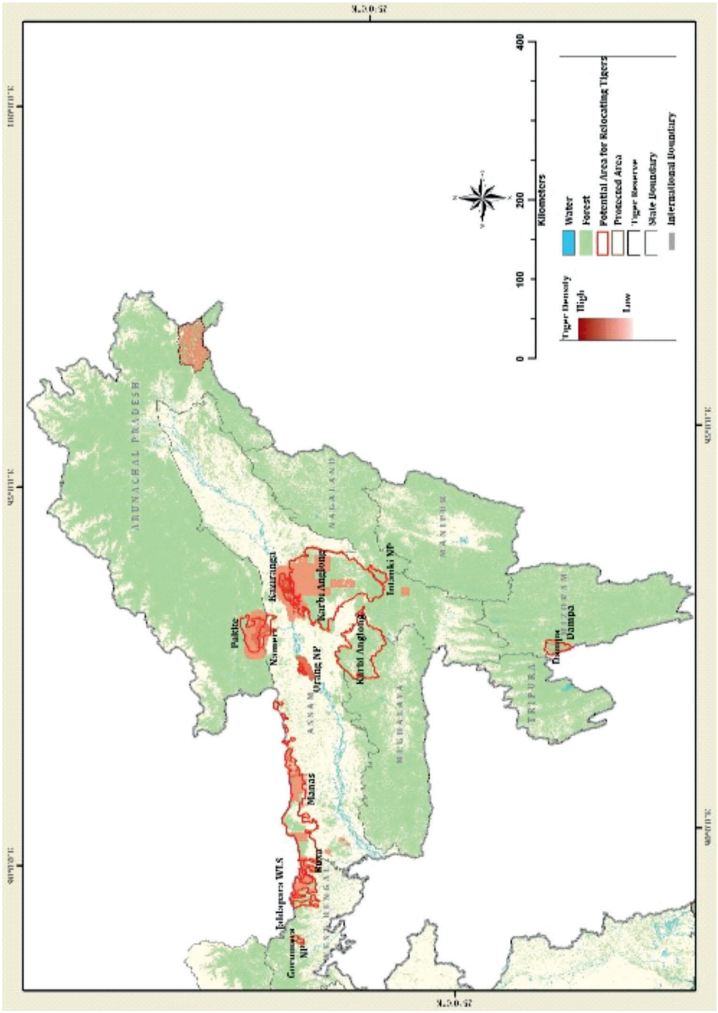
4. **ఈశాన్య కొండలు మరియు బ్రహ్మపుత్ర వరద మైదానాలు**

4.1 NE-క్లస్టర్ I: కజిరంగా TR, మానస్ TR, ఒరాంగ్ NP, బక్సా TR, నమేరి TR, పక్కే TR, డంపా TR, కార్బీ ఆంగ్లాంగ్ కొండలు, గోరుమారా NP మరియు జల్దాపారా WLS, ఇంతకి NP.

ఈ క్లస్టర్‌లో ప్రస్తుతం చెదిరిపోయే పులులను ఉత్పత్తి చేస్తున్న మూల జనాభాలు కజిరంగా మరియు ఒరాంగ్ TRలు. మిగులు అడవి పులులను మానస్ TR, బక్సా TR, గోరుమారా NP, జల్దాపారా WLS, డంపా TR మరియు కార్బీ ఆంగ్లాంగ్ కొండలకు తరలించవచ్చు. అయితే, ఈ ప్రాంతాలు ప్రవేశపెట్టిన పులులకు రక్షణ కల్పించేలా చూసుకోవాలి.

4.2 NE-క్లస్టర్ II: నమ్‌దఫా TR మరియు దిబాంగ్ WLS ఈ అత్యంత తూర్పు జనాభా క్లస్టర్‌లోని పులుల జనాభాలు మయన్మార్ పులులతో జన్యు సంబంధం కలిగి ఉండే అవకాశం ఉంది. ఈ క్లస్టర్ నుండి పులులను ఈ ప్రాంతం లోపలే తరలించాలి. ఇది తక్కువ పులి సాంద్రత ప్రాంతం కాబట్టి, ఒకే జాతి జంతువులతో సంఘర్షణలు జరిగే అవకాశం లేదు.

NE-క్లస్టర్ I (2013-14)లో పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు మరియు వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

ARUNACHAL PRADESH
ASSAM
NAGALAND
MANIPUR
MEGHALAYA
TRIPURA
Pakke
Kaziranga
Nameri
Orang NP
Karbi Anglong
Intanki NP
Manas
Dampa
Water
Forest
Potential Area for Relocating Tigers
Protected Area
Tiger Reserve
State Boundary
International Boundary
Tiger Density
High
Low
Kilometers
0
100
200
400

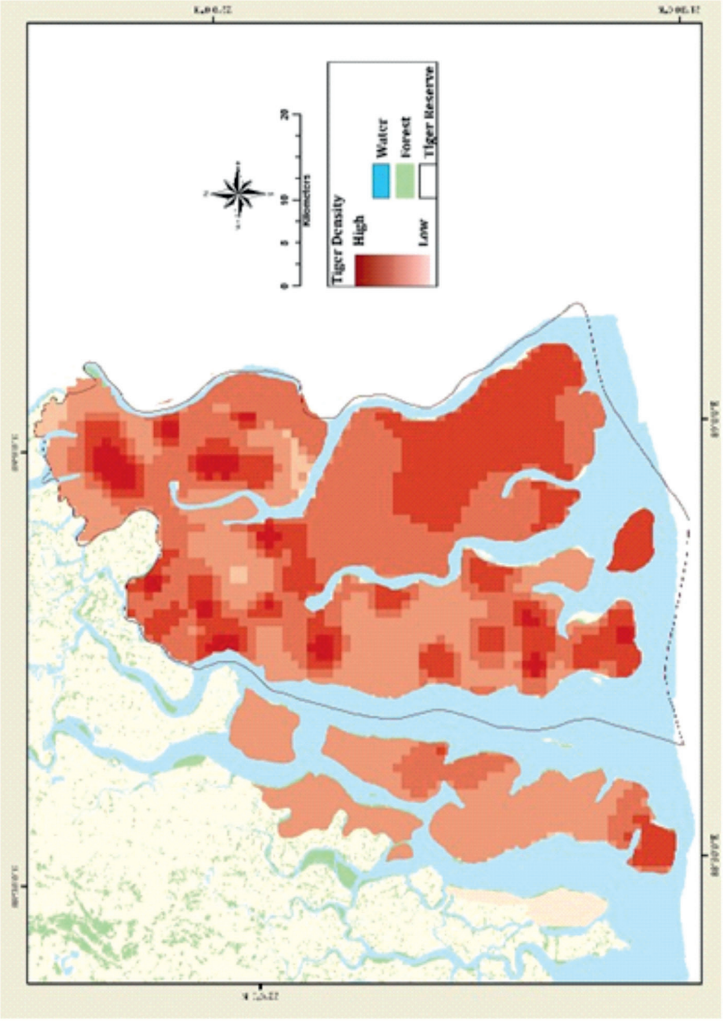
5. సుందర్‌బన్స్ ల్యాండ్‌స్కేప్:

సుందర్‌బన్స్ పులుల జనాభా రూప లక్షణాలలో ప్రత్యేకమైనది మరియు మడ అడవుల జీవనానికి ప్రత్యేకంగా అనుకూలించింది.

ఈ ఆవాసం నుండి చెదిరిపోయే పులులను సుందర్‌బన్స్‌లో లేదా జూలలో పునరుద్ధరించాలి. ఏ ఇతర క్లస్టర్ నుండి కూడా పులులను సుందర్‌బన్స్‌లోకి ప్రవేశపెట్టకూడదు, సుందర్‌బన్స్ పులులను ఇతర చోట్లకు ప్రవేశపెట్టకూడదు. ఇటీవలి పులుల అంచనా (2014) సుందర్‌బన్ బయోస్ఫియర్ రిజర్వ్ లోపల తక్కువ సాంద్రత ప్రాంతాలను చూపింది. పట్టుకున్న సుందర్‌బన్ పులులను తిరిగి అడవిలో విడిచిపెట్టడంలో క్షేత్ర నిర్వాహకులకు మార్గదర్శకత్వం చేయడానికి ఈ మ్యాప్‌లను ఉపయోగించవచ్చు.

పొరపాటున మనుషులను చంపే పులులను, మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరంగా మారిన వాటి కంటే భిన్నంగా పరిగణించాలి. మానవ ప్రాణానికి ప్రమాదకరమైన వాటిని వెంటనే తొలగించాలి మరియు స్వేచ్ఛగా తిరిగే పరిస్థితులలో తిరిగి ప్రవేశపెట్టకూడదు. అయితే, పొరపాటున సంఘర్షణ పరిస్థితులలో చిక్కుకున్న పులులను పట్టుకొని ఖాళీగా ఉన్న/తక్కువ సాంద్రత ఆవాసాలలో తిరిగి ప్రవేశపెట్టవచ్చు. తరలింపు తర్వాత విడుదల చేసే పులులకు, వాటిని దూరం నుండి ట్రాక్ చేయడానికి వీలుగా ఉపగ్రహ టెలిమెట్రీ కాలర్లు అమర్చడం మంచిది. అటువంటి పులులు సమస్యాత్మక జంతువులుగా కొనసాగితే, వాటిని మళ్లీ పట్టుకొని బందీగా ఉంచాలి లేదా తొలగించాలి. కొత్త ప్రాంతంలో విడుదల వీలైతే సాఫ్ట్ రిలీజ్ ప్రోటోకాల్ ద్వారా చేయాలి. లాజిస్టిక్ పరిమితులు సాఫ్ట్ రిలీజ్‌కు అనుమతించనప్పుడు మాత్రమే హార్డ్ రిలీజ్‌ను పరిగణించాలి. విడుదల ప్రదేశంలో మంచి ఆవాసం, వేట జంతు సాంద్రత మరియు రక్షణ చర్యలు ఉండాలి. విడుదల ప్రదేశంలో మానవ సాంద్రత తక్కువగా ఉండాలి, పెద్ద మాంసాహార జంతువులతో కలిసి జీవించిన అనుభవం ఉన్న సముదాయాలు ఉండాలి.

సుందర్‌బన్స్‌లో (2013-14) పులులు ఉన్న ప్రాంతాలు, వాటి పులి సాంద్రతలను సూచించే మ్యాప్ కోసం పేజీ తిప్పండి. ఎరుపు రంగులో హైలైట్ చేసిన ప్రాంతాలు ఈ ల్యాండ్‌స్కేప్‌లో పులులను తరలించడానికి సంభావ్య ప్రాంతాలను సూచిస్తాయి

Tiger Density
High
Low
Water
Forest
Tiger Reserve
0
5
10
20
Kilometers

గమనిక:

1. చెదిరిపోయే పులి గుర్తింపు మరియు తరలింపు/మందు మోతాదు/రవాణా విధానం, NTCA/ప్రాజెక్ట్ టైగర్ గతంలో జారీ చేసిన మార్గదర్శకాలు/SOP ప్రకారం ఉండాలి.

2. తరలింపుకు ముందు కొత్త ప్రదేశంలో క్షేత్ర రక్షణ/వేట జంతు స్థావరం సరిపోతుందో లేదో నిర్ధారించుకోవాలి. 3. జాగ్రత్త చర్యగా పులిని 'సాఫ్ట్' విడుదల చేయడానికి ప్రాధాన్యత ఇవ్వాలి, దీనికి విడుదల ప్రదేశంలో సహజ వేట జంతువులతో కూడిన ఇన్-సిటు ఎన్‌క్లోజర్ ఏర్పాటు అవసరం.

4. తరలించిన పులికి విడుదల తర్వాత నిశిత పర్యవేక్షణకు వీలుగా తప్పనిసరిగా రేడియో కాలర్ అమర్చాలి.

అంతర్ రాష్ట్ర టైగర్ రిజర్వ్‌ల కోసం అంతర్ రాష్ట్ర సమన్వయంపై ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ
భారత ప్రభుత్వం

అంతర్ రాష్ట్ర టైగర్ రిజర్వ్‌ల కోసం అంతర్ రాష్ట్ర సమన్వయంపై ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం

1. శీర్షిక: పులుల సంరక్షణను బలోపేతం చేయడానికి అంతర్ రాష్ట్ర సమన్వయం కోసం ప్రామాణిక నిర్వహణ విధానం.
2. విషయం: టైగర్ రిజర్వ్ లోపల అంతర్ రాష్ట్ర సరిహద్దును పంచుకునే రాష్ట్రాల మధ్య పులుల సంరక్షణను బలోపేతం చేయడానికి అంతర్ రాష్ట్ర సమన్వయం.
3. సంక్షిప్త సారాంశం: పులుల సంరక్షణకు సంబంధించిన అంతర్ రాష్ట్ర సమన్వయ అంశాలను ఎదుర్కోవడానికి ఈ SOP చట్రాన్ని అందిస్తుంది.
4. పరిధి: దేశంలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న అంతర్ రాష్ట్ర సరిహద్దు టైగర్ రిజర్వ్‌లు/రక్షిత ప్రాంతాలు/అటవీ ప్రాంతాలకు ఈ SOP వర్తిస్తుంది.
5. బాధ్యతలు: టైగర్ రిజర్వ్/అంచు ప్రాంతాల విషయంలో సంబంధిత ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు బాధ్యత వహిస్తారు. రక్షిత ప్రాంతం (జాతీయ ఉద్యానవనం/వన్యప్రాణి అభయారణ్యం) విషయంలో సంబంధిత రక్షిత ప్రాంత నిర్వాహకుడు బాధ్యత వహిస్తారు. అటవీ ప్రాంతాల విషయంలో డివిజనల్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్/డిప్యూటీ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ (ఆ ప్రాంతం ఎవరి అధికార పరిధిలోకి వస్తుందో వారు) బాధ్యత వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో మొత్తం బాధ్యత సంబంధిత రాష్ట్రాల చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్లపై ఉంటుంది.
6. రక్షణ మరియు అమలును బలోపేతం చేయడానికి సూచించిన కార్యకలాపాలు:

   (a) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉండి, ఉమ్మడి సరిహద్దు కలిగిన టైగర్ రిజర్వ్‌లు/రక్షిత ప్రాంతాలు/అడవుల మధ్య క్రమానుగతంగా ఉమ్మడి గస్తీ ఉండాలి.

   (b) గస్తీ/క్షేత్ర పర్యటనల సమయంలో క్షేత్ర సిబ్బంది వారానికి ఒకసారి పొరుగు రాష్ట్ర క్షేత్ర సిబ్బందిని కలుసుకొని అమలుకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని పంచుకోవాలి

మరియు తమ నియంత్రణాధికారులకు నివేదించాలి (కార్యకలాపాల జాబితా కోసం అనుబంధం చూడండి).

(c) టైగర్ రిజర్వ్‌లు/రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అటవీ ప్రాంతాల సరిహద్దు ప్రాంతాల రేంజ్ ఆఫీసర్లు కనీసం నెలకు ఒకసారి కలుసుకొని రేంజ్‌ల మధ్య, రాష్ట్రాల మధ్య అంశాలను చర్చించి, సంబంధిత డిప్యూటీ డైరెక్టర్ (ప్రాజెక్ట్ టైగర్)/వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్/DFOకు నివేదించాలి.

(d) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అటవీ ప్రాంతాల DFOలు కనీసం మూడు నెలలకు ఒకసారి కలుసుకొని అమలుకు సంబంధించిన అంశాలను చర్చించి, సంబంధిత కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ (ప్రాజెక్ట్ టైగర్)కు నివేదించాలి.

(e) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు (ప్రాజెక్ట్ టైగర్)/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కనీసం ఆరు నెలలకు ఒకసారి కలుసుకొని రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌కు నివేదించాలి.

(f) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న రాష్ట్రాల చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్లు కనీసం సంవత్సరానికి ఒకసారి కలుసుకొని వన్యప్రాణి నిర్వహణ, పులుల సంరక్షణకు సంబంధించిన పరస్పర ఆసక్తి, ఆందోళన అంశాలను చర్చించాలి. వైల్డ్ లైఫ్ క్రైమ్ కంట్రోల్ బ్యూరో సహకారంతో జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ ప్రాంతీయ కార్యాలయాలు ఇటువంటి సమావేశాలను సులభతరం చేయాలి. (g) సరిహద్దు ప్రాంతాలలోని సున్నిత ప్రాంతాలు/చెక్ పోస్టులను

CCTV, ఈ-నిఘా వంటి పర్యవేక్షణ యంత్రాంగాలను ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా మరింత బలోపేతం చేయాలి.

(h) సరిహద్దు వన్యప్రాణి నేరాల కేసులలో ఉమ్మడి గస్తీ, దర్యాప్తును సులభతరం చేయడానికి, సంబంధిత రాష్ట్రం సరిహద్దు టైగర్ రిజర్వ్‌ల అటవీ అధికారుల రాకపోకలకు తగిన ఉత్తర్వులు/ఆదేశాలు జారీ చేయాలి. పారిపోతున్న నేరస్థులను అరెస్టు చేసే సందర్భంలో, అంతర్ రాష్ట్ర సరిహద్దు దాటినప్పుడు, సంబంధిత అధికారులకు పూర్తి సహకారం అందించాలి.

7. నిఘా సమాచారం సేకరణ మరియు మార్పిడికి సూచించిన కార్యకలాపాలు:

(a) సరిహద్దు వెంట గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ ఆ ప్రాంతంలోని వేటగాళ్లు/సంభావ్య వేటగాళ్ల డోసియర్‌ను సిద్ధం చేసి, సరిహద్దుకు అవతల ఉన్న పొరుగు టైగర్ రిజర్వ్/రక్షిత ప్రాంతం/డివిజన్ సిబ్బందితో సమాచారం పంచుకోవాలి. (b) అటువంటి సమాచారంలో బీట్, సెక్షన్, రేంజ్, డివిజన్ మరియు సర్కిల్ స్థాయిలో అక్రమ ప్రవేశ స్థలాల సమాచారం; సరిహద్దు అవతల ఉన్న తరచూ నేరాలకు పాల్పడే వారి ఫోటోలు, చిరునామాలు, బయోమెట్రిక్స్ ఉండాలి. (c) సరిహద్దు వెంట గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, అంతర్ రాష్ట్ర ప్రభావం ఉన్న వన్యప్రాణి సంబంధిత నేరాల దర్యాప్తు పురోగతి సమాచారాన్ని కూడా పంచుకోవాలి; వైల్డ్ లైఫ్ క్రైమ్ కంట్రోల్ బ్యూరోతో సంప్రదింపులు జరిపి సమాచారం/ఇన్‌పుట్‌లు పంచుకోవాలి; టైగర్

రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర ముఖ్యమైన పులులు ఉన్న అడవుల సమీపంలోని లైసెన్సు గల తుపాకీ యజమానుల సమాచారాన్ని పంచుకోవాలి.

(d) అదనంగా, సరిహద్దు వెంట గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ సరిహద్దుల ఉమ్మడి వార్షిక తనిఖీ; ఉమ్మడి కూంబింగ్ ఆపరేషన్లు, వర్షాకాల గస్తీ నిర్వహణను సులభతరం చేయాలి; ఉత్తమ పద్ధతులు మరియు సిబ్బంది సంక్షేమ సమాచారాన్ని పంచుకోవాలి; సమకాలీకరించిన పశు టీకాలు, ఫైర్ లైన్ క్లియరెన్స్ మొదలైనవి నిర్వహించాలి.

(e) సమగ్రం కాని, స్థానిక స్థాయి అత్యవసరాల ఆధారంగా అభివృద్ధి చేయగల కార్యకలాపాల చెక్‌లిస్ట్ అనుబంధం 1లో ఇవ్వబడింది.

8. ఆక్రమణ విదేశీ జాతుల నిర్వహణకు సూచించిన కార్యకలాపాలు:

(a) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ ఆక్రమణ విదేశీ జాతుల (IAS) నిర్వహణకు ఉమ్మడి కార్యాచరణ వ్యూహం రూపకల్పనను సులభతరం చేయాలి.

(b) ఇటువంటి వ్యూహం రూపకల్పన, ల్యాండ్‌స్కేప్ అంతటా IAS నిర్వహణలో పరిశోధనా సంస్థల నుండి అందిన శాస్త్రీయ ఇన్‌పుట్‌లపై కూడా ఆధారపడి ఉండాలి మరియు సంబంధిత టైగర్ రిజర్వ్‌ల TCPల నిబంధనలకు విరుద్ధంగా ఉండకూడదు.

(c) సరిహద్దు వెంట గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ ల్యాండ్‌స్కేప్ అంతటా IAS నిర్వహణపై ఉత్తమ పద్ధతులను కూడా పంచుకోవాలి

మరియు సిబ్బందికి ఉమ్మడి సామర్థ్య పెంపు కార్యక్రమాలు నిర్వహించాలి.

(d) సరిహద్దు వెంట గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్ కనీసం ఆరు నెలలకు ఒకసారి IAS నిర్వహణను క్రమం తప్పకుండా సమీక్షించాలి.

9. పర్యవేక్షణ మరియు సామర్థ్య పెంపు కోసం సూచించిన కార్యకలాపాలు:

(a) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, పులిపై ప్రధాన దృష్టితో ప్రధాన జాతుల అంతర్ రాష్ట్ర వలసలకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని పంచుకోవాలి.

(b) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, ఉమ్మడి సరిహద్దులు మరియు నిర్వహణ ఆందోళనలు పంచుకునే పులులు, ఏనుగులు, రాబందులు మరియు ఇతర జాతుల సమకాలీన అంచనాను నిర్వహించాలి. రెండుసార్లు లెక్కించడం నివారించడానికి, NTCA సూచించిన ఫేజ్ IV అంచనాను తుది రూపం ఇచ్చే ముందు సమన్వయం చేయాలి.

(c) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, ల్యాండ్‌స్కేప్ అంతటా టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర పులులున్న అడవుల సిబ్బంది, భాగస్వాముల కోసం క్రమబద్ధమైన పరస్పర సందర్శనలను సులభతరం చేయాలి.

10. మానవ-వన్యప్రాణి సంఘర్షణ నిర్వహణ (HWC):

(a) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, సరిహద్దు అవతల జరిగే HWCకి సంబంధించిన ముఖ్య అంశాలు/కార్యకలాపాలను పొరుగు రాష్ట్రాల తమ సహచరులకు తెలియజేసేలా తమలో, సిబ్బందితో అత్యున్నత సమన్వయాన్ని నిర్ధారించడానికి కృషి చేయాలి.

(b) పరిహారం చెల్లింపు డేటాను పంచుకోవడంపై ప్రత్యేక శ్రద్ధ వహించాలి, ఇది సంఘర్షణ హాట్‌స్పాట్‌లను అంచనా వేయడంలో సహాయపడుతుంది, ఎందుకంటే చెల్లించకపోతే తప్పనిసరిగా వైరభావం ఏర్పడి పులుల ప్రతీకార హత్యలకు దారితీయవచ్చు. అంతేకాక, సంఘర్షణ బాధితులు రేట్ల తేడా హేతుబద్ధతను ప్రశ్నించవచ్చు కాబట్టి, పొరుగు రాష్ట్రాల మధ్య పరిహారం రేట్లను సమన్వయం చేయాలి. ఆ ప్రాంతంలో అమలులో ఉన్న అత్యధిక రేటుకు ప్రభుత్వ ఆమోదం పొందడం కష్టమైతే, పాలక మండలి తగిన ఆమోదం పొందిన తర్వాత మిగిలిన మొత్తాన్ని టైగర్ కన్జర్వేషన్ ఫౌండేషన్ ద్వారా భరించవచ్చు.

(c) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, సమస్యాత్మక జంతువులను పట్టుకున్న/తరలించిన/విడుదల చేసిన ప్రదేశాల సమాచార పంపిణీని సులభతరం చేయాలి, ఇది సంచలన ప్రచారం వ్యాపించకుండా నివారించగలదు.

(d) సరిహద్దు ప్రాంతాలలో గణనీయమైన పులుల

జనాభా ఉన్న టైగర్ రిజర్వ్‌లు, రక్షిత ప్రాంతాలు మరియు ఇతర అడవుల బాధ్యత వహించే ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు/కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్/చీఫ్ కన్జర్వేటర్ ఆఫ్ ఫారెస్ట్స్, అవసరం తలెత్తినప్పుడు అభ్యర్థనపై HWCని ఎదుర్కోవడానికి అందుబాటులో ఉన్న నైపుణ్యం, వనరుల పంపిణీని సులభతరం చేయాలి. సంబంధిత రాష్ట్రాల ఉమ్మడి వనరులను ఈ ప్రయోజనం కోసం కలిపి వినియోగించాలి.

11. జంతు వ్యాధులను ఎదుర్కోవడం

(a) మానవ-వన్యప్రాణి-పశు సంపర్కం నిరంతరం పెరుగుతున్నందున, ఈ ఆతిథ్య జీవుల మధ్య వ్యాధులు వ్యాపించకుండా నివారించడం ముఖ్యం. ఈ సందర్భంలో, సంబంధిత ఫీల్డ్ డైరెక్టర్లు తమ తమ రాష్ట్రాలలో అటువంటి సంపర్క ప్రాంతాలను గుర్తించాలి

(b) రాష్ట్ర పశువైద్య అధికారులతో సమన్వయంతో, ఆ ప్రాంతంలో పశువులు మరియు పెంపుడు జంతువులను ప్రభావితం చేసే ప్రధాన వ్యాధికారకాలను గుర్తించి, వాటి వ్యాప్తి, వ్యాధికారకతను బట్టి ప్రాధాన్యత ఇవ్వాలి

(c) మంద రోగనిరోధక శక్తి సూత్రాలను దృష్టిలో ఉంచుకొని, పశువైద్య అధికారులతో సంప్రదించి, వ్యాధి ప్రారంభానికి ముందే 60 నుండి 70% జంతువులకు టీకాలు వేయాలి. వ్యాధిని బట్టి సమయం మారుతుంది. ఈ విధంగా జంతువులకు టీకాలు వేయడం పశువులు, వన్యప్రాణుల మధ్య "ఫైర్‌వాల్"గా పనిచేసే రోగనిరోధక బఫర్‌లను సృష్టించి, వన్యప్రాణులకు వ్యాధి సంక్రమించే అవకాశాన్ని తగ్గిస్తుంది

(d) పర్యావరణ వ్యవస్థలో గుర్తించిన వ్యాధుల గతిశీలత ఆధారంగా ఉమ్మడి పశువైద్య శిబిరాలను ముందుగానే చక్కగా ప్రణాళిక వేయాలి.

అనుబంధం

ఉమ్మడిగా పర్యవేక్షించవలసిన కార్యకలాపాల జాబితా. ఈ జాబితా సమగ్రం కాదని, స్థానిక పరిస్థితుల ఆధారంగా క్షేత్ర నిర్వాహకులు దీనిని అభివృద్ధి చేయాలని గమనించండి.

1. సంఘర్షణకు గురయ్యే ప్రాంతాలతో పాటు మానవ ఆధిపత్య ప్రకృతి దృశ్యాలలో చెదిరిపోయే పులుల డేటా
2. ట్రాన్స్‌మిటర్లు అమర్చిన పులుల డేటా 3. అనుమానితులు, పునరావృత

   నేరస్థుల కదలిక సమాచారం, ఆ ప్రాంతంలో వారి ఉనికి/లేకపోవడంతో సహా
4. వేట సంఘటనల డేటా
5. ఆక్రమణలు, అక్రమ నరికివేతల డేటా
6. పరిహారం చెల్లింపు డేటా
7. అరెస్టు చేసిన నేరస్థుల బయోమెట్రిక్స్ డేటా
8. వరదలు/అగ్నిప్రమాదాల సంఘటనల డేటా
9. వన్యప్రాణుల పంపిణీపై అవగాహన కోసం సరిహద్దు ప్రాంతాలలో నీటి లభ్యత మరియు నీటి గుంటల స్థితికి సంబంధించిన సమాచారం
10. ఆక్రమణ విదేశీ జాతుల వ్యాప్తిపై సమాచారం
11. విచారణలో ఉన్న వన్యప్రాణి నేరాల పురోగతికి సంబంధించిన సమాచారం, ముఖ్యంగా బెయిల్‌పై ఉన్నవారిని పర్యవేక్షించడానికి.
12. సరిహద్దు ప్రాంతాలలో నమోదైన ఆయుధాల డేటా
13. ఆ ప్రాంతంలో ప్రబలిన వ్యాధుల జాబితా
14. పశువుల సంఖ్య వివరాలతో పాటు, అంచు ప్రాంతాలలో పశువులు, అడవుల లోపల వన్యప్రాణుల మరణాలకు సంబంధించిన సమాచారం
15. ఫేజ్ IV డేటా

టైగర్ రిజర్వ్‌ల బఫర్ మరియు అంచు ప్రాంతాలలో టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు కోసం మార్గదర్శకాలు

జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ

పర్యావరణ, అటవీ & వాతావరణ మార్పుల మంత్రిత్వ శాఖ
భారత ప్రభుత్వం

నవంబర్, 2019

టైగర్ రిజర్వ్‌ల బఫర్ మరియు అంచు ప్రాంతాలలో టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు కోసం మార్గదర్శకాలు

1. **శీర్షిక:** టైగర్ రిజర్వ్‌ల బఫర్ మరియు అంచు ప్రాంతాలలో టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు కోసం మార్గదర్శకాలు.
2. **విషయం:** టైగర్ రిజర్వ్‌ల బఫర్ (నోటిఫై చేసిన జాతీయ ఉద్యానవనాలు మరియు/లేదా వన్యప్రాణి అభయారణ్యాల పరిధిలోకి రాని) మరియు అంచు ప్రాంతాలలో టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు, నిర్వహణ మరియు పరిపాలనను ఎదుర్కోవడం.
3. **ప్రస్తావన:** 15 డిసెంబర్ 2012 నాటి గెజిట్ నోటిఫికేషన్ సంఖ్య 15-31/2012-NTCA ద్వారా నోటిఫై చేసిన, ప్రాజెక్ట్ టైగర్ కేంద్ర ప్రాయోజిత పథకం కొనసాగుతున్న సవరించిన మార్గదర్శకాలు.

4. **ఉద్దేశ్యం:** ప్రధాన/కీలక పులి ఆవాసాలపై పర్యాటక ఒత్తిడిని తగ్గించడానికి మరియు ప్రజా మద్దతు పొందడానికి అవగాహన పెంపొందించడానికి టైగర్ రిజర్వ్‌ల బఫర్ మరియు అంచు ప్రాంతాలలో టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటును పరిశీలించవచ్చు.

5. **సంక్షిప్త సారాంశం:** చట్టం ప్రకారం నిర్దేశించిన తగిన విధానం, 15.10.12 నాటి గెజిట్ నోటిఫికేషన్ సంఖ్య 15-31/2012-NTCA ద్వారా NTCA జారీ చేసిన మార్గదర్శకాలు, ఈ సందర్భంలో వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972లోని సెక్షన్ 38 H (1A) కింద కొత్త జూల ఏర్పాటుకు CZA మార్గదర్శకాలను అనుసరించి, టైగర్ రిజర్వ్ బఫర్ మరియు అంచు ప్రాంతాలలో టైగర్ సఫారీల ఏర్పాటు, నిర్వహణ మరియు పరిపాలనను ఎదుర్కోవడానికి అవసరమైన ప్రాథమిక ప్రమాణాలు, విధానాన్ని ఈ మార్గదర్శకాలు అందిస్తాయి.

6. **పరిధి:** ప్రధాన/కీలక ఆవాసంలో తమ వహన సామర్థ్యాన్ని 100% వినియోగించుకుంటున్న టైగర్ రిజర్వ్‌లకు ఈ మార్గదర్శకాలు వర్తిస్తాయి.

7. **బాధ్యతలు:** స్థానిక సలహా కమిటీ (LAC) ఇన్‌పుట్‌లతో టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు, నిర్వహణ, పరిపాలనకు ఫీల్డ్ డైరెక్టర్ మొత్తం బాధ్యత వహిస్తారు. రాష్ట్ర స్థాయిలో టైగర్ సఫారీ మొత్తం బాధ్యత, జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ మరియు న్యూఢిల్లీలోని సెంట్రల్ జూ అథారిటీ పర్యవేక్షణతో పాటు సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్‌పై ఉంటుంది.

8. **పర్యాటక ఒత్తిడి అంచనా:** టైగర్ రిజర్వ్‌లలో పర్యాటక కార్యకలాపాలు జాతీయ పులుల సంరక్షణ ప్రాధికార సంస్థ జారీ చేసిన పర్యాటకంపై నియమావళి మార్గదర్శకాల ద్వారా, అలాగే టైగర్ రిజర్వ్‌ల టైగర్ కన్జర్వేషన్ ప్లాన్‌లలో ఉన్న పర్యావరణ పర్యాటక నిబంధనల ద్వారా నియంత్రించబడతాయి. టైగర్ సఫారీ అవసరాన్ని నిర్ధారించేటప్పుడు గత మూడు సంవత్సరాల సగటు సందర్శకుల సంఖ్యను పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. వహన సామర్థ్యం 100% వినియోగమైతే, టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు ప్రతిపాదనను NTCAకు సమర్పించవచ్చు

9. **జంతువు ఎంపిక:** జంతువు ఎంపికను, సెంట్రల్ జూ అథారిటీ (CZA) తగిన ఆమోదం తర్వాత వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972లోని సెక్షన్ 38 I కు అనుగుణంగా చేయాలి.

10. టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటుకు ప్రమాణాలు మరియు విధానం: టైగర్ సఫారీ స్థానాన్ని, NTCA, CZA, సంబంధిత రాష్ట్ర అటవీ శాఖ, అనుభవజ్ఞుడైన పులి జీవశాస్త్రవేత్త/శాస్త్రవేత్త/సంరక్షకుడు మరియు సంబంధిత రాష్ట్ర చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్ నామినేట్ చేసిన ప్రతినిధి సభ్యులుగా ఉన్న కమిటీ సిఫార్సుల ఆధారంగా, టైగర్ రిజర్వ్ బఫర్ (నోటిఫై చేసిన జాతీయ ఉద్యానవనాలు మరియు/లేదా వన్యప్రాణి అభయారణ్యాల పరిధిలోకి రాని)/పరిధీయ ప్రాంతంలో గుర్తించడం మంచిది.

క్రింది అంశాలను దృష్టిలో ఉంచుకోవాలి:

a. ఏ పరిస్థితిలోనూ పులుల చెదిరే మార్గాలను నివారించాలి

b. విస్తీర్ణం: సఫారీ పార్క్ విస్తీర్ణం వీలైనంత పెద్దదిగా ఉండవచ్చు, అయితే పులుల సఫారీకి కనీస విస్తీర్ణం 40 హెక్టార్లు ఉండాలి, అవసరాన్ని బట్టి పొడిగించవచ్చు. అందులో ఉంచిన జంతువుల జీవ అవసరాలు పూర్తిగా తీరేలా చూడాలి. అటవీ (సంరక్షణ) చట్టం, 1980 కింద వర్తించిన చోట అనుమతులు తీసుకోవాలి. c. భూ స్వరూపం: సఫారీకి భూ స్వరూపం ఎగుడుదిగుడుగా, నీరు బాగా పోయేలా, నిటారు వాలులు లేకుండా ఉండాలి d. వృక్షసంపద: సఫారీ పార్క్‌లో నిర్వహించే వృక్షసంపద స్థానిక స్వభావం కలిగి ఉండాలి. అవసరాలకు అనుగుణంగా, సహజ ప్రభావాన్ని ఇవ్వడానికి సాంద్రతను నియంత్రించాలి. ఇది జంతువులకు ఆశ్రయం, వెనుకకు తగ్గే ప్రదేశాలను కల్పించాలి. సఫారీలో ఎల్లప్పుడూ తగినంత చెట్ల ఆచ్ఛాదన ఉండేలా చూడాలి.

e. కంచె/కందకం: మొత్తం సఫారీ ప్రాంతాన్ని తగిన పరిధీయ చైన్ లింక్ కంచె చుట్టుముట్టాలి. పులుల వంటి పెద్ద మాంసాహార జంతువులకు చైన్ లింక్ కంచె కనీసం 5 మీటర్ల ఎత్తు ఉండాలి, పైభాగంలో రెండు వైపులా తగిన ఓవర్‌హాంగ్ లేదా CZA ఎప్పటికప్పుడు నిర్దేశించిన విధంగా ఉండాలి. కంచె వేసిన ప్రాంతం చుట్టూ సుమారు 5 మీటర్ల వెడల్పు గల బఫర్ జోన్ (స్ట్రిప్) ఉండాలి. ప్రవేశ ద్వారం వద్ద తగిన కొలతల జంట గేట్లు ఉండాలి. సేవలు మరియు అత్యవసర నిష్క్రమణల కోసం సమీపంలో భద్రతా గేట్లు కూడా ఏర్పాటు చేయవచ్చు. గేట్లను ఒకేసారి ఒక వ్యక్తి సులభంగా నిర్వహించగలగాలి. టికెట్ బూత్‌లు

మరియు పర్యాటకుల విశ్రాంతి సౌకర్యాలను బఫర్ జోన్‌లో ప్రవేశ ద్వారం నుండి కొద్ది దూరంలో ఏర్పాటు చేయవచ్చు. పార్క్ నిర్వహణకు అవసరమైన పరికరాలు, అత్యవసర పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడానికి అవసరమైన వాటిని నిల్వ చేయడానికి ప్రవేశద్వారం దగ్గర స్టోర్ రూమ్ ఉండాలి, దానిని తగినంతగా మభ్యపెట్టాలి.

f. కాపలా మరియు పర్యవేక్షణ: జంతువులు, సందర్శకులు, అలాగే చొరబాటుదారులపై సమర్థవంతమైన నిఘా ఉంచడానికి, వీలైతే ప్రవేశ ద్వారం దగ్గర కనీసం సుమారు 5 మీటర్ల ఎత్తు గల ఒక వాచ్ టవర్ ఉండాలి, సఫారీ పార్క్ లోపల జంతువులు ఉన్నంతకాలం దానిలో సిబ్బంది ఉండాలి. ప్రవేశ ద్వారం దగ్గర గేట్ ఆపరేటర్ కోసం ఒక కియోస్క్ ఏర్పాటు చేయవచ్చు. సఫారీ బయట అత్యంత మారుమూల మూలలో కనీసం 5 మీటర్ల ఎత్తు గల సిబ్బందితో కూడిన ఒక వాచ్ టవర్ ఏర్పాటు చేయాలి. ప్రవేశ ద్వారం వద్ద CCTV/ఈ-నిఘా, వైర్‌లెస్ పర్యవేక్షణ సామగ్రితో కూడిన కంట్రోల్ రూమ్ ఏర్పాటు చేయాలి.

g. సందర్శకులు: సఫారీలో ప్రవేశించే ముందు తగిన విధంగా రూపొందించిన "సందర్శక కేంద్రాల"లో తగిన మాధ్యమాల ద్వారా సందర్శకులకు అవగాహన కల్పించాలి. ప్రవేశ రుసుమును సంబంధిత టైగర్ రిజర్వ్ టైగర్ కన్జర్వేషన్ ఫౌండేషన్ ద్వారా తిరిగి వినియోగించాలి. సందర్శకులు సౌర మరియు/లేదా బ్యాటరీ శక్తితో మాత్రమే నడిచే పర్యావరణ అనుకూల వాహనాలలో పార్క్‌లోకి ప్రవేశించాలి, ప్రత్యేకంగా ప్రోత్సహించిన EDC ద్వారా వీటిని నిర్వహించాలి. ఏ పరిస్థితిలోనూ సందర్శకులను కాలినడకన సఫారీ పార్క్ లోపలికి అనుమతించకూడదు. వాహనం విఫలమైనా, అధీకృత సిబ్బంది చెప్పే వరకు సందర్శకులను వాహనం నుండి దిగనివ్వకూడదు. సందర్శకులకు సమాచారం ఇవ్వాలి

ఏదైనా అత్యవసర పరిస్థితిలో అనుసరించాల్సిన భద్రతా చర్యల గురించి. సందర్శకులు తమ శరీర భాగాలను కిటికీల బయటకు చాపకూడదు. వాహనం సమీపంలో జంతువులు ఉన్నప్పుడు వాటిని రెచ్చగొట్టకుండా నిశ్శబ్దంగా ఉండమని కూడా వారికి చెప్పాలి. సందర్శకులు వాహనం తలుపు తెరవకూడదు. సఫారీ ముగింపులో కొన్ని కానీ సంబంధిత ప్రశ్నలతో కియోస్క్/యాప్ ఆధారిత సందర్శక అభిప్రాయ యంత్రాంగాన్ని తప్పనిసరి చేయాలి. సందర్శకులందరి రికార్డును, ముఖ్యంగా వారు ఎక్కడి నుండి వస్తున్నారు, వయో సమూహం, పట్టణ/గ్రామీణ నేపథ్యం మొదలైన వాటి సందర్భంలో, క్రమానుగత మూల్యాంకనం కోసం నిర్వహించాలి.

h. గేట్ రసీదులు: టైగర్ సఫారీ ఆదాయాన్ని సంబంధిత టైగర్ కన్జర్వేషన్ ఫౌండేషన్ ద్వారా తిరిగి పెట్టుబడి పెట్టాలి. ఈ ఆదాయంలో 70% సంబంధిత టైగర్ రిజర్వ్‌కు, 30% టైగర్ సఫారీకి వినియోగించాలని సూచించడమైనది. i. రోడ్ల లేఅవుట్: జంతువులకు కొన్ని వెనుకకు తగ్గే ప్రాంతాలను వదిలి, పార్క్‌లోని ప్రధాన ఆకర్షణలను చాలావరకు కవర్ చేసేలా ప్రధాన రహదారి వేయాలి. కొన్ని చోట్ల రెండు వాహనాలు ఒకదానికొకటి దాటగలిగేంత వెడల్పుగా ఉండాలి. రహదారికి నిటారు వాలులు లేదా పదునైన మలుపులు ఉండకూడదు. బిటుమినస్ తారు రోడ్లకు అనుమతి లేదు. దానిని ఎల్లప్పుడూ మంచి స్థితిలో ఉంచాలి. క్రాసింగ్‌లు, బే ప్రాంతాలను తగిన విధంగా రూపొందించాలి, అయితే ట్రాఫిక్ ఇబ్బందులు నివారించడానికి వాహనాలను ఒకే దిశలో మాత్రమే అనుమతించాలి. j. వాహనాలు: అన్ని పర్యాటక వాహనాలు సౌర మరియు/లేదా బ్యాటరీ శక్తితో మాత్రమే నడిచే యాంత్రిక వాహనాలుగా ఉండాలి. వాటిని ఎల్లప్పుడూ మంచి స్థితిలో నిర్వహించాలి, పది సంవత్సరాల కంటే పాత వాహనాలను

నడపడానికి అనుమతించకూడదు. సందర్శకుల భద్రత కోసం వాహనం కిటికీలు, తలుపులకు తగిన కడ్డీలు ఉండాలి. సందర్శకులు లాకింగ్ వ్యవస్థను తారుమారు చేయలేని విధంగా, సందర్శకులను తీసుకెళ్లే వాహనం తలుపు ఎల్లప్పుడూ భద్రంగా లాక్ చేసి ఉండేలా ఆపరేటర్ చూసుకోవాలి. వాహనం విఫలమైనప్పుడు ఎవరూ వాహనం నుండి దిగకుండా దానిని లాగి తీయడానికి మరొక వాహనానికి అనుసంధానించే ఏర్పాటు ఉండాలి. అవసరమైతే, రోడ్డు లేని భూభాగంలో ఉపయోగించడానికి సహాయక గేర్లు ఉండాలి. వాహనంలో ప్రథమ చికిత్స పరికరాలతో పాటు స్థిరమైన రేడియో సెట్ కూడా ఉండాలి. సందర్శకులకు తెలియజేయడానికి ప్రతి వాహనానికి పబ్లిక్ అడ్రస్ సిస్టమ్ అమర్చాలి. సఫారీలోకి ప్రవేశించేటప్పుడు ప్రతి వాహనంతో పాటు శిక్షణ పొందిన సిబ్బంది/గైడ్ ఉండాలి. ఏదైనా అత్యవసర పరిస్థితికి టైగర్ రిజర్వ్ నిర్వహణ నాలుగు చక్రాల డ్రైవ్ వాహనం సిద్ధంగా ఉండాలి.

k. పరికరాలు: సఫారీ పార్క్‌లో అత్యవసర, సాధారణ కార్యకలాపాలలో ఉపయోగించడానికి, పట్టుకునే తుపాకులు, వాటి ఉపకరణాలు, మందులతో సహా జంతువులను నిలువరించడానికి తగిన, సరిపడినన్ని పరికరాలు ఉండాలి. జంతువుల ఆహారం మొదలైన వాటికి సాధారణ పరికరాలు ఉండాలి. అరుదైన అత్యవసర, అనివార్య పరిస్థితులను ఎదుర్కోవడానికి మందుగుండు సామగ్రితో కూడిన తుపాకులు కూడా ఉండాలి. అయితే, అత్యవసర పరిస్థితులలో చివరి ప్రయత్నంగా తప్ప వీటిని ఉపయోగించకూడదు. సఫారీ పార్క్‌లో నిర్వహణకు, అత్యవసర పరిస్థితులలో ఉపయోగానికి పారలు, గొడ్డళ్లు, రంపాలు, తాళ్లు, కొక్కేలు వంటి సాధారణ పరికరాలు కూడా ఉండాలి. కాపలాదారులు, వాహనాలందరికీ వైర్‌లెస్ పరికరాలు అందించాలి. ఆ ప్రాంతంలో ప్రబలే ఏదైనా అత్యవసర పరిస్థితి/విపత్తులను ఎదుర్కొనే పరికరాలను సిద్ధంగా ఉంచాలి.

l. పశువైద్య సంరక్షణ: జంతువులకు రోజువారీ సాధారణ పశువైద్య సంరక్షణ అందించాలి మరియు CZA 'జూల గుర్తింపు నిబంధనలు'కు అనుగుణంగా ఉండాలి. ఈ ప్రయోజనం కోసం సఫారీ పార్క్‌లో లేదా సమీపంలో చికిత్స గది, బోన్లు ఉండాలి. నివారణ, పారిశుద్ధ్య చర్యలను లిఖిత షెడ్యూల్ ప్రకారం క్రమానుగతంగా చేపట్టాలి. చికిత్స/ నిలుపుదల బోను/సదుపాయం, స్క్వీజ్ బోను మరియు ప్రాథమిక పశువైద్య సదుపాయం అందుబాటులో ఉండాలి.

m. విద్య: ప్రవేశ ద్వారం దగ్గర, ఇతర వీక్షణ స్థానాల్లో తగిన సైన్‌బోర్డులు ఏర్పాటు చేయాలి. ఇవి పులి గురించిన జీవ, పర్యావరణ వాస్తవాల సమాచారం ఇవ్వాలి. దీనితో పాటు, సఫారీ పార్క్ లోపల ప్రయాణంలో సందర్శకులకు అటువంటి సమాచారాన్ని తగిన విధంగా అందిస్తే ఉపయోగకరంగా ఉంటుంది. సఫారీ పార్క్, పులులు, అడవిలో వాటి స్థితి, పర్యావరణం, సంరక్షణ అంశాలను తెలిపే చిన్న కరపత్రాలు లేదా హ్యాండ్‌అవుట్‌లను సందర్శకులకు ఇవ్వవచ్చు.

n. నిర్వహణ: జంతువులకు అనవసర ఒత్తిడి కలగకుండా సఫారీ పార్క్‌లోకి వాహనాలు ప్రవేశించే సంఖ్యను నియంత్రించాలి. వాహనాలను జంతువులకు దగ్గరగా తీసుకెళ్లకూడదు, జంతువు నుండి ఎల్లప్పుడూ 10 మీటర్ల దూరం పాటించాలి. వాహనం ముందుగా నిర్ణయించిన కార్యక్రమం ప్రకారం ఒకే దిశలో కదలాలి. అపార్థం లేదా పొరపాటు జరగకుండా జంట గేట్లను ఒకే వ్యక్తి నిర్వహించవచ్చు. వాహన డ్రైవర్, కాపలాదారులు, గేట్ కీపర్లకు ఎల్లప్పుడూ సఫారీ పార్క్ కంట్రోల్ రూమ్‌తో వైర్‌లెస్ సంబంధం ఉండాలి.

o. వ్యర్థాల నిర్వహణ: టైగర్ సఫారీలో ఉత్పన్నమయ్యే ఘన వ్యర్థ పదార్థాలను శాస్త్రీయంగా సేకరించి, పర్యావరణ అనుకూల పద్ధతిలో శుద్ధి/రీసైకిల్/పారవేయాలి

p. పర్యవేక్షణ మరియు పరిశీలన: ఫీల్డ్ డైరెక్టర్, చీఫ్ వైల్డ్ లైఫ్ వార్డెన్, CZA మరియు NTCA, లేదా వారు అధీకృతం చేసిన వ్యక్తులు క్రమానుగత పర్యవేక్షణ చేయాలి. గుర్తింపు పొందడానికి CZA జూల గుర్తింపు నిబంధనల ప్రకారం సఫారీని మూల్యాంకనం చేయాలి

11. ఇతర సహాయక అవసరాలు

a. టైగర్ సఫారీ, టైగర్ రిజర్వ్ ఆవాసంతో కలిసిపోతూ, నీటి వనరులు, సహజ శిఖరాలు, వృక్షసంపద వంటి టైగర్ సఫారీ ప్రదేశ ప్రాథమిక సహజ లక్షణాలను కాపాడటానికి కృషి చేయాలి. టైగర్ కన్జర్వేషన్ ప్లాన్ ప్రకారం అవసరమైన చోట ఆవాస నిర్వహణ చేయాలి.

b. సమావేశాలు, ప్రదర్శనలు, సామాజిక కార్యక్రమాలు వంటి తన లక్ష్యాలకు విరుద్ధమైన కార్యకలాపాలను టైగర్ సఫారీ తన ప్రాంగణంలో అనుమతించకూడదు. c. ప్రతి టైగర్ సఫారీ పరిధీయ అడ్డంకి మరియు ప్రవేశ ద్వారం, వీధి కుక్కలు, పెంపుడు పశువులు, అడవిగా మారిన జంతువులు టైగర్ సఫారీలోకి ప్రవేశించలేని విధంగా రూపొందించి, నిర్మించి, నిర్వహించాలి.

d. 24 × 7 ప్రాతిపదికన తగినంత మంది భద్రతా గార్డులను నియమించే ఏర్పాటు కూడా చేయాలి. పరిధీయ అడ్డంకిలో ప్రమాదవశాత్తు లేదా మానవ నిర్మిత అన్ని ఉల్లంఘనలను వెంటనే మరమ్మతు చేయాలి. అంతేకాక, ఈ-నిఘా/CCTVల ద్వారా మరింత పర్యవేక్షణ సూచించబడింది e. ప్రతి టైగర్ సఫారీలో అన్ని స్థాయిల విధులు, బాధ్యతలను సూచించే వివరణాత్మక పట్టిక ఉండాలి

సిబ్బంది యొక్క నివేదన క్రమాన్ని కూడా సూచించాలి, టైగర్ సఫారీ నిర్వహణ, కార్యకలాపాలకు సంబంధించిన అంశాలను, అటువంటి కార్యకలాపాల సమయంలో తలెత్తే అత్యవసర పరిస్థితులను వెంటనే ఎదుర్కోవడానికి.

f. ఊహించిన కార్యకలాపాల కోసం, వీలైన చోట ఈ ప్రయోజనం కోసం ఏర్పాటు చేసిన EDC ద్వారా, టైగర్ రిజర్వ్ బఫర్/అంచు ప్రాంతాల ప్రజలను నియమించుకోవడానికి టైగర్ సఫారీ నిర్వహణ కృషి చేయాలి, తద్వారా లాభదాయక జీవనోపాధి అవకాశాలు కల్పించడంతో పాటు, ఈ పనికి సాధారణ అటవీ సిబ్బందిని ఉపయోగించాల్సిన అవసరాన్ని తగ్గించాలి. రేంజ్ ఫారెస్ట్ ఆఫీసర్ కంటే తక్కువ కాని హోదా గల అధికారి నేతృత్వంలో ప్రత్యేకంగా కేటాయించిన యూనిట్‌ను టైగర్ సఫారీకి బాధ్యులుగా చేసి, అన్ని కార్యకలాపాలను సమన్వయం చేయాలి.

g. టైగర్ సఫారీలో నిమగ్నమైన అధికారులు/సిబ్బందికి సఫారీ నిర్వహణలోని అన్ని అంశాలలో సామర్థ్య పెంపు కార్యక్రమాలను క్రమం తప్పకుండా నిర్వహించాలి. ఇతర సఫారీలలోని ఉత్తమ పద్ధతులను చూపించడంపై ప్రాధాన్యత ఇవ్వాలి.

12. సహాయక సేవలు

భారతదేశంలో జూల సమర్థ, శాస్త్రీయ నిర్వహణను సులభతరం చేయడానికి CZA తప్పనిసరి చేసిన క్రింది రెండు సహాయక పోస్టులను ఖచ్చితంగా పాటించాలి. వాటిలో ఇవి ఉన్నాయి:

(i) క్యూరేటర్/ఇన్-ఛార్జ్ అధికారి: జంతు సేకరణ, జంతు నివాసాల సేవలు, నిర్వహణ, పరిరక్షణకు ఆయన/ఆమె బాధ్యత వహిస్తారు, ఇందులో జంతువుల ఎన్‌క్లోజర్‌ను సకాలంలో శుభ్రపరచడం, క్రిమిసంహారకం చేయడం, నిర్దేశిత విధానంలో జంతువులకు సకాలంలో ఆహారం ఇవ్వడం, జంతువుల సాధారణ ఆరోగ్య పరిస్థితులపై నిశితంగా గమనించడం, అనారోగ్య జంతువులకు ప్రాధాన్యతతో చికిత్స అందేలా చర్యలు తీసుకోవడం

టైగర్ సఫారీల లోపల జంతువులను క్రేటింగ్ చేయడం, తరలించడం, రవాణా చేయడం కూడా ఉన్నాయి. టైగర్ సఫారీ రోజువారీ నిర్వహణకు సహాయంగా ఆయనకు/ఆమెకు ఇద్దరు కీపర్లు, ఇద్దరు అసిస్టెంట్ కీపర్లు మరియు ఒక సూపర్‌వైజర్ ఉంటారు.

(ii) పశువైద్యుడు: టైగర్ సఫారీ ప్రాంతాలను తరచూ సందర్శించి జంతువుల సాధారణ ఆరోగ్య స్థితిని అంచనా వేయడం, జంతువులకు సరఫరా చేసే ఆహారం సరిపోతుందో లేదో అంచనా వేయడం, జంతువులకు సరఫరా చేసే ఆహారం, నీటి నాణ్యతను క్రమం తప్పకుండా తనిఖీ చేయడం, పరాన్నజీవుల భారం కోసం జంతువులను సకాలంలో పరీక్షించడం. క్రిమిసంహారక షెడ్యూళ్లు, నివారణ చికిత్స షెడ్యూళ్లను తయారు చేసి వాటి అమలును నిర్ధారించడం. అనారోగ్య జంతువులను సకాలంలో నిలువరించి చికిత్స చేయడానికి చర్యలు తీసుకోవడం, జంతువులకు అందించిన చికిత్స రికార్డులను నిర్దేశిత నమూనాలలో నిర్వహించడం, టైగర్ సఫారీలో మరణించిన జంతువులకు పోస్ట్‌మార్టం నిర్వహించి మరణ కారణాలపై తార్కిక నిర్ణయాలకు రావడం, టైగర్ సఫారీ జంతువుల మరణాలను కనిష్ఠ స్థాయిలో ఉంచడానికి వ్యూహాలను రూపొందించడం. టైగర్ సఫారీ జంతువుల క్రేటింగ్, తరలింపు, రవాణాను పర్యవేక్షించడానికి కూడా ఆయన బాధ్యత వహించాలి.

13. సందర్శకుల రాకపోకల ప్రణాళిక

సందర్శకులను టైగర్ సఫారీ జంతు ప్రదర్శన ప్రాంతాలకు తీసుకెళ్లడానికి టైగర్ సఫారీకి ఒకే ఒక ప్రధాన ఆగమన రహదారి ఉండటం అభిలషణీయం. ప్రతి రహదారికి కేటాయించిన క్రమానుగత (ప్రాముఖ్యత) ఆధారంగా, తక్కువ వెడల్పు, నిర్దేశాలతో కూడిన లూప్ రోడ్లు, ఉప లూప్ రోడ్లతో ప్రధాన రహదారిని అన్ని జంతు ప్రదర్శనలకు అనుసంధానించాలి. లూప్ రోడ్లు, ఉప లూప్ రోడ్లు ప్రధాన

రహదారిని ప్రముఖ జంక్షన్ పాయింట్ల వద్ద ఖండించాలి, అక్కడ ప్రముఖ జంతు ప్రదర్శనలు, సందర్శక సదుపాయాల దిశలను సూచించే తగిన సైనేజ్ అందుబాటులో ఉండాలి. సందర్శకుల రహదారి జంతువుల ఆహార గదులు, ఫీడింగ్ క్రాల్స్, జంతు సేవా ప్రాంతాలు, సేవా రహదారి మరియు ప్రదర్శనేతర ప్రాంతాలకు ఆనుకుని ఉన్న ప్రాంతం గుండా వెళ్లకుండా తగిన జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి.

14. టైగర్ సఫారీ మాస్టర్ ప్లాన్

దీర్ఘకాలంలో, CZA మార్గదర్శకాల ప్రకారం రూపొందించి, ఆ ప్రాధికార సంస్థ తగిన ఆమోదం పొందిన మాస్టర్ ప్లాన్ నిబంధనల ఆధారంగా టైగర్ సఫారీని నిర్వహించాలి. అయితే, మాస్టర్ ప్లాన్‌ను సంబంధిత ప్రాంత టైగర్ కన్జర్వేషన్ ప్లాన్ నిబంధనలతో సమన్వయం చేయడానికి జాగ్రత్త తీసుకోవాలి.

15. చేయదగినవి, చేయకూడనివి: ఆవాసం, తాగునీటి వనరులను అత్యంత సహజ పద్ధతిలో కల్పించడం ద్వారా సఫారీ ప్రాంతం అంతటా జంతువుల విస్తరణను నిర్ధారించడానికి తగిన జాగ్రత్త తీసుకోవాలి, అయితే అటువంటి నీటి వనరులు సందర్శకుల మార్గాలకు దూరంగా ఉండేలా చూడాలి. సందర్శకులు ఏ పరిస్థితిలోనూ సఫారీ లోపలికి అవాంఛనీయ వస్తువులను తీసుకెళ్లకుండా అనుమతించకూడదు, దీని కోసం ప్రవేశించే ముందు వారిని తనిఖీ చేయాలి;

i. ప్లాస్టిక్ వస్తువులు/గాజు సీసాలు/వినియోగ వస్తువుల రేపర్లు

ii. నీరు తప్ప తినే/తాగే వస్తువులు

iii. అగ్గిపెట్టెలు, టపాసులు, లైటర్లు వంటి మండే పదార్థాలు

iv. నమూనాలతో సహా ఏ రకమైన తుపాకులు/ ఆయుధాలు v. కత్తులు/కత్తెరలు

vi. పబ్లిక్ అడ్రస్ సిస్టమ్స్, విజిల్ మొదలైన వాటితో సహా సంగీతం వినిపించే ఎలక్ట్రానిక్ పరికరాలు

vii. సఫారీ జంతువులకు ఆహారంగా ఇవ్వగల ఏ వస్తువైనా

viii. సిగరెట్లు మరియు మద్యం

చట్టానికి సంబంధించిన ఏ ఉల్లంఘననైనా వన్యప్రాణి (రక్షణ) చట్టం, 1972 నిబంధనల ప్రకారం ఎదుర్కోవాలి.

16. టైగర్ సఫారీ ఏర్పాటు నిబంధనలను సంబంధిత టైగర్ కన్జర్వేషన్ ప్లాన్‌లో చేర్చాలి, అందులో నిర్మాణం, సిబ్బంది నియామకం, ఇవ్వవలసిన వేట జంతువులు మొదలైన వివరాలను విపులీకరించాలి.

అనుబంధం

కొత్త జూల ఏర్పాటుకు సెంట్రల్ జూ అథారిటీ ఆమోదం మంజూరు కోసం కేంద్ర ప్రభుత్వం క్రింది మార్గదర్శకాలను కలిగి ఉంది:-

1. ప్రతిపాదిత జూ ప్రదేశం యొక్క వివరణాత్మక అంచనా, జూ యొక్క 'లక్ష్యం-దృష్టి-ఇతివృత్తం' మరియు జంతువులకు నివాసం, పరిరక్షణ, ఆరోగ్య సంరక్షణ, సందర్శకులలో అడవి జంతువుల పట్ల సానుభూతిని, జాతీయ సంరక్షణ ప్రయత్నాలకు మద్దతు ఇవ్వడానికి ప్రేరణను పెంపొందించడానికి వాటి ప్రదర్శన కోసం వివరణాత్మక వ్యూహాన్ని ఇచ్చే "సమగ్ర ప్రాజెక్ట్ నివేదిక" తో పాటు సమర్పించకపోతే, కొత్త జూ ఏర్పాటుకు సంబంధించిన ఏ ప్రతిపాదననూ సెంట్రల్ జూ అథారిటీ పరిగణనలోకి తీసుకోదు.
2. జూ ఏర్పాటు ఈ క్రింది వాటిలో దోహదపడుతుందని సంతృప్తి చెందితే తప్ప, కొత్త జూకు సెంట్రల్ జూ అథారిటీ ఆమోదం ఇవ్వదు:-
    i. ప్రస్తుతం నాసిరకం, సరిగా నిర్వహించని జూలలో ఉంచిన గణనీయమైన సంఖ్యలోని జంతువులకు ఉన్నత ప్రమాణాల నివాసం, పరిరక్షణ, ఆరోగ్య సంరక్షణ అందించడం.

    ii. అంతరించిపోతున్న వన్యప్రాణి జాతుల సంతానోత్పత్తి సామర్థ్యం, నవజాత సంరక్షణ, జన్యు మరియు ప్రవర్తనా నిర్వహణను పెంపొందించడానికి వినూత్న వ్యూహాన్ని రూపొందించే మార్గదర్శక పరిశోధన నిర్వహణ.

    iii. జంతువుల సంక్షేమానికి అనుకూలమైన, సందర్శకులను సంరక్షణకు ప్రేరేపించే జూ జంతువుల వినూత్న ప్రదర్శన పద్ధతుల వినియోగంపై అత్యాధునిక సదుపాయం ఏర్పాటు.

3. కొత్త జూ ఏర్పాటుకు ఆమోదం ఇచ్చే ముందు సెంట్రల్ జూ అథారిటీ ఈ క్రింది వాటిపై సంతృప్తి చెందాలి:-

i. జూ నిర్మాణానికి, శబ్ద కాలుష్యం, వాయు కాలుష్యానికి అడ్డుకట్టగా పనిచేయడానికి తగినంత వెడల్పు గల చెట్ల వరుసలను పెంచడానికి, తగిన నాణ్యత గల (అన్ని భారాలు, నీరు నిలవడం, మురుగు, వర్షపు నీటి కాలువలు లేని) తగినంత భూమి జూ ప్రదేశంలో అందుబాటులో ఉండటం.

ii. జూల గుర్తింపు నిబంధనల ప్రకారం అవసరమయ్యే సాంకేతిక సిబ్బంది జీతాలు/భత్యాల చెల్లింపుతో సహా, జూ నిర్మాణం, నిర్వహణ కోసం ప్రాజెక్ట్ ప్రతిపాదకులకు నిరంతరంగా అవసరమైన నీరు, శక్తి, ఆర్థిక వనరులు అందుబాటులో ఉండటం.

iii. జూ నిర్వహణ వ్యయంలో కొంత భాగాన్ని జూ ఆర్జించిన ఆదాయం ద్వారా భరించే అవకాశం ఉండటం. iv. జూ వివరణాత్మక ప్రణాళిక తయారీకి, దాని సమర్థవంతమైన అమలుకు అవసరమైన సంఖ్యలో అర్హత, అనుభవం ఉన్న వ్యక్తులు అందుబాటులో ఉండటం.

v. ప్రదర్శన ప్రయోజనాల కోసం అడవి నుండి ఏ జంతువులనూ సేకరించాలని ప్రతిపాదించకపోవడం.

4. కొత్త జూ ఏర్పాటుకు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం/కేంద్రపాలిత ప్రాంతాల ఏ ప్రతిపాదననైనా పరిశీలించి, అటువంటి కేసులను గౌరవనీయ సుప్రీం కోర్టుకు సిఫార్సు చేసేటప్పుడు, సెంట్రల్ జూ అథారిటీ ఈ క్రింది అదనపు అంశాలపై సంతృప్తి చెందాలి:-

i. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం/కేంద్రపాలిత ప్రాంతం తాను నిర్వహిస్తున్న అన్ని ప్రస్తుత జూల నిర్వహణ వ్యయాలను, "జూల గుర్తింపు నిబంధనల" కింద నిర్దేశించిన ప్రమాణాలు, నియమాల ప్రకారం జూ సిబ్బంది జీతాలతో సహా, భరించడానికి తన బడ్జెట్‌లో తగిన కేటాయింపులు చేసింది మరియు బడ్జెట్‌లో మంజూరైన అన్ని పోస్టులు సక్రమంగా భర్తీ అయ్యాయి.

ii. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం/కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు నిర్వహిస్తున్న జూలకు గుర్తింపు మంజూరు చేసిన సమయంలో సెంట్రల్ జూ అథారిటీ నిర్దేశించిన అన్ని షరతులను పూర్తిగా పాటించారు.
iii. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం/కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలు నిర్వహిస్తున్న, గుర్తింపు నిరాకరించిన అన్ని జూలు తమ కార్యకలాపాలను నిలిపివేశాయి మరియు వాటిలో ఉంచిన జంతువులకు తగిన విధంగా పునరావాసం కల్పించారు.

iv. కొత్త జూ ఏర్పాటుకు ప్రస్తుత జూల నుండి వనరులను, వృత్తి నిపుణులను తిరిగి కేటాయించడం లేదు.

గమనికలు